

TAMPEREEN YLIOPISTO
Taloustieteiden laitos

LIIKKEARVON ARVONALENTUMISTESTAUS
CASE-YRITYKSISSÄ

Yrityksen taloustiede, laskentatoimi
Pro gradu -tutkielma
Lokakuu 2008
Ohjaaja: Petri Vehmanen

Elina Karvola

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto	Taloustieteiden laitos; yrityksen taloustiede, laskentatoimi
Tekijä:	KARVOLA, ELINA
Tutkielman nimi:	Liikearvon arvonalentumistestaus case-yrityksissä
Pro gradu -tutkielma:	78 sivua, 4 liitesivua
Aika:	Lokakuu 2008
Avainsanat:	Liikearvo, arvonalentumistestaus, IAS 36

Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimusongelmana oli, kuinka IAS 36 -standardin keskeisiä vaatimuksia liikearvon arvonalentumistestauksen osalta sovelletaan case-yrityksissä. Tutkimusongelmaa lähestyttiin arvonalentumistestauslaskelmien laatijoiden näkökulmasta. Tutkielmassa perehdyttiin rahavirtaa tuottavien yksiköiden määrittämiseen, arvonalentumisviitteiden seurantaan, käyttöarvon määrittämiseen ja käyttöarvon osalta erityisesti diskonttauskoron määrittämiseen sekä tulevien rahavirtojen ennustamiseen. Tutkielman tavoitteena oli lisätä ymmärrystä liikearvon arvonalentumistestauksen keskeisistä osa-alueista.

Lähdeaineisto

Lähdeaineistona käytettiin kansainvälisiä tilinpäätösstandardeja (IFRS-standardeja), erityisesti omaisuuserien arvonalentumista käsittelevää IAS 36 -standardia, sekä näitä käsitteleviä ulkomaisia ja kotimaisia tutkimuksia ja käytännön käsikirjoja. Empiiriseen osuuteen lähdeaineisto hankittiin haastatteluilla.

Tutkimuksen toteutus

Tutkimus toteutettiin puolistrukturoituna haastatteluna eli teemahaastatteluna. Tutkittaviksi yrityksiksi valittiin kolme samalla teollisuuden toimialalla toimivaa suomalaista pörssi-yhtiötä. Yritysten valinnassa käytetyt tärkeimmät kriteerit olivat liikearvon euro-määräinen suuruus taseella sekä sama toimiala.

Tutkimustulokset

Liikearvon arvonalentumistestaukseen liittyvien keskeisten osa-alueiden soveltamisessa on haasteita yrityksille. Case-yritykset määrittivät osa-alueet samankaltaisin perustein, mutta määrittämisen yksityiskohtaisuudessa oli eroja. Rahavirtaa tuottavat yksiköt ja yksikköjen ryhmät, joille liikearvo on kohdistettu, määritetään yrityksissä suuriksi joh-tuen yrityksen tavasta seurata liikearvoa sisäisessä johtamisessaan. Arvonalentumisviitteiden seuranta painottuu vuosittaiseen arvonalentumistestaukseen, joskin osavuosi-kaustusten yhteydessä päivitetään arvonalentumistestauslaskelmien keskeisiä oletuksia, kuten diskonttauskorkokantaa mahdollisen arvonalentumisen havaitsemiseksi. Rahavirtaennusteet pohjautuvat johdon laatimiin budjetteihin ja ennusteisiin, joita oikaistaan tarvittaessa. Ennusteiden kattaman ajanjakson jälkeiset rahavirrat laskettiin joko Gordonin mallilla tai EBITDA-mallilla. Kaikki haastatellut yritykset käyttivät diskonttausko-ron laskennassa pääomakustannusten painotettua keskiarvoa eli WACC:a.

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO.....	1
1.1 Aiheen valinnan taustaa.....	1
1.2 Keskeinen kirjallisuus	4
1.3 Tutkimusongelma ja rajaukset.....	6
1.4 Tutkimusmetodologia ja aineistonkeruumenetelmät.....	7
1.5 Keskeiset käsitteet	8
1.6 Tutkimuksen kulku.....	9
2 LIIKEARVON MUODOSTUMINEN JA SEN ARVON TESTAAMINEN IFRS- TILINPÄÄTÖKSISSÄ.....	10
2.1 Yritysjärjestelyt ja yrityksen arvon määräytyminen.....	10
2.2 Liikearvon määrittely	11
2.3 Liikearvon muodostuminen IFRS 3 -standardin mukaan.....	15
2.3.1 Hankkijaosapuoli	16
2.3.2 Hankintameno.....	17
2.3.3 Hankintamenolaskelma	17
2.4 Liikearvon tasapoistoista arvonalentumistestaukseen.....	19
2.5 Liikearvon arvonalentumistestaus IAS 36 -standardin mukaan	20
2.5.1 Arvonalentumistestauksen ajankohta	20
2.5.2 Arvonalentumistestausprosessi.....	21
2.6 Tilinpäätöksessä esitettävät tiedot liikearvon arvonalentumistestauksesta	24
2.7 Yhteenvedo.....	26
3 LIIKEARVON ARVONALENTUMISTESTAUKSEN KESKEISET OSA-ALUEET	28
3.1 Rahavirtaa tuottavat yksiköt	28
3.1.1 Rahavirtaa tuottavan yksikön kirjanpitoarvon määrittäminen.....	29
3.1.2 Liikearvon kohdistaminen rahavirtaa tuottaville yksiköille	30
3.2 Arvonalentumisviitteet	31
3.2.1 Ulkoiset viitteet	32
3.2.2 Sisäiset viitteet.....	33
3.3 Kerrytettävissä olevan rahamäärän määrittäminen.....	34
3.4 Käyttöarvo	36
3.5 Tulevien rahavirtojen ennustaminen	38
3.6 Diskonttaus korkokanta	40
3.7 Yhteenvedo.....	42
4 TUTKIMUKSEN EMPIIRISEN OSAN TOTEUTUS	44
4.1 Case-tutkimuksen tavoitteet	44
4.2 Case-tutkimuksen toteuttaminen	44
4.3 Tutkimuksen luotettavuus	46
5 LIIKEARVON ARVONALENTUMISTESTAUKSEN KESKEISTEN OSA- ALUEIDEN SOVELTAMINEN CASE-YRITYKSISSÄ	48
5.1 Arvonalentumistestausprosessi yrityksissä	48
5.2 Rahavirtaa tuottavat yksiköt	52
5.2.1 Rahavirtaa tuottavan yksikön määrittäminen	52

5.2.2 Liikearvon allokointi rahavirtaa tuottaville yksiköille	55
5.3 Arvon alentumisviitteiden seuranta	57
5.4 Käyttöarvon määrittäminen	59
5.5 Tulevien rahavirtojen ennustaminen	61
5.6 Diskonttauskoron määrittäminen.....	64
6 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	66
LÄHDELUETTELO	71
LIITTEET	75

1 JOHDANTO

1.1 Aiheen valinnan taustaa

Suomalaisten pörssiyhtiöiden on tullut noudattaa kansainvälisiä tilinpäätösstandardeja, IFRS¹-standardeja konsernitilinpäätöksen laatimisessa 1.1.2005 lähtien yhdessä Euroopan Unionin muiden jäsenvaltioiden kanssa (IASB² 2004, vii). Standardien soveltaminen on ollut mahdollista ennen vuoden 2005 alkuakin, mutta suurin osa suomalaisista pörssiyhtiöistä laati IFRS-tilinpäätöksen ensimmäisen kerran vuonna 2005 (Rahoitustarkastus 2006, 5). Vuoden 2007 alusta lähtien IFRS-standardien mukaisen tilinpäätöksen laativat myös ne ei-listatut yritykset, jotka ovat laskeneet liikkeeseen julkisesti noteerattuja joukkovelkakirjalainoja (Kallunki & Niemelä 2007, 181).

IFRS-standardit on luotu yhtenäistämään kansainvälisiä tilinpäätöskäytäntöjä, jotta yritysten tilinpäätökset olisivat vertailukelpoisempia. Syinä tähän on pääomamarkkinoiden avautuminen ja sijoittajien kiinnostuksen yhä enenevä laajentuminen oman maan rajojen ulkopuolelle. (Räty & Virkkunen 2004, 23–25) IFRS-standardit korostavat taseen asemaa ja painopiste on rahoitusmarkkinoille annettavassa informaatioissa. Tämän vuoksi IFRS-tilinpäätöksissä on mahdollista soveltaa laajasti käyviä arvoja ja joissakin tapauksissa se on jopa pakollista, jotta tilinpäätös antaisi mahdollisimman totuuden mukaisen kuvan yrityksen taloudellisesta asemasta ja tilikauden tuloksesta. (Leppiniemi 2005b, 8-11)

Tässä tutkielmassa tullaan perehtymään IFRS 3 - ja IAS³ 36 -standardeihin. IFRS 3 -standardi käsittelee liiketoimintojen yhdistämistä. Liiketoimintojen yhdistäminen tarkoittaa sitä, että muodostuu yksi raportoiva yhteisö ja yleensä hankkijaosapuoli saa määräysvallan hankinnan kohteeseen. Hankintahinnan ylittäessä hankitun liiketoiminnan käypään arvoon arvostettujen nettovarojen määrän syntyy liikearvoa. (Räty & Virkkunen 2004, 409) Liikearvo on se osa kauppahintaa, jota ei voida kohdistaa millekään

¹ International Financial Reporting Standards

² International Accounting Standards Board

³ International Accounting Standards

tietylle tase-erälle vaan tämä ylihintaa on maksettu liiketoimintojen yhdistymisen kautta odotettavien synergiaetujen vuoksi (Leppiniemi 2007a, 33–34).

IAS 36 -standardi käsittelee omaisuuserien arvonalentumista. Standardin soveltamisessa liikearvon arvonalentumistestaus on herättänyt eniten keskustelua, toteaa Leppiniemi (2007a, 33) artikkelissaan. Liikearvosta ei tehdä enää suunnitelman mukaisia poistoja vaan sen arvo testataan vuosittain arvonalentumistestein. Liikearvon testaaminen vaatii paljon johdon subjektiivista harkintaa, koska tulevien rahavirtojen ennustaminen perustuu johdon arvioon markkinoiden tulevasta kehityksestä sekä johdon laatimiin budjetteihin. (Leppiniemi 2007a, 33–35)

Yhdysvalloissa käytössä olevassa US GAAP⁴ -normistossa liiketoimintojen yhdistämistä käsittelevä SFAS⁵ 141 julkaistiin jo vuonna 2001. Tämä standardi kielsi pooling-menetelmän käyttämisen ja asetti ainoaksi oikeaksi laskentamenetelmäksi hankintamenomenetelmän. (Troberg 2007, 114–115) Pooling-menetelmällä yhdistyvien yhtiöiden taseet yhdistellään niiden kirjanpitoarvojen mukaisesti eikä liikearvoa synny lainkaan (Halonen, Jalkanen, Kyrölä, Kärpänen, Nurkkala, Nurmo, Penttilä-Räty, Sundvik, Suomela, Tolvanen, Torkkel & Tuomala 2006, 56). Vuonna 2004 julkaistu IFRS 3 -standardi lähensi US GAAP - ja IFRS -normistoja toisiinsa, mutta täysin vastaavia standardit eivät ole. Kumpikin normisto kieltää pooling-menetelmän käyttämisen, jolloin ainoa sallittu liiketoimien yhdistämismenetelmä on hankintamenomenetelmä. SFAS 142 koskee omaisuuserien arvonalentumista. Sekä IFRS - että US GAAP -normiston mukaisesti liikearvosta ei tehdä enää suunnitelman mukaisia poistoja vaan sen arvo tulee testata vuosittain arvonalentumistestein, josta tarkemmin kappaleessa 2.5.2. (Ernst & Young WWW-sivu⁶)

Rahoitustarkastus on tehnyt selvityksen listayhtiöiden vuoden 2006 IFRS-tilinpäätöksistä. Selvityksessä keskityttiin ongelmakohtiin, jotka olivat tulleet esille vastaavassa selvityksessä vuoden 2005 IFRS-tilinpäätöksien osalta. Näitä ongelma-alueita olivat yrityshankinnat, liikearvon arvonalentumistestaukset, osakeperusteiset kannustinjärjestelmät ja segmenttiraportointi. Selvityksen yksi tavoite oli saada tietoa ja arvioida

⁴ United States Generally Accepted Accounting Principles

⁵ Statement of Financial Accounting Standards

⁶ [http://www.ey.com/Global/assets.nsf/International/IFRS_US_GAAP_vs_IFRS/\\$file/US_GAAP_vs_IFRS.pdf](http://www.ey.com/Global/assets.nsf/International/IFRS_US_GAAP_vs_IFRS/$file/US_GAAP_vs_IFRS.pdf)

arvonalentumistestauksia säätelevän IAS 36 -standardin keskeisten vaatimusten soveltamista. Omaisuuserien arvonalentumistestauksen osalta selvityksessä keskityttiin rahavirtaa tuottavien yksiköiden määrittämiseen, arvonalentumisviitteiden seurantaan ja käyttöarvon määrittämiseen. Selvityksen tarkoituksena oli saada tietoa IAS 36 -standardin soveltamisesta sellaisilla osa-alueilla, jotka eivät selviä virallisista tilinpäätöksistä. (Rahoitustarkastus 2007, 3-6, 19) Tässä tutkielmassa on tarkoitus keskittyä samoihin edellä mainittuihin ongelmakohtiin, eli rahavirtaa tuottavien yksiköiden määrittämiseen, arvonalentumisviitteiden seurantaan, käyttöarvon määrittämiseen ja käyttöarvon osalta ennen kaikkea diskonttauskoron määrittämiseen sekä lisäksi tulevien rahavirtojen ennustamiseen.

Rahoitustarkastuksen selvityksen perusteella liikearvon arvonalentumistestaus ei ole vakiintunut ja testauksen toteuttamisessa on suuria eroja yritysten välillä, millä saattaa olla vaikutusta arvonalentumistestauksen tuloksiin. Selvityksen perusteella ilmeni muun muassa, että rahavirtaa tuottavien yksiköiden tulorahavirtojen itsenäisyyttä ei ole tarpeeksi huolellisesti arvioitu. Testaus voi tästä syystä tapahtua sellaisella tasolla, ettei arvonalentumista havaita. Yritykset käyttävät selvityksen mukaan pääsääntöisesti diskonttauskorkona pääomakustannusten painotettua keskiarvoa, mutta koron eri komponenttien määrittämisessä on eroa yritysten välillä. Arvonalentumisviitteiden seuraamisen osalta nousi esille myös huomattavia eroavaisuuksia yritysten välillä. (Rahoitustarkastus 2007)

Iso-Britanniassa paikallinen valvoja, Financial Reporting Review Panel, on tehnyt vastaavia havaintoja IAS 36 -standardin soveltamisesta. Valvoja nosti esiin seuraavia seikkoja, joihin yritysten tulisi kiinnittää huomiota ja joista tulisi antaa enemmän tietoa tilinpäätöksissä:

- 1) tiedot keskeisistä olettamuksista, joille rahavirtaennusteet perustuvat
- 2) jos rahavirtaennusteissa käytetty ajanjakso on enemmän kuin viisi vuotta, niin tulee antaa perustelut standardin asettaman enimmäisajan (5 vuotta) ylittämiseksi
- 3) tiedot kasvuvauhdista, jota käytetään budjetin kattaman ajanjakson jälkeisten rahavirtojen huomioon ottamiseksi rahavirtaennusteissa (budjettiin perustuvat rahavirrat ekstrapoloidaan⁷ käyttäen arvioitua kasvuvauhtia)

⁷ Ekstrapolointi = ennuste laaditaan jatkamalla toteutunutta kehitystä samanlaisena tulevaisuuteen

- 4) herkkyyksianalyysi, mikäli keskeisessä olettamassa tapahtuva muutos voisi johtaa siihen, että kirjanpitoarvo ylittäisi käyvän arvon. (Financial Reporting Council WWW-sivu⁸)

Sekä Rahoitustarkastus että Iso-Britannian paikallinen valvoja olivat havainneet IAS 36 -standardin soveltamisessa vaihtelevuutta ja puutteita. Tästä syystä on tärkeää tutkia, kuinka yritykset tosiasiaissa standardia soveltavat.

1.2 Keskeinen kirjallisuus

Tutkielman teoreettisessa osuudessa tullaan perehtymään IAS 36 - ja IFRS 3 -standardien sisältöön. Standardeihin viitataan tekstissä standardin lyhenteellä, jonka perään merkitään kappale, johon viitataan: esimerkiksi IAS 36.25 viittaa IAS 36 -standardin kappaleeseen 25. Standardit ovat teoksesta IASB 2004: IFRS-standardit 2004. Tilintarkastusyhteisöt ovat laatineet erilaisia käytännön käsikirjoja ja kommentiteoksia IFRS-standardeista, joita käytetään apuna standardien tulkinnassa. Lisäksi tutkielman lähdeaineistona käytetään erilaisia tieteellisiä artikkeleita sekä alan ammattilehdissä kirjoitettuja artikkeleita. IFRS-standardien mukaista liikearvon arvonalentumistestausta on tutkittu vähän, mutta US GAAP -normiston mukaisesta liikearvon arvonalentumistestauksesta löytyy tutkimuksia paljon. Tästä syystä tutkielmassa tullaan perehtymään myös SFAS 142 mukaiseen liikearvon arvonalentumistestaukseen, pinta-puolisesti kylläkin. US GAAP - ja IFRS -normistojen mukaiset liikearvon arvonalentumistestaukset eroavat jonkin verran toisistaan, mutta normistoissa on myös paljon yhtäläisyyksiä.

Rahoitustarkastus on tehnyt selvitykset vuosien 2005 ja 2006 listayhtiöiden IFRS-raportoinneista, joita tullaan käyttämään tutkielmassa lähdeaineistona. Varsinkin selvitys vuoden 2006 IFRS-tilinpäätösraportoinnista tulee olemaan keskeisessä roolissa tutkielmassa. Vaikka Rahoitustarkastuksen selvitys vuoden 2006 IFRS-tilinpäätöksistä, jo nimensäkään perusteella, ei täytä tieteellisyyden vaatimuksia, niin on selvityksellä kuitenkin merkittävä rooli empiirisessä osuudessa, jossa selvitystä käytetään vertailupohja-

⁸ <http://www.frc.org.uk/images/uploaded/documents/FRRP%20PN%20104%20-%20Annual%20Report%2007.pdf>

na tutkimustuloksille. Rahoitustarkastuksen selvityksen perusteella IAS 36 -standardin soveltamisen käytännön ratkaisuihin oli vaihtelua, joten selvitys soveltuu hyvin vertailupohjaksi empiiriseen osuuteen, jossa tutkitaan, kuinka case-yritykset soveltavat standardia käytännössä.

Suomalaisista tutkijoista Hannu Ojala (2007) on tutkinut liikearvoraportointia väitöskirjassaan ”Essays on the Value Relevance of Goodwill Accounting”. Väitöskirjassa on kuitenkin tutkittu liikearvoa US GAAP -normiston mukaisesti, mikä ei ole täysin yhdenmukainen IFRS-standardien mukaisen liikearvon käsittelyn kanssa. Väitöskirja jakautuu kolmeen eri osatutkimukseen, joista ensimmäinen käsittelee sitä, onko laskentajärjestelmällä vaikutusta siihen, kuinka käyttökelpoista tietoa raportoidut liikearvopoisot tuottavat sijoittajille. Tutkimus toteutettiin tutkimalla Yhdysvaltalaisia ja Iso-Britannialaisia yrityksiä vuosina 1998–2001. Yhdysvalloissa oli tuona ajankohtana käytössä neljäkymmenen vuoden maksimipoistoaja ja Iso-Britanniassa kahdenkymmenen vuoden maksimipoistoaja liikearvolle. Tutkimustulokseksi saatiin, että liikearvoraportointi oli hyödyllisempää sijoittajalle, kun poistoaja on lyhyempi. (Ojala 2007)

Toinen Ojalan osatutkimus käsittelee, kuinka lyhyet poistoajat vaikuttavat liikearvoraportoinnin käyttökelpoisuuteen. Suomessa liikearvo tulee poistaa viidessä vuodessa tai perustellusta syystä maksimissaan kahdessakymmenessä vuodessa. Tutkimustulokseksi saatiin, että lyhyen poistoajan valinneiden suomalaisten yritysten liikearvoraportointi oli hyödyllisempää sijoittajille kuin pidemmän (yli viisi vuotta) poistoajan valinneiden liikearvoraportointi. Tutkimus koostui 329 yritysvuodesta ajanjaksolta 2001–2004. (Ojala 2007)

Kolmas osatutkimus käsittelee liikearvon arvonalentumistappion kirjaamisen oikea-aikaisuutta. Tutkimustulokseksi saatiin, että liikearvon arvonalentuminen raportoidaan keskimäärin yhden tai kahden vuoden viiveellä siihen nähden, milloin sijoittajat markkinoilla kokevat liikearvon arvon alentuneen. Aineisto perustui havaintoihin Yhdysvalloissa vuosina 2001–2006. (Ojala 2007)

Ulkomaisista tutkijoista muun muassa Seetharaman (2004, 2006) on yhdessä muiden tutkijoiden kanssa tutkinut liikearvon arvonalentumistestausta SFAS 142 mukaisesti. Vuoden 2004 tutkimuksessa tutkittiin, kuinka liikearvon kirjanpidollinen käsittely on

muuttunut ajan saatossa ja minkälainen sen käsittely on kansainvälisissä tilinpäätösnormistoissa (Seetharaman, Balachandran & Saravanan 2004). Vuoden 2006 tutkimuksessa tutkittiin:

1. minkälaisia arvonalentumisviitteitä löytyy
2. kuinka liikearvo saadaan säilytettyä niin, ettei siitä tarvitse kirjata arvonalentumistappiota
3. kuinka vähentää arvonalentumistestistä aiheutuvia kuluja (Seetharaman, Sreenivasan, Sudha & Ya Yee 2006).

Suomalaisista kirjanpito- ja tilinpäätösasiantuntijoista erityisesti Jarmo Leppiniemi, Virpi Haaramo ja Päivi Rätty ovat kirjoittaneet aiheesta paljon ammattilehdissä. Lisäksi kyseiset henkilöt ovat julkaisseet kirjanpitoa ja IFRS-standardeja koskevia käytännön käsikirjoja, joita tullaan käyttämään tutkielmassa lähteinä.

1.3 Tutkimusongelma ja rajaukset

Tutkimusongelmana on, kuinka IAS 36 -standardin keskeisiä vaatimuksia liikearvon arvonalentumistestauksen osalta sovelletaan case-yrityksissä. Tutkielmassa tarkastellaan liikearvon arvonalentumistestausta laatijoiden näkökulmasta ja keskitytään muutamaaan liikearvon arvonalentumistestaukseen liittyvään keskeiseen osa-alueeseen. Tutkielmassa perehdytään rahavirtaa tuottavien yksiköiden määrittämiseen, arvonalentumisviitteiden seurantaan, käyttöarvon määrittämiseen ja käyttöarvon osalta erityisesti diskonttauskoron määrittämiseen sekä tulevien rahavirtojen ennustamiseen. Tutkielman tavoitteena on lisätä ymmärrystä liikearvon arvonalentumistestauksen keskeisistä osa-alueista. Rahoitustarkastus (2007) on kokenut ongelmalliseksi rahavirtaa tuottavien yksiköiden määrittämisen, arvonalentumisviitteiden seuraamisen sekä käyttöarvon määrittämisen, joten on tärkeää tutkia, kuinka yritykset tosiasiaassa standardia soveltavat.

Tutkimuksessa käsitellään IAS 36 -standardia siltä osin, kun se käsittelee liikearvon arvonalentumistestausta. Tutkimuksen ulkopuolelle jätetään muut tase-erät. Tutkimuksessa käsitellään IFRS 3 -standardia nykyisten vaatimusten mukaisena. Uudistettu IFRS 3 -standardi astuu voimaan 1.7.2009, mutta näitä muutoksia ei huomioida tässä tutkimuksessa. Hankintamenomenetelmää sovellettaessa IFRS 3 -standardin mukaisesti yk-

sittäiset varallisuuserät tulee arvostaa hankinta-ajankohdan käypiin arvoihin, mutta tässä tutkielmassa ei käsitellä asiaa tarkemmin. Tutkimuksen ulkopuolelle jätetään niin ikään kotimaisen tilinpäätöskäytännön käsittely. US GAAP -normistoon tullaan viittaamaan osassa tekstiä, koska liikearvoa on tutkittu huomattavasti enemmän US GAAP:n kuin IFRS-standardien mukaisesti. IAS 36:n ja SFAS 142:n mukaiset liikearvon arvonalentumistestaukset eroavat toisistaan jonkin verran, mutta paljon on myös samankaltaisuutta. Tutkimuksessa tullaan soveltuvilta osin viittamaan tutkimuksiin, joissa liikearvoa on tutkittu US GAAP -normiston mukaisesti, mikäli ne ovat yhdenmukaisia IFRS-normiston kanssa ja sovellettavissa IAS 36 -standardin mukaiseen liikearvon arvonalentumistestaukseen. Pääpaino on kuitenkin IAS 36 -standardin mukaisessa liikearvon arvonalentumistestauksessa, jolloin SFAS 142 mukaista liikearvon arvonalentumistestautta ei tulla käsittelemään yksityiskohtaisesti.

1.4 Tutkimusmetodologia ja aineistonkeruumenetelmät

Neilimo & Näsi (1980, 28–35) luokittelevat yrityksen taloustieteen tutkimusotteet seuraaviin neljään ryhmään: käsiteanalyttinen tutkimusote, nomoteettinen tutkimusote, päätöksentekometodologinen tutkimusote ja toiminta-analyttinen tutkimusote. Kasanen, Lukka & Siitonen (1991, 315–317) lisäävät luokitteluun vielä konstruktiiivisen tutkimusotteen. Tässä tutkielmassa käytetään edellä mainitun luokittelun mukaista toiminta-analyttistä tutkimusotetta. Tällä tutkimusotteella pyritään saamaan aiempaa syvämpi ymmärrys tutkittavasta ilmiöstä harvojen case-yritysten kautta (Neilimo & Näsi 1980, 35).

Tutkielma toteutetaan kvalitatiivisena case-tutkimuksena eikä sillä pyritä tilastolliseen yleistettävyyteen. Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen mahdollisimman kokonaisvaltaisesti (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 157). Lukkan (1999, 135–139) uuden case/field -tutkimuksen jäsentelyn mukaisesti tutkielmaa voidaan luonnehtia teoriaa havainnollistavaksi case-tutkimukseksi, jossa empiirisen aineiston avulla pyritään havainnollistamaan teoriaa: pyrkimyksenä on tutkia laskentatoimen käytäntöjä ja tekijöitä, jotka vaikuttavat niiden taustalla. Teoriaa havainnollistava case-tutkimus kuuluu edellisessä kappaleessa mainitun tutkimusoteluokittelun mukaisen toiminta-analyttisen tutkimusotteen alle (Lukka 1999, 136–137).

Case-tutkimuksessa korostuu usein triangulaatio (Lukka 1999, 136–137). Triangulaatio voi koskea aineistoa, tutkijoita, teorioita, menetelmiä tai analyysitapoja. Tutkimusaineiston hankinnassa voidaan käyttää useita eri tiedonhankintamenetelmiä kuten haastattelua, havainnointia ja dokumentointia (menetelmätriangulaatio). (KvaliMOTV WWW-sivu⁹) Tässä tutkielmassa havainnointi ei ole mahdollista, mutta haastattelu on tutkielmassa vahvassa roolissa. Lisäksi tutkielmassa pyritään saamaan yritysten laatimia kirjallisia dokumentteja liikearvon arvonalentumistestauksesta.

Tutkielman teoreettisessa viitekehyksessä perehdytään IAS 36-standardin sisältöön. Empiirinen osuus tutkielmassa toteutetaan haastattelemalla yritysten edustajia, jotka ovat mukana liikearvon arvonalentumistestausprosessissa. Haastatteluiden kautta haetaan tietoa siitä, kuinka IAS 36 -standardia sovelletaan käytännössä. Haastattelut toteutetaan puolistrukturoituina temahaastatteluina, joissa painotetaan teoreettisessa viitekehyksessä esiin nostettuja osa-alueita. Haastattelukysymykset valmistellaan etukäteen valmiiksi, mutta kysymykset ovat pääasiassa avoimia kysymyksiä eli sellaisia, joihin ei ole valmiita vastausvaihtoehtoja. Temahaastattelulle on ominaista, että haastattelu etenee teemoittain. Tällöin kysymysten järjestys voi vaihdella ja niiden sanamuoto muuttua. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47)

1.5 Keskeiset käsitteet

Liikearvo

IFRS 3 -standardin mukaan liikearvo eli goodwill muodostuu jäännöksenä sen jälkeen, kun hankintameno on kohdistettu hankituille yksilöitävissä oleville varoille, veloille ja ehdollisille veloille (IFRS 3.53; Aromäki, Halonen, Jalkanen, Seppänen, Skogberg, Sundvik, Tolvanen, Torkkel, Torniainen, Tuomala & Viljanen 2004, 232). Liikearvo sisältää tällöin ainoastaan sen määrän, joka ei ole enää yksilöitävissä ja kohdistettavissa aineettomille hyödykkeille (IFRS 3.52; Rätty & Virkkunen 2004, 409). Liikearvo on se osa kauppahintaa, joka on maksettu liiketoimintojen yhdistymisen kautta odotettavien synergioiden vuoksi (IFRS 3.52; Leppiniemi 2007, 33–34).

⁹ http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L2_3_2_4.html

Rahavirtaa tuottava yksikkö

Rahavirtaa tuottavat yksiköt ovat pienimpiä omaisuuserien ryhmiä, jotka kerryttävät rahavirtaa pitkälti muista yksiköistä riippumattomasti. Rahavirtaa tuottava yksikkö voi olla esimerkiksi tuotantolinja, tehdas tai Euroopassa sijaitsevat tehtaot. Yksikkö ei kuitenkaan saa olla suurempi kuin IAS 14 -standardin mukaisessa segmenttiraportoinnissa käytettävä liiketoiminnallinen tai maantieteellinen segmentti. (IAS 36.66–36.69; Aromäki ym. 2004, 290–291)

Käypä arvo

Käypä arvo tarkoittaa sitä rahamäärää, mikä saataisiin myytäessä omaisuuserä toimivilla markkinoilla eli myyntihinta vähennettynä myynnistä aiheutuvilla kustannuksilla (IAS 36.25-29; Aromäki ym. 2004, 287–288).

Käyttöarvo

Käyttöarvo on niiden arvioitujen tulevien ja lähtevien vastaisten rahavirtojen nykyarvo, joiden oletetaan kertyvän omaisuuserän jatkuvasta käytöstä ja luovutuksesta sen taloudellisen vaikutusajan päättyessä. Nämä arvioidut vastaiset rahavirrat diskontataan nykyhetkeen asianmukaisella diskonttauskorolla. (IAS 36.31; Halonen ym. 2006, 375)

1.6 Tutkimuksen kulku

Seuraavan luvun kahdessa ensimmäisessä kappaleessa annetaan ensin taustatietoa yritysjärjestelyistä ja liikearvon määrittelystä, jonka jälkeen perehdytään liikearvon synty-miseen/muodostumiseen IFRS 3 -standardin mukaan. Luvussa käydään lisäksi lyhyesti läpi liikearvon arvonalentumistestausprosessi IAS 36 -standardin mukaisesti sekä lii-kearvon arvonalentumistestausprosessi US GAAP -normiston mukaisesti.

Luvussa kolme käsitellään tarkemmin liikearvon arvonalentumistestauksen keskeiset osa-alueet, jotka on määritelty tutkimusongelmassa. Luvut neljä ja viisi käsittävät tut-kimuksen empiirisen osan. Luvussa neljä käydään läpi case-tutkimuksen tavoitteet ja sen toteuttaminen. Lisäksi luvussa käydään läpi tutkimuksen luotettavuus. Viidennessä luvussa käsitellään tutkimustulokset tutkimusongelmassa mainittujen osa-alueiden mu-kaisesti. Kuudennessa luvussa esitetään johtopäätökset ja yhteenveto tutkimuksesta.

2 LIIKEARVON MUODOSTUMINEN JA SEN ARVON TESTAAMINEN IFRS-TILINPÄÄTÖKSISSÄ

2.1 Yritysjärjestelyt ja yrityksen arvon määräytyminen

Yritysjärjestelyt ovat osa yrityksen pitkäaikaista strategiaa. Järjestelyiden syitä on monia ja niiden tavoitteet vaihtelevat. Tavoitteena voi olla esimerkiksi toiminnan tehostaminen ja kannattavuuden parantaminen tai kannattamattomasta liiketoiminnasta irtautuminen. (Immonen 2006, 18–31) Rahoitustarkastus on tehnyt selvityksen, jossa se selvitti yritysten yrityskauppoja koskevaa tiedottamista. Selvityksen perusteella yritykset antavat hyvin tietoa yrityskauppojen strategisista syistä, mutta antavat kovin vähän tietoa sijoittajalle siitä, mikä vaikutus kaupoilla on kannattavuuteen ja yhtiön liiketoimintaan. Yrityskauppoja perustellaan muun muassa markkina-aseman vahvistumisella, kasvustrategian voimistumisella, entistä kattavammalla tuote- ja palvelutarjonnalla ja liiketoiminnan synergioiden syntymisellä. (Rahoitustarkastuksen WWW-sivu¹⁰)

Yritysjärjestelyitä voidaan myös toteuttaa usealla eri tavalla. Uudelleenjärjestely voi tapahtua esimerkiksi liiketoiminnan siirroilla ja jakautumisella tai yritysostoilla ja fuusioilla. (Immonen 2006, 18–31) IFRS 3 -standardi käsittelee liiketoimintojen yhdistämistä. IFRS 3 -standardi koskee kaikkia muita liiketoimintojen yhdistämisistä paitsi sellaisia yhdistämisistä, 1) joista muodostuu yhteisyritys, 2) jotka koskevat saman määräysvallan alaisia yhteisöjä, 3) jotka koskevat yhtä tai useampaa keskinäistä yhteisöä tai 4) jotka perustuvat ainoastaan sopimukseen. (IFRS 3.3)

Aineettomilla hyödykkeillä on suuri merkitys yrityksen arvon määräytymiseen. Rahoitustarkastuksen selvityksen mukaan jopa 40 prosenttia kauppahinnasta muodostuu liikearvosta (Rahoitustarkastus 2006, 13). Aineettomat hyödykkeet ovat iso osa nykyajan liiketoimintaa: aineettomat hyödykkeet ovat yritykselle kilpailuetu ja jopa perusta tulevalle kasvulle (Olsen & Halliwell 2007).

¹⁰ http://www.rata.bof.fi/Fin/Tiedotus/Rata_tiedottaa/2006/6_2006/4.htm

Liikearvon ja muiden aineettomien hyödykkeiden raportointi SFAS 142 mukaisesti parantaa sijoittajien tietoutta yrityksen arvon muodostumisesta. Yrityksen taseen erien kirjanpitoarvo ja niiden käypä arvo saattavat erota huomattavastikin toisistaan. Erityisesti aineettomien hyödykkeiden kohdalla sijoittajien on vaikea arvioida niiden käypää arvoa ja ensinnäkään tietää, mistä aineettomat hyödykkeet muodostuvat. Tästä syystä yrityksen kannattaa raportoida aineettomista hyödykkeistään yhä tarkemmin, jotta sijoittajat eivät tee itse vääriä johtopäätöksiä. Yrityksen arvo perustuu suurelta osin sen aineettomiin voimavaroihin, joten yrityksille on tärkeää raportoida niistä, jotta sijoittajat tietävät, mistä yrityksen arvo muodostuu. (Hepburn, 2002) IFRS 3 -standardi edellyttää myös, että yritysostoissa hankintameno kohdistetaan vastaanotetuille hyödykkeille. Hankintameno tulee tarpeen mukaan kohdistaa myös markkinointiin, teknologiaan, asiakkaisiin, taiteisiin ja sopimuksiin liittyviin aineettomiin hyödykkeisiin, jos ne ovat identifioitavissa. (Leppiniemi 2007b, 183–184) Tämä parantaa niin ikään sijoittajille annettavaa informaatiota (Aromäki ym. 2004, 233).

2.2 Liikearvon määrittely

Liikearvon määrittäminen ja sen kirjanpidollinen käsittely on ollut kiistelty aihe. On jopa kiistelty, onko liikearvo ylipäätään taseen varallisuuserä (Johnson & Petrone 1998, 293). Bithell (1882) on teoksessaan ”A Counting House Dictionary” määritellyt liikearvon arvoksi, jolla omistaja on valmis luopumaan yrityksensä odotuksista siirtämällä ne jollekin toiselle. Bryer (1995) on puolestaan määritellyt liikearvon poikkeuksellisen hyvien odotettujen tuottojen nykyarvoksi. Tällä määritelmällä yrityksen arvo on normaalien tuottojen nykyarvon ja poikkeuksellisen hyvien tuottojen nykyarvon yhteissumma. (Seetharaman ym. 2004, 133)

Johnson & Petrone (1998, 294–296) toteavat, että liikearvo voidaan määritellä kahdesta eri perspektiivistä. ”A Top-Down Perspective” kuvaa liikearvoa yrityskaupan komponenttina, joka perustuu ostajan tulevaisuuden tuotto-odotuksiin. Investointi itsessään nähdään taseen varana, joka pilkotaan pienempiin osiin ja se osa, joka jää kohdistamatta, on liikearvoa. ”A Bottom-Up Perspective” kuvaa liikearvoa päinvastaisella tavalla kuin edellä esitetty. Mikäli kauppahinta ylittää identifioitavien nettovarojen käyvän ar-

von, niin voidaan olettaa, että ostaja on hankkinut myös muita resursseja, joiden katsoo olevan arvokkaita. Liikearvo tulee tässä tapauksessa ymmärtää laajasti, jotta voidaan identifioida ne komponentit, joista liikearvo muodostuu. Liikearvo on lisämaksu, joka ylittää hankittujen varojen kirjanpitoarvon. (Johnson & Petrone 1998, 294–296)

Liikearvoa voi syntyä ainoastaan yritysostoissa, liiketoimien yhdistämisen tuloksena. IFRS 3 -standardin mukaan liikearvo eli goodwill muodostuu jäännöksenä sen jälkeen, kun hankintameno on kohdistettu hankituille yksilöitävissä oleville varoille, veloille ja ehdollisille veloille (Aromäki ym. 2004, 232). Toisin sanoen liikearvoa on se määrä, joka ylittää nettovarat. Määritelmän mukaan se sisältää sellaisia aineettomia hyödykkeitä, jotka eivät ole yksilöitävissä ja erotettavissa liikearvosta. Ostaja maksaa liikearvoa ennakkoidessaan tulevia taloudellisia hyötyjä, jotka syntyvät esimerkiksi liiketoimintojen yhdistymisen kautta saatavista synergioista. (KPMG¹¹)

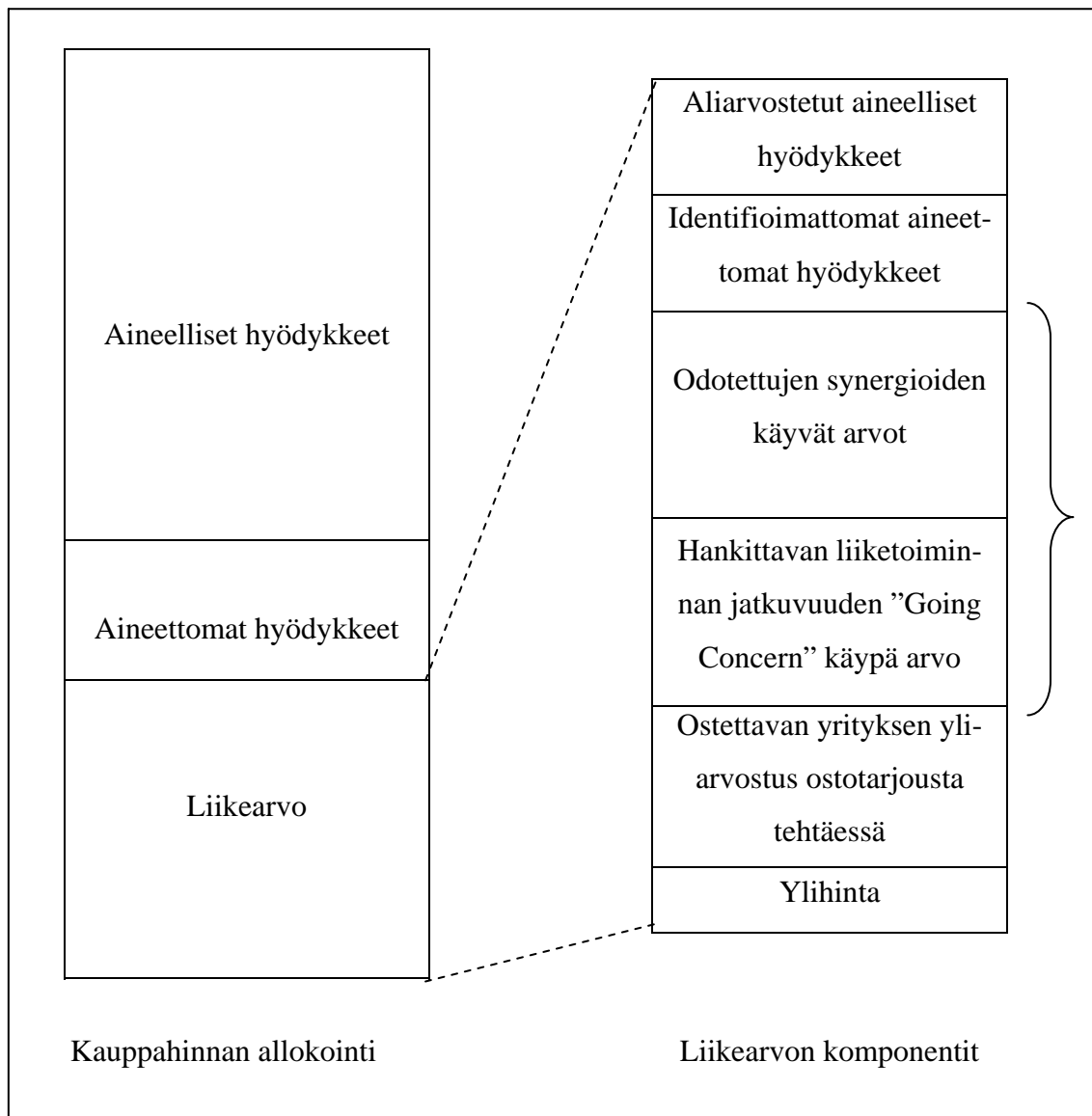
Kuviossa 1 on esitetty, mihin eriin kauppahinta kohdistetaan ja mistä komponenteista liikearvo muodostuu. US GAAP -normiston mukaan ainoastaan ”Odotettujen synergioiden käyvät arvot” - ja ”Jatkuvuuden käypä arvo” -komponentit ovat osa liikearvoa (Johnson & Petrone 1998, 295; KPMG¹²). Edellinen tarkoittaa sitä, että yhdistämällä liiketoiminnot saavutetaan ainutlaatuisia synergiahyötyjä. Jälkimmäinen tarkoittaa sitä, että hankkimalla koko yritys ja käyttämällä hyväksi sen liiketoimintaa savutetaan suuremmat tuotot kuin hankkimalla tarvittavat toiminnot ja varat erikseen. ”Aliarvostetut aineelliset hyödykkeet” -komponentti saattaa sisältyä liikearvoon, koska voi olla vaikea määrittää varojen todellista käypää arvoa (Johnson & Petrone 1998, 295). Tämä komponentti edustaa ostajalle voittoa, jota hankittavan yrityksen edustajat eivät olleet huomanneet (KPMG¹³). ”Identifioimattomat aineettomat hyödykkeet” voivat olla hyödykkeitä, joita on vaikea mitata tai vaatimukset kieltävät niiden huomioonottamisen. Kyseiset hyödykkeet on kuitenkin mahdollisesti identifioitavissa. ”Ostettavan yrityksen yliarvostus ostotarjousta tehtäessä” -komponentti voi aiheutua siitä, että tarjousta laadittaessa käytetään osakkeen markkinahintaa, vaikka osakkeenvaihto olisi vähäistä. Arvostamisessa voi tällöin tapahtua virhe. ”Ylihinta” on tappio, joka on aiheutunut ostajalle. Varsinaisesti ”Odotettujen synergioiden käyvät arvot” - ja ”Jatkuvuuden käypä arvo” -

¹¹ <http://www.kpmg.fi/Binary.aspx?Section=181&Item=1139>

¹² <http://www.kpmg.fi/Binary.aspx?Section=181&Item=1139>

¹³ <http://www.kpmg.fi/Binary.aspx?Section=181&Item=1139>

komponentit ovat osa liikearvoa, mutta riskinä kuitenkin on, että kaikki kuusi komponenttia sisältyvät liikearvoon. (Johnson & Petrone 1998, 295; Troberg 2007, 117)

KUVIO 1 Kauppahinnan allokointi ja liikearvon komponentit (KPMG¹⁴)

Odotetut synergiaedut ovat myös IFRS 3 -standardin mukaisesti muodostuvan liikearvon syy. Hankkijaosapuoli on valmis maksamaan yrityskauppatilanteissa kirjanpitoarvoja enemmän, mikäli liiketoimintojen yhdistymisen kautta odotetaan syntyvän synergiaetuja. Nämä synergiaedut voivat liittyä esimerkiksi kustannussäästöihin tai ne voivat perustua johdon arvioihin hankinnan kohteen tulontuottokyvystä. (Räty & Virkkunen 2004, 409)

¹⁴ <http://www.kpmg.fi/Binary.aspx?Section=181&Item=1139>

Leppiniemi & Leppiniemi (2008)¹⁵ määrittelevät liikearvon aineettomaksi tuotannontekijäksi, johon viime kädessä yrityksen tulonodotukset perustuvat. Liikearvo voi syntyä esimerkiksi yrityksen erityisestä osaamisesta, jakelukanavista tai toimintaverkostoista. Seetharaman ym. (2006, 338) määrittelevät liikearvon arvoksi, joka muodostuu yrityksen aineettomista varoista kuten maineesta, osaavista työntekijöistä, hyvistä kontakteista markkinoilla, yrityksen hyvästä sijainnista sekä kaikista muista vastaavista varoista, joiden vuoksi ostajayritys on valmis maksamaan ostettavasta yrityksestä sen kirjanpitoarvoja enemmän. Liikearvo muodostuu ainoastaan yritys- tai liiketoimintaostojen kautta; liikearvo ei ole myytävissä tai ostettavissa yksinään (Seetharaman ym. 2006, 338).

Negatiivinen liikearvo

Liikearvo voi myös muodostua negatiiviseksi. Negatiivinen liikearvo muodostuu silloin, kun hankinnan kohteen varojen, velkojen ja ehdollisten velkojen käyvät arvot yhteensä ovat suuremmat kuin hankintameno. Mikäli tällaiseen tulokseen päädytään, tulee hankittujen varojen, velkojen ja ehdollisten velkojen käyvät arvot arvioida uudelleen, jotta varmistutaan, että arvot on arvioitu oikein. Jos toisen laskelman jälkeen päädytään edelleen negatiiviseen liikearvoon, tulee tämä ”voitto” kirjata välittömästi tuloslaskelmaan, koska IFRS 3 -standardi kieltää negatiivisen liikearvon esittämisen taseella. (Halonen ym. 2006, 85)

Sisäisesti aikaansaatu liikearvo

FASB¹⁶ on ehdottanut, että sisäisesti aikaansaaduista aineettomista hyödykkeistä tulisi antaa tietoa liitetiedoissa, koska näillä on taloudellisesti suuri merkitys. Sekä FASB että IASB ovat kieltäneet sisäisesti aikaansaadun liikearvon merkitsemisen taseeseen. (Tromberg 2007, 54–55) Sisäisesti aikaansaatu liikearvo ei ole yhteisön määräysvallassa eikä se ole erotettavissa oleva resurssi, joten sitä ei saa merkitä taseeseen varaksi. Sisäisesti aikaansaadun liikearvon hankintameno ei ole myöskään luotettavasti määriteltävissä. (IAS 36.48–36.49) Tämän määritelmän kanssa olisi yhdenmukaista kieltää myös sisäisesti aikaansaadun liikearvon kerryttämien kassavirtojen huomioon ottaminen, kun mää-

¹⁵ <<http://www.wsoypro.fi>> Yritysonline > Oikeat ja riittävät kirjaukset > 5. Pysyvät vastaavat > Aineettoman hyödykkeen jaksottaminen > Liikearvo > – 9.7.2008

¹⁶ Financial Accounting Standards Board (American accounting standard-setter)

ritellään rahavirtaa tuottavan yksikön kerrytettävissä olevaa rahamäärää arvonalentumistestauksessa. Usein on kuitenkin mahdotonta erottaa sisäisesti aikaansaadun liikearvon ja taseelle kirjatun liikearvon kerryttämiä rahavirtoja toisistaan. IASB katsoi, että on tärkeämpää selvittää, että kerrytettävissä oleva rahamäärä on kirjanpitoarvoa suurempi kuin selvittää, johtuuko osa rahavirroista sisäisesti aikaansaadusta liikearvosta tai sen synergiasta muiden varojen kanssa. (IAS 36 BCZ43-BCZ44)

2.3 Liikearvon muodostuminen IFRS 3 -standardin mukaan

IFRS 3 -standardi koskee liiketoimintojen yhdistämistä. Standardi määrittelee sen, kuinka hankitut yhtiöt tai liiketoiminnot yhdistellään konsernitilinpäätöksessä ja minkälainen on niiden kirjanpitokäsittely. (IFRS 3)

Yrityskauppatilanteessa konsernissa ei lähdetä liikkeelle hankitun yhtiön historiallisista tasearvoista vaan hankitut varat, velat ja ehdolliset velat tulee arvostaa hankinta-ajankohdan käypiin arvoihin hankintamenolaskelmassa (Aromäki ym. 2004, 205). Ehdollinen velka on luonteeltaan mahdollinen velvoite, jonka toteutuminen ei ole varmaa. Ehdollinen velka voi olla myös velvoite, joka ei todennäköisesti aiheuta taloudellisten voimavarojen siirtymistä yrityksen ulkopuolelle tai velvoitteen määrä ei ole arvioitavissa luotettavasti.¹⁷

IFRS 3 -standardin keskeisin piirre on hankintamenomenetelmä. Ennen kuin hankintamenolaskelman laatiminen on mahdollista, tulee määrittää hankkijaosapuoli ja hankintameno, jonka jälkeen hankintameno kohdistetaan hankituille varoille, veloille ja ehdollisille veloille. (Aromäki ym. 2004, 209) Hankinta-ajankohta määräytyy sen mukaan, milloin hankkijaosapuoli saa tosiasiallisen määräysvallan hankinnan kohteeseen (IFRS 3.25).

¹⁷ <http://www.iasplus.com/dttdpubs/2005pocketfinnish.pdf>

2.3.1 Hankkijaosapuoli

Hankkijaosapuoli on se, joka saa määräysvallan hankittavaan yhteisöön tai liiketoimeen. Määräysvallan katsotaan syntyvän silloin, kun hankkijaosapuoli saa enemmän kuin puolet äänivallasta hankitussa yhteisössä. Määräysvalta voi syntyä myös sopimuksin tai erilaisin säännöksin ilman nimenomaista viidenkymmenen prosentin hankintaa äänivallasta. Esimerkiksi hankkijaosapuoli voi tehdä sopimuksen toisten sijoittajien kanssa siitä, että yli puolet äänivallasta tulee sille tai, että sille siirtyy oikeus määrätä yhteisön talouden tai liiketoiminnan periaatteista. Määräysvallan katsotaan myös syntyvän, jos hankkijaosapuolella on oikeus nimittää tai erottaa enemmistön hankittavan yhteisön hallituksen tai vastaavan hallintoelimen jäsenistä tai mikäli hankkijaosapuolella on oikeus käyttää äänten enemmistöä hankittavan yhteisön hallituksen tai vastaavan hallintoelimen kokouksissa. (IFRS 3.17–3.23)

Aina hankkijaosapuolen nimeäminen ei ole helppoa. Seuraavassa on esitetty viitteitä, joiden perusteella hankkijaosapuoli saadaan määritellyksi epäselvissä tapauksissa:

- 1) hankkijaosapuoleksi katsotaan se osapuoli, joka on kooltaan ja käyvältä arvoltaan suurempi
- 2) jos yhdelle yritykselle syntyy oikeus määrätä johtohenkilöt syntyvään yrityskokonaisuuteen, niin katsotaan kyseisen yrityksen olevan hankkijaosapuoli
- 3) jos yhdistyminen tapahtuu vaihtamalla käteisvaroja tai muita varoja toisen yrityksen äänivaltaisiin kantaosakkeisiin, niin käteisvaroja luovuttaneen katsotaan olevan hankkijaosapuoli
- 4) hankkijaosapuoleksi katsotaan se osapuoli, joka laskee liikkeelle oman pääoman ehtoisia osuuksia yhdistymistilanteessa. (IFRS 3.20–3.21)

Käänteisestä hankinnasta on kyse silloin, kun ostettavan osapuolen osakkeenomistajat saavat tosiasiallisen määräysvallan yrityskokonaisuuteen. Tämä on mahdollista silloin, kun hankkijaosapuoli osana vaihtotapahtumaa laskee liikkeeseen niin paljon äänivaltaisia osakkeita, että määräysvalta siirtyy ostettavalle osapuolelle, vaikka omistus siirtyykin hankkijaosapuolelle. IFRS 3 -standardin mukaan hankkijaosapuolena pidetään määräysvallan saanutta ja tämä osapuoli käsittelee yrityskaupan kirjanpidossaan yritysten yhteenliittymänä ja laatii hankintamenolaskelman. (Halonen ym. 2006, 60–61)

2.3.2 Hankintameno

Hankintameno sisältää yrityksen nettovarallisuudesta maksetun rahamäärän sekä hankinnasta välittömästi aiheutuneet kulut (Räty & Virkkunen 2004, 403). Hankintameno koostuu täten hankkijaosapuolen luovuttamista käypään arvoon määritetyistä varoista ja veloista, jotka se on ottanut vastattavakseen tai jotka ovat sille syntyneet sekä liikkeesseen lasketuista oman pääoman ehtoisista instrumenteista (IFRS 3.24). Muita välittömästi hankinnasta aiheutuneita kuluja voivat olla yrityskaupassa käytettyjen ulkopuolisten asiantuntijoiden, kuten tilintarkastajien ja lakimiesten, palkkiot (Aromäki ym. 2004, 211–212).

Hankintamenon määrittäminen voi olla vaikeaa, mikäli kauppahintaa ei suoriteta yhdellä kertaa eikä pelkästään kassavaroilla. Kauppahinta voidaan maksaa myös kokonaan tai osittain omilla osakkeilla, jolloin osakkeiden käypä arvo tapahtumahetkellä tulee määrittää. Pörssinoteerattujen yritysten kohdalla käypä arvo saadaan suhteellisen helposti käyttäen kaupan toteutumisajankohdan noteerattua pörssikurssia, mutta noteeraamattomien yritysten kohdalla arvon määrittäminen on vaikeampaa. (Räty & Virkkunen 2004, 403) Myyjä ja ostaja voivat määrätä sopimuksessaan myös tulevaisuuden tapahtumista riippuvista hankintamenon oikaisuksista. Mikäli oikaisu on todennäköinen ja luotettavasti määriteltävissä, tulee tämä kirjata hankintamenuun jo hankinta-ajankohtana. (Kuusisto 2005, 14) Esimerkkinä tällaisesta oikaisusta on tulokseen perustuva lisäkauppahinta myyjälle (Aromäki ym. 2004, 213).

2.3.3 Hankintamenolaskelma

Hankintamenolaskelmassa kaikki hankitun yrityksen yksilöitävissä olevat aineelliset ja aineettomat varat arvostetaan hankinta-ajankohdan käypiin arvioihin ja näistä vähennetään yrityksen yksilöitävissä olevat velat, jolloin päädytään nettovarallisuuteen käypään arvoon arvostettuna (Kallunki & Niemelä 2007, 195). Hankintamenon ylittäessä nettovarallisuuden määrän käypään arvoon arvostettuna syntyy liikearvoa (Räty & Virkkunen 2004, 409). Kuviossa 2 on esitetty hankintamenolaskelma, jonka jäännöksenä liikearvo syntyy.

Yksilöitävissä olevat varat käypään arvoon

– Yksilöitävissä olevat velat käypään arvoon (sisältäen IFRS 3:n mukaiset varaukset ja ehdolliset velat)

= Nettovarallisuus käypään arvoon

– Hankintameno

= *Liikearvo (alihinta nettovarallisuudesta)*

KUVIO 2 Hankintamenolaskelma (Räty & Virkkunen 2004, 409)

Hankintamenolaskelmassa hankintameno tulee kohdistaa hankituille yksilöitävissä oleville varoille ja veloille, jotka tulee arvostaa hankinta-ajankohdan käypiin arvoihin (Aromäki ym. 2004, 214–215). Vähemmistöosuus erotetaan näistä käypiin arvoihin arvostetuista eristä, jolloin konsernitaseessa omaisuutena esitetään myös vähemmistölle kuuluva osuus hankitulla yrityksellä hankintahetkellä olevista varoista. Liikearvona esitetään kuitenkin ainoastaan konsernille kuuluva osuus. (Halonen ym. 2006, 88–89, 401) Tässä tutkielmassa ei perehdytä yksittäisten varallisuuserien arvostamiseen, kuten käyttöomaisuuden, vaihto-omaisuuden ja myynti- ja lainasaamisten arvostamiseen, eikä hankintamenon kohdistamiseen niille. Todettakoon ainoastaan, että IFRS 3 -standardin mukaan hankintameno tulee kohdistaa myös sellaisille aineettomille hyödykkeille, joille ei suomalaisen kirjanpitokäytännön mukaan eritellä tasearvoa (Leppiniemi 2007a, 33–35).

Aineeton hyödyke tulee käsitellä liikearvosta erillisenä, mikäli sille on määriteltävissä käypä arvo ja se on yksilöitävissä sekä se on lakiin tai sopimukseen perustuva oikeus tai erotettavissa oleva eli se voidaan esimerkiksi myydä tai vuokrata. Tällaisia aineettomia hyödykkeitä ovat muun muassa asiakassuhteet, asiakaslistat ja erilaiset toimituksiin ja palveluihin liittyvät sopimukset. Hankintamenon kohdistaminen yhä tarkemmin hankituille varoille tulee parantamaan sidosryhmien tietoutta siitä, mitä yritys on yrityskaupassa todella hankkinut eli mistä aineellisista ja aineettomista hyödykkeistä se on maksanut. Hankintamenon lisääntyneen kohdistamisen myötä liikearvot tulevat pienenevän taseella. (Aromäki ym. 2004, 215–216, 232–233) Liikearvoksi jää ainoastaan yrityksen eri toimialojen tai rahavirtaa tuottavien yksiköiden väliset synergiat ja työvoiman arvo. Työvoima voi liikkua vapaasti, joten se ei ole tästä syystä pysyvä eikä yritysjohtoon hallinnoima erä, joka voitaisiin taseeseen merkitä. (Leppiniemi 2007b, 185)

2.4 Liikearvon tasapoistoista arvonalentumistestaukseen

Liikearvo kirjataan hankkijaosapuolen taseen aineettomiin hyödykkeisiin hankinta-ajankohdan käypään arvoon arvostettuna. Alkuperäisen kirjaamisen jälkeen liikearvo arvostetaan hankintamenoon vähennettynä kertyneillä arvonalentumisilla. Liikearvosta ei tehdä enää suunnitelman mukaisia poistoja vaan sen arvo tarkistetaan vähintään kerran vuodessa arvonalentumistestein. (IFRS 3.51–3.55)

KTL¹⁸ Hannu Ojala on tutkinut liikearvoraportoinnin kykyä tuottaa käyttökelpoista tietoa sijoittajille. Ojalan tutkimustulokset tukevat väitettä, jonka mukaan liikearvoraportointi tuottaa käyttökelpoista tietoa sijoittajille, kunhan poistoajat ovat tarpeeksi lyhyet. Suomen kirjanpitolain mukaan liikearvo tulee poistaa viidessä vuodessa (KPL 5:5a§). Erityisestä syystä poistoajaksi voi olla viittä vuotta pitempi, kuitenkin maksimissaan kaksikymmentä vuotta (KPL 5:5a§). Suomalaisten yritysten käyttämä lyhyt poistoajaksi (vii- si vuotta) antaa sijoittajille hyödyllisempää informaatiota kuin kirjanpitolain salliman pidemmän poistoajan käyttäminen. (Ojala 2007, 19)

IFRS 3 -standardin perusteluissa todetaan, että liikearvon tasapoistot eivät tuota käyttökelpoista tietoa sijoittajille ja tästä syystä liikearvon arvo tulee vuosittain testata arvonalentumistestein. Perusteluissaan lautakunta (IASB) asetti liikearvon luotettavan esittämisen tärkeämmäksi kuin liikearvon kuluksi kirjaamisen helppouden poistojen kautta. (IFRS 3 BC 140–142) Tämä on osittain ristiriidassa Ojalan tutkimustulosten kanssa. Syynä tosin voi olla, että Suomessa viiden vuoden poistoajaksi on poikkeuksellisen lyhyt, kun taas esimerkiksi Iso-Britanniassa poistoajaksi on kaksikymmentä vuotta ja Yhdysvalloissa se on voinut olla jopa neljäkymmentä vuotta (Ojala 2007, 16).

Richey'n (2002) mukaan poistoista luopuminen ja arvonalentumistestaukseen siirtyminen liikearvon osalta on myös ongelmallista. Liikearvon arvonalentumistestaus antaa johdolle liikkumavaraa raportoida tuloksestaan, koska liikearvon arvonalentuminen perustuu subjektiivisiin käsityksiin rahavirtaa tuottavan yksikön tulontuottamiskyvystä ja vaikka liikearvon arvon katsottaisiinkin alentuneen, niin arvonalentumistappion määrän arvioiminen on vaikeaa. (Ojala 2007, 4) Leppiniemi (2005a, 36) toteaa lisäksi, että ar-

¹⁸ kauppatieteiden lisensiaatti

vonalentumistappion kirjaaminen saattaa myöhästyä, koska yritys ei halua myöntää tehneensä huonoa investointia. Poistot pakottivat yritykset varovaisuuteen, mutta IFRS-standardien myötä varovaisuuden -periaate on saanut väistyä: omaisuuserät tulee arvostaa niiden käypään arvoonsa niitä yli- tai aliarvioimatta (Leppiniemi 2005a, 36).

2.5 Liikearvon arvonalentumistestaus IAS 36 -standardin mukaan

Tässä luvussa käydään läpi pääpiirteittäin liikearvon arvonalentumistestaus IAS 36 -standardin mukaisesti. Lisäksi luvun lopussa esitetään liikearvon arvonalentumistestausprosessi US GAAP -normiston mukaisesti. Seuraavassa pääluvussa käydään yksityiskohtaisemmin läpi tutkimusongelmaan valitut liikearvon arvonalentumistestauksen eri osa-alueet.

IAS 36 -standardin tarkoituksena on varmentaa, että tase antaa mahdollisimman totuuden mukaisen kuvan yrityksen taloudellisesta asemasta. Tämän vuoksi omaisuuserät arvostetaan käypiin arvoihinsa ja omaisuuserien arvot testataan arvonalentumistestien avulla, kun on viitteitä arvonalentumisesta. Rajoittamattoman taloudellisen vaikutusajan omaavien aineettomien hyödykkeiden testaus tulee suorittaa vuosittain, vaikkei viitteitä arvonalentumisesta olisikaan. Mikäli taseen erät arvostettaisiin hankintamenoonsa, niin olisi mahdollista, että erät arvostettaisiin liian suuriksi. Tarkoituksena on, että omaisuuserät arvostetaan ainoastaan niiden kerrytettävissä olevien rahavirtojen suuruisiksi. (Kallunki & Niemelä 2007, 196–197) IAS 36 -standardia sovelletaan yritysten yhteentullessa syntyvään liikearvoon – sen arvonalentumistestaukseen (IAS 36).

2.5.1 Arvonalentumistestauksen ajankohta

Liikearvo tulee testata arvonalentumistestien kerran vuodessa tai useammin, mikäli on viitteitä omaisuuserän tai omaisuuseräryhmän arvonalentumisesta. Arvonalentumistesti tulee suorittaa joka vuosi johdonmukaisesti samaan aikaan, mutta kaikkia rahavirtaa tuottavia yksiköitä ei tarvitse testata samaan aikaan. Arvonalentumistesti tulee tehdä ensimmäisen kerran viimeistään sen tilikauden lopussa, jonka aikana liikearvoa sisältävä liiketoiminta on hankittu. (IAS 36.90, 36.96)

Arvonalentumistestausta ei tarvitse tehdä tilikauden aikana, mikäli rahavirtaa tuottava yksikkö ei ole olennaisesti muuttunut edelliseen vuoteen ja testaukseen verrattuna sekä edellisenä vuotena kirjanpitoarvon ja käyvän arvon välillä on ollut merkittävä ero. Näiden kahden ehdon lisäksi arvonalennustappion tulee olla epätodennäköinen. Edellä mainitut ehdot ovat tiukat eikä näitä ehtoja ole määritelty yksityiskohtaisesti standardissa, minkä vuoksi ehtojen täyttymisen osoittaminen on vaikeaa. (Aromäki ym. 2004, 307–308) Edellä mainittu ei kuitenkaan koske rajoittamattoman taloudellisen vaikutusajan omaavia aineettomia hyödykkeitä, kuten liikearvoa, koska niille on tehtävä vuosittain arvonalentumistesti riippumatta siitä, onko viitteitä arvonalentumisesta (IAS 36.10).

Arvonalentumistestaus tulee tehdä aina silloin, kun on viitteitä omaisuuserän tai omaisuuseräryhmän arvonalentumisesta. Esimerkkinä yrityksen ulkopuolelta tulevista viitteistä ovat yrityksen toimintaympäristöön, kuten teknologiaan ja lainsäädäntöön, liittyvät muutokset. Sisäinen viite arvonalentumisesta on esimerkiksi omaisuuserän kerryttämien rahavirtojen merkittävä vähentyminen. (Aromäki ym. 2004, 284–286)

2.5.2 Arvonalentumistestausprosessi

Liikearvo tulee kohdistaa rahavirtaa tuottaville yksiköille, koska se ei tuota rahavirtaa itsenäisesti. Liikearvo tulee kohdistaa sellaisille yksiköille, joiden katsotaan hyötyvän liiketoimintojen yhdistymisen kautta saatavista synergioista ja siten kerryttävän tuloja vastaisuudessa. (Räty & Virkkunen 2004, 248–249) Rahavirtaa tuottava yksikkö, jolle on kohdistettu liikearvoa, tulee testata vuosittain ja aina kun on viitteitä mahdollisesta arvonalentumisesta. Arvonalentumistestaus suoritetaan vertaamalla rahavirtaa tuottavan yksikön liikearvon sisältävää kirjanpitoarvoa sen kerrytettävissä olevaan rahamäärään. (IAS 36.90) Yritys laatii rahavirtaa tuottaville yksiköille rahavirtalaskelmat (KHT-yhdistys 2006, 45). Rahavirtalaskelmilla lasketaan rahavirtaa tuottavan yksikön kerrytettävissä olevaa rahamäärä, jota sitten verrataan rahavirtaa tuottavan yksikön kirjanpitoarvoon (Aromäki ym. 2004, 287).

Kerrytettävissä oleva rahamäärä lasketaan joko käyvän arvon mukaan tai tätä suuremman käyttöarvon mukaan. Käypä arvo tarkoittaa sitä rahamäärää, mikä saataisiin myy-

täessä omaisuuserä toimivilla markkinoilla eli myyntihinta vähennettynä myynnistä aiheutuvilla kustannuksilla. Käypä arvo saadaan parhaiten selville sitovasta riippumattomien osapuolten välisestä myyntisopimuksesta tai toimivilta markkinoilta. Käyttöarvo lasketaan taasen tulevien rahavirtojen nykyarvona. (Aromäki ym. 2004, 287–288) Käyttöarvo perustuu tulevaisuuden rahavirtoihin, jotka diskontataan nykyhetkeen käyttäen johdon määrittelemää diskonttauskorkokantaa. (KHT-yhdistys 2006, 49–50) Diskonttauskorkokannan tulee kuvastaa markkinoiden käsitystä rahan aika-arvosta sekä kyseiseen omaisuuserään liittyviä erityisiä riskejä (IAS 36.55).

Käyttöarvon laskentaa varten laaditaan rahavirtaennusteita. Rahavirtaennusteiden laatimisen taustalla ovat johdon ennusteet ja arviot markkinoiden tulevasta kehityksestä. Tämän vuoksi laskelmat sisältävät hyvin subjektiivisia eriä ja oletuksia. Rahavirtalaskelmaennusteiden laatimisen tulisi perustua johdon parhaaseen arvioon tulevaisuudesta. Johdon laatimat budjetit ja ennusteet toimivat rahavirtaennusteiden laatimisen lähtökohtana, joita muokataan ja oikaistaan tarvittaessa. (Aromäki ym. 2004, 292)

Mikäli kerrytettävissä oleva rahamäärä on rahavirtaa tuottavan yksikön kirjanpitoarvoa pienempi, tulee kirjata arvonalentumistappio (Aromäki ym. 2004, 316). Rahavirtaa tuottavan yksikön arvonalentumistappio tulee kohdistaa ensin liikearvoon ja sen jälkeen yksikön muille omaisuuserille niiden kirjanpitoarvojen suhteellisen osuuden mukaan. (IAS 36.104) Liikearvon katsotaan menettävän arvonsa ensin, joten tästä syystä kohdistaminen seuraa edellä mainittua järjestystä. Lisäksi liikearvolle on vaikeinta määrittää kerrytettävissä olevaa rahamäärä. (Aromäki ym. 2004, 317) Liikearvosta kirjattua arvonalentumistappiota ei ole mahdollista peruuttaa tulevilla tilikausilla kuten muiden omaisuuserien (IAS 36.124).

Troberg (2007, 127) esittää IAS 36 -standardin mukaisen arvonalentumistestauksen käsittävän seuraavat kuusi vaihetta:

- 1) rahavirtaa tuottavan yksikön identifioiminen/määrittäminen
- 2) identifioitavissa olevien aineellisten ja aineettomien varojen, mukaan lukien liikearvon, kohdistaminen rahavirtaa tuottaville yksiköille
- 3) rahavirtaa tuottavan yksikön, joka sisältää myös liikearvon, kirjanpitoarvon määrittäminen
- 4) kerrytettävissä olevan rahamäärän määrittäminen rahavirtaa tuottavalle yksikölle

- 5) rahavirtaa tuottavan yksikön kirjanpitoarvon ja kerrytettävissä olevan rahamäärän vertaaminen arvonalentumisen selvittämiseksi
- 6) mikäli arvonalentuminen havaitaan, kirjataan arvonalentumistappio ensin liikearvosta ja sen jälkeen muista tase-eristä tasasuhteisesti.

Liikearvon arvonalentumistestauksessa rahavirtaa tuottavan yksikön kerrytettävissä oleva rahamäärä määritetään koko yksikölle eikä siinä huomioida vähemmistölle kuuluvaa osuutta. IFRS 3 -standardin mukaan liikearvosta taseeseen merkitään ainoastaan konsernin osuus. Tämä aiheuttaa oikaisuja kirjanpitoarvoon. Kirjanpitoarvoon on lisättävä vähemmistön osuus liikearvosta, jotta se saadaan vertailukelpoiseksi kerrytettävissä olevan rahamäärän kanssa. Mikäli kerrytettävissä oleva rahamäärä on kirjanpitoarvoa alhaisempi, tulee liikearvon arvonalentumistappiosta vähentää vähemmistölle kuuluva osuus ja vain konsernille kuuluva osuus kirjataan kuluksi tuloslaskelmaan. (Halonen ym. 2006, 401)

Liikearvon arvonalentumistestaus US GAAP -normiston mukaisesti

US GAAP -normiston SFAS 142 mukainen arvonalentumistestaus eroaa IAS 36 -standardin mukaisesta arvonalentumistestauksesta. US GAAP ei käytä nimitystä rahavirtaa tuottava yksikkö vaan raportointiyksikkö, joka on määritelty toiminnalliseksi segmentiksi tai tätä yhden pykälän alemmaksi tasoksi. Vaikka puhutaan eri nimikkeillä, niin on luultavaa, että käytännössä ne vastaavat toisiaan. SFAS 142 mukainen arvonalentumistestaus on kaksiosainen. Ensin raportointiyksikön kirjanpitoarvoa verrataan raportointiyksikön käypään arvoon. Mikäli käypä arvo on kirjanpitoarvoa suurempi, arvonalentumistappiota ei kirjata. Mikäli kirjanpitoarvo ylittää käyvän arvon, siirrytään toiseen vaiheeseen ja kirjataan arvonalentumistappio. Arvonalentumista ei kuitenkaan kohdisteta ensin liikearvoon ja sen jälkeen tasasuhteisesti muihin tase-eriin kuten IFRS-standardien mukaan vaan todellinen syy arvon vähenemiseen selvitetään. Arvonalentumistappio kohdistetaan siihen erään, joka on sen tosiasiallisesti aiheuttanut. Mikäli liikearvon kirjanpitoarvo ylittää sen määrän, joka jää erotukseksi sen jälkeen, kun raportointiyksikön kirjanpitoarvosta on vähennetty identifioitujen aineellisten ja aineettomien käyvät arvot, tulee kirjata liikearvon arvonalentuminen. (Troberg 2007, 51–53, 124–128)

IFRS-standardien mukaisessa liikearvon arvonalentumistestauksessa rahavirtaa tuottavan yksikön, jolle on kohdistettu liikearvoa, arvonalentumistappio kohdistetaan ensin liikearvoon (IAS 36.104). Tämä voi johtaa siihen, että IFRS-tilinpäätöksissä liikearvo tulee pienemmän nopeammin kuin US GAAP-normiston mukaisesti, koska arvonalentumistappio kohdistetaan aina ensin liikearvoon. Toisaalta IFRS-normistossa on myös säännöksensä, että rahavirtaa tuottavan yksikön sisältämien muiden omaisuuserien testaus on suoritettava ennen liikearvoa sisältävän rahavirtaa tuottavan yksikön testausta, mikäli testaus suoritetaan samaan aikaan. Lisäksi, jos rahavirtaa tuottavan yksikön sisältämän omaisuuserän, muun kuin liikearvon, arvonalentumisesta on viitteitä, niin tulee kyseinen omaisuuserä testata ensin ja kirjata mahdollinen arvonalentumistappio. Vasta tämän jälkeen testataan liikearvoa sisältävä rahavirtaa tuottava yksikkö. (IAS 36.97–36.98)

2.6 Tilinpäätöksessä esitettävät tiedot liikearvon arvonalentumistestauksesta

Liikearvon testaamista ja arvonalentumista koskevat huomattavan laajat ja yksityiskohdaiset liitetietovaatimukset. Seuraavaksi perehdytään IAS 36 -standardin mukaisiin liikearvoa koskeviin liitetietovaatimuksiin.

Tilinpäätöksessä on esitettävä tiedot, joita on käytetty arvioitaessa rahavirtaa tuottavan yksikön kerrytettävissä olevaa rahamäärää, mikäli yksikölle kohdistetun liikearvon kirjanpitoarvo on olennainen suhteessa koko yrityksen liikearvon kirjanpitoarvoon. Tilinpäätöksessä on esitettävä rahavirtaa tuottavalle yksikölle kohdistetun liikearvon kirjanpitoarvo sekä millä perusteella yksikön kerrytettävissä oleva rahamäärä on määritelty: käyttöarvon vai käyvän arvon mukaan. Mikäli kerrytettävissä oleva rahamäärä perustuu käyttöarvoon, tulee tilinpäätöksessä kuvata kaikki keskeiset oletukset, joille ennakoitujen rahavirrat perustuvat. Tilinpäätöksestä on selvittävä, perustuvatko johdon määrittelemät arvot toteutuneeseen kehitykseen tai yrityksen ulkopuolelta saatuun informaatioon. Mikäli arvot eivät perustu kumpaankaan edellä mainituista, tulee tämä perustella. (IAS 36.134) Käyttöarvolaskenta sisältää paljon johdon subjektiivisia arvioita ja ennusteita. Tämän vuoksi on tärkeää, että oletukset ja lähtötiedot perustellaan ja eritellään selkeästi

tilinpäätöksen liitetiedoissa, jotta sijoittaja tai muu ulkoinen sidosryhmä pystyy varmistamaan laskelmien totuudenmukaisuudesta. (KHT-yhdistys 2006, 50)

Käyttöarvon laskemiseksi laadittujen rahavirtaennusteiden kattama ajanjakso on ilmettävä tilinpäätöksestä sekä perustelut, jos on käytetty yli viiden vuoden ennustejaksoa. Diskonttaus korkokanta ja kasvuvauhti, jota on käytetty ennusteajanjakson jälkeisten rahavirtojen määrittämiseen, on niin ikään esitettävä tilinpäätöksessä. (IAS 36.134)

Mikäli kerrytettävissä oleva rahamäärä perustuu käypään arvoon vähennettynä myynnistä aiheutuvilla menoilla ja tätä ei ole määritelty yksikön todettavissa olevaa markkinahintaa käyttäen, tulee tilinpäätöksessä esittää tiedot keskeisimmistä oletuksista, joita on käytetty käyvän arvon määrittämiseen. Lisäksi liitetiedoissa tulee kertoa perusteet, joiden mukaan keskeisten oletusten arvot on määritelty samaan tapaan kuten edellä käyttöarvon tapauksessa. (IAS 36.134)

Yritysten tulee esittää herkkyysanalyysitiedot, jos jossakin keskeisessä oletuksessa, johon johto perustaa arvionsa tulevista rahavirroista, tapahtuva muutos voisi johtaa siihen, että yksikön kirjanpitoarvo olisi kerrytettävissä olevaa rahamäärää suurempi. Tilinpäätöksessä tulee tällöin kertoa määrä, minkä verran kerrytettävissä oleva rahamäärä on suurempi kuin kirjanpitoarvo. Lisäksi on kerrottava, mikä on keskeisen oletuksen arvo ja paljonko sen tulisi muuttua, jotta kerrytettävissä oleva rahamäärä ja kirjanpitoarvo olisivat yhtä suuret. (IAS 36.134)

Rahavirtaa tuottavat yksiköt tulee määritellä ja kuvata liitetiedoissa. Mikäli rahavirtaa tuottavan yksikön määrittelytavassa on tapahtunut muutoksia edellisen rahavirtaennusteen laatimisen jälkeen, tulee tilinpäätöksessä esittää perustelut tälle ja kuvaus nykyisestä ja aikaisemmasta määrittelytavasta. Tilinpäätöksessä on annettava lisäksi tietoa liikearvon ja rahavirtaa tuottavan yksikön arvonalentumistappion kirjaamiseen johtaneista tapahtumista ja olosuhteista sekä kirjatun arvonalentumistappion määrä. (IAS 36.130–36.131)

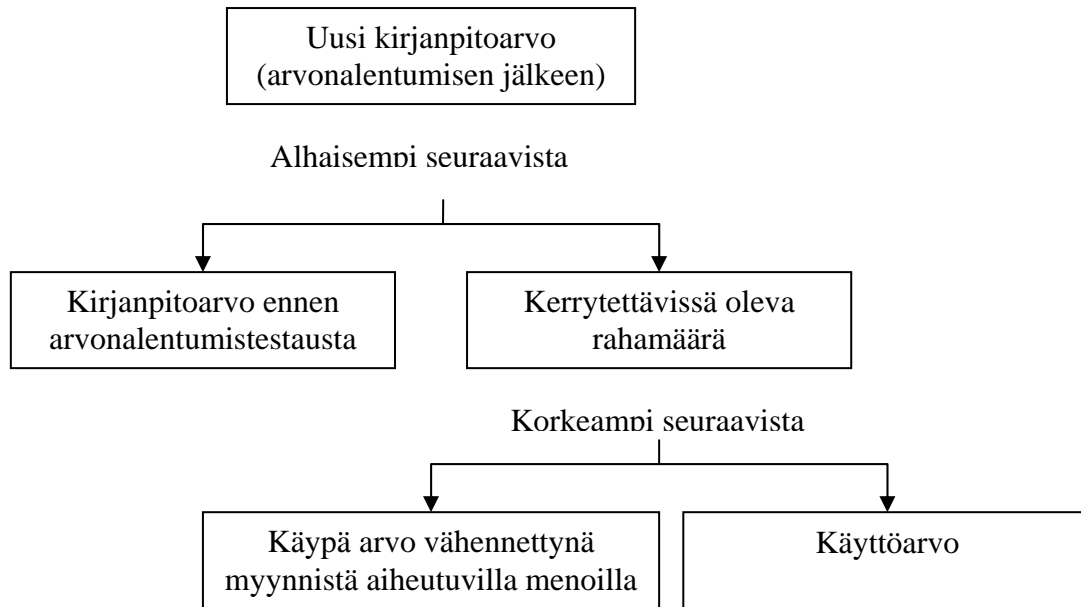
2.7 Yhteenveto

IFRS-standardien mukaan liikearvoa voi syntyä ainoastaan yritysostoissa, liiketoimia yhdistettäessä. IFRS 3 -standardi käsittelee liiketoimien yhdistämistä ja sen keskeisin piirre on hankintamenomenetelmän soveltaminen. Liiketoimien ainoa sallittu yhdistämismenetelmä on hankintamenomenetelmä, joka edellyttää hankkijaosapuolen ja hankintameno määrittämistä sekä hankintameno laskelman tekemistä. Hankintameno tulee kohdistaa hankituille yksilöitävissä oleville varoille, veloille ja ehdollisille veloille niille määriteltyjen käypien arvojen mukaisesti. Mikäli hankintameno ylittää hankitun yrityksen nettovarallisuuden määrän, syntyy liikearvoa. Liikearvoa on täten ainoastaan se määrä, joka ei ole enää kohdistettavissa. Liikearvo edustaa tällöin maksua, jonka hankkijaosapuoli on suorittanut ennakoissaan vastaista taloudellista hyötyä esimerkiksi liiketoimintojen yhdistymisen kautta saatavien synergioiden kautta. (IFRS 3)

Liikearvosta ei tehdä enää suunnitelman mukaisia poistoja vaan sen arvo tulee testata vuosittain arvonalentumistestein IAS 36 -standardin mukaisesti. Liikearvo ei tuota itsenäisesti rahavirtaa, joten se täytyy kohdistaa rahavirtaa tuottaville yksiköille, jotka ovat pienimpiä omaisuuserien ryhmiä, jotka kerryttävät rahavirtaa pitkälti muista yksiköistä riippumattomasti. Rahavirtaennusteet laaditaan koskemaan koko rahavirtaa tuottavaa yksikköä. Kerryttävissä oleva rahamäärä määritetään joko käyvän arvon tai sitä korkeamman käyttöarvon mukaan. Kerryttävissä olevan rahamäärän ollessa pienempi kuin rahavirtaa tuottavan yksikön kirjanpitoarvo tulee kirjata arvonalentumistappio, joka kohdistetaan ensin liikearvoon ja sen jälkeen muille tase-erille tasasuhteisesti (kuvio 3). Liikearvosta kirjattua tappiota ei ole mahdollista palauttaa myöhemmillä tilikautilla. (IAS 36)

IFRS-standardien mukaiset liitetietovaatimukset ovat laajat verrattuna suomalaisen tilinpäätöskäytäntöön. Standardien kirjaamis- ja arvostamisperiaatteet ovat monimutkaisia, minkä vuoksi niitä tulee selventää liitetietojen avulla, jotta tilinpäätöksen käyttäjät saavat tarpeellisen määrän informaatiota yrityksen toimintaan, tulokseen ja taloudelliseen asemaan vaikuttaneista tekijöistä. Kattavien liitetietojen avulla pystytään tilinpäätöksen käyttäjille entistä paremmin kertomaan, mistä yritys on yrityskaupassa todella maksanut, mihin maksettu arvo perustuu ja minkälaisia synergiaetuja yritys odottaa saa-

vansa liiketoimintojen yhdistämisellä. Yrityskauppojen yhteydessä syntyvän liikearvon analysointi on erityisen tärkeää, jotta liikearvon kohdistaminen ja myöhempi arvonalentumistestaus on mahdollista suorittaa luotettavasti. (Rahoitustarkastus 2006)

KUVIO 3 IAS 36 arvonalentumistestaus-malli (Deloitte 2004, 26)

Seuraavassa luvussa perehdytään tarkemmin liikearvon arvonalentumistestauksen keskeisiin osa-alueisiin, jotka on määritetty tutkittaviksi osa-alueiksi tutkimusongelmassa. Näitä ovat rahavirtaa tuottavat yksiköt, arvonalentumisviitteet, käyttöarvo, diskonttaus-korko sekä tulevien rahavirtojen ennustaminen.

3 LIIKEARVON ARVONALENTUMISTESTAUKSEN KESKEISET OSA-ALUEET

Seuraavaksi perehdytään liikearvon arvoalentumistestauksen keskeisiin osa-alueisiin. Puhuttaessa omaisuuserästä tarkoitetaan niin yksittäistä omaisuuserää kuin myös rahavirtaa tuottavaa yksikköä tai yksikköjen ryhmää.

3.1 Rahavirtaa tuottavat yksiköt

Liikearvo omaisuuseränä ei tuota itsenäisesti rahavirtaa, joten yhteisön täytyy määrittää sen rahavirtaa tuottavan yksikön kerrytettävissä oleva rahamäärä, johon liikearvo kuuluu. Rahavirtaa tuottavat yksiköt ovat pienimpiä omaisuuserien ryhmiä, jotka kerryttävät rahavirtaa pitkälti muista yksiköistä riippumattomasti. Riippuen siitä, kuinka yritys määrittelee rahavirtaa tuottavat yksikkönsä, niin yksikkö voi olla esimerkiksi tuotantolinja, tehdas tai Euroopassa sijaitsevat tehtaot. Yksikkö ei kuitenkaan saa olla suurempi kuin IAS 14 -standardin mukaisessa segmenttiraportoinnissa käytettävä liiketoiminnallinen tai maantieteellinen segmentti. (Aromäki ym. 2004, 290–291; IAS 36.66–36.69) Rahavirtaa tuottavat yksiköt saatetaan joutua määrittelemään melko suuriksi, koska eri osien toiminnot kytkeytyvät tiiviisti yhteen ja tästä syystä pienimmän omaisuuserien kokonaisuuden määrittäminen voi olla vaikeaa (Halonen ym. 2006, 379). Rahavirtaa tuottavan yksikön määrittämisen suhteen pitää olla johdonmukainen tilikaudesta toiseen, jollei muutos ole perusteltavissa. Tällöinkin muutoksesta ja sen syistä tulee antaa tietoa liitetiedoissa. (Räty & Virkkunen 2004, 240–241)

Yritysjohdon raportointijärjestelmistä voi löytää viitteitä siitä, mitkä ovat pienimpiä itsenäisiä rahavirtoja tuottavia yksiköitä (Räty & Virkkunen 2004, 240). Määritellessään rahavirtaa tuottavia yksiköitä yhteisön tulee ottaa huomioon, miten johto seuraa ja valvoo yhteisön toimintoja: tuotelinjoittain, toimialoittain, toimipaikoittain vai jonkin muun tekijän perusteella. Lisäksi määrittämiseen vaikuttaa se, miten johto tekee päätöksiä omaisuuserien ja toimintojen pitämisestä tai niistä luopumisesta. (IAS 36.69)

Rahavirtaa tuottavan yksikön kerryttämät rahavirrat tulevat yrityksen ulkopuolelta, myynneistä asiakkaille. Konsernissa yksikön rahavirta voi tulla kokonaan yrityksen sisältä. Tällöin on ratkaisevaa, onko sisäisesti myydyille tuotteille olemassa ulkopuoliset markkinat. Mikäli markkinat löytyvät, on kyseessä rahavirtaa tuottava yksikkö. Sisäiset siirtohinnat eivät kuitenkaan ole perustana arvioitaessa tulevaisuudessa kertyvää rahavirtaa vaan siirtohinnat oikaistaan vastaamaan markkinahintoja käyttäen johdon parasta arviota tulevaisuuden markkinahinnoista. (IAS 36.69–36.71; Rätty & Virkkunen 2004, 240) Halonen ym. (2006, 380) lisäävät rahavirtaa tuottavan yksikön tunnusmerkeiksi vielä seuraavat:

- yksiköllä on täydet mahdollisuudet hyödyntää tuotantokapasiteettiaan konsernin sitä rajoittamatta
- yksikön toiminta on itsenäistä, jolloin toisen yksikön lopettaminen ei vaikuta kyseisen yksikön toimintaan
- yksikkö on oma tulosityksikkönsä, jolla on omat budjetit ja ennusteet ja jonka tarkoituksena on tuloksen maksimointi.

Kyseessä ei ole rahavirtaa tuottava yksikkö, jos johto jatkuvasti päättää esimerkiksi siitä, miten myyntitilauksia ja tuotantoa jaetaan eri yksiköille, koska rahavirrat eivät ole silloin muista yksiköistä riippumattomia (Halonen ym. 2006, 380).

3.1.1 Rahavirtaa tuottavan yksikön kirjanpitoarvon määrittäminen

Rahavirtaa tuottavan yksikön kirjanpitoarvo sisältää välittömästi yksikköön kuuluvien omaisuuserien kirjanpitoarvot sekä sille järkevällä tavalla kohdistettavien omaisuuserien kirjanpitoarvot. Kirjanpitoarvoa määritettäessä otetaan huomioon samat omaisuuserät, jotka kerryttävät vastaisia rahavirtoja rahavirtaa tuottavalle yksikölle eli samoja omaisuuseriä, joita käytetään käyttöarvon laskentaan. Omaisuuserään sisältyviä velkoja ja vastuita ei saa sisällyttää kirjanpitoarvoon ellei se ole välttämätöntä kerrytettävissä olevan rahamäärän määrittämiseksi. (IAS 36.75–36.76) Velka tulee huomioida kirjanpitoarvossa, jos luovuttaessa rahavirtaa tuottavasta yksiköstä myös velka siirtyy ostajalle. Mikäli velka huomioidaan kirjanpitoarvossa, tulee se huomioida myös laskettaessa käypää arvoa tai käyttöarvoa. (Rätty & Virkkunen 2004, 247)

IAS 36.77 -standardin mukaan on tärkeää sisällyttää kaikki ne omaisuuserät rahavirtaa tuottavan yksikön kirjanpitoarvoon, joita käytetään kerrytettävissä olevan rahamäärän määrittämiseen. Jos kirjanpitoarvosta puuttuu omaisuuseriä ja yksikölle syntyy rahavirtaa, niin arvonalentumistappio saattaa jäädä huomaamatta, kun kerrytettävissä oleva rahamäärä vaikuttaa riittävältä (IAS 36.77). Joskus käytännön syistä kerrytettävissä olevan rahamäärän määrittämisessä otetaan huomioon rahavirtaa tuottavalle yksikölle kuulumattomia omaisuuseriä, kuten saamisia, rahoitusvaroja, ostovelkoja, eläkkeitä ja muita varauksia, jolloin ne tulee ottaa huomioon myös rahavirtaa tuottavan yksikön kirjanpitoarvossa (IAS 36.79).

3.1.2 Liikearvon kohdistaminen rahavirtaa tuottaville yksiköille

Liikearvo omaisuuseränä ei tuota itsenäisesti rahavirtaa, joten se tulee kohdistaa rahavirtaa tuottaville yksiköille tai yksikköjen ryhmille hankinta-ajankohdasta lähtien. Liikearvo kohdistetaan sellaisille rahavirtaa tuottaville yksiköille, joiden odotetaan hyötyvän liiketoimintojen yhdistymisen kautta mahdollisesti saatavista synergioista. Liikearvon kohdistamiseen yksiköille ei vaikuta se, onko hankitun liiketoiminnan muita varoja ja velkoja kohdistettu näille. Rahavirtaa tuottavan yksikön tai yksikköjen ryhmän, jolle liikearvoa kohdistetaan, tulee täyttää seuraavat ehdot: yksikkö ei saa olla suurempi kuin yrityksen ensisijainen tai toissijainen IAS 14 -standardin mukaisesti määritelty segmentti ja sen täytyy olla alin taso, jolla johto raportoinnissaan seuraa liikearvoa. Tämä sen vuoksi, ettei yrityksen tarvitse kehittää erityistä raportointijärjestelmää liikearvon testaamiseen. Alin taso, jolla liikearvoa seurataan, voi muodostua myös rahavirtaa tuottavien yksikköjen ryhmäksi, jos liikearvoa ei voida kohdistaa järkevällä tavalla yksittäiselle yksikölle. (IAS 36.80–36.82)

Liikearvo tulee pyrkiä kohdistamaan rahavirtaa tuottaville yksiköille sen tilikauden aikana, jolloin liikearvo on hankittu. Ehdottomana takarajana on kuitenkin hankintahetken jälkeen alkavan seuraavan tilikauden loppu, jolloin liikearvon kohdistaminen on saatava valmiiksi. Tilinpäätöksen liitetiedoissa on annettava tietoa kohdistamattomasta liikearvon määrästä ja syistä, miksi se on kohdistamatta. (IAS 36.84–36.85; KHT-yhdistys 2006, 47)

Yrityksen myydessä osan sellaista toimintaansa, johon on kohdistettu liikearvoa, tulee tätä myytyä osaa vastaava suhteellinen osuus liikearvosta vähentää myös liikearvon taseen kirjanpitoarvosta. Yrityksen toimintaa uudelleen organisoitaessa tulee vastaavasti liikearvo jakaa suhteellisesti syntyvien uusien rahavirtaa tuottavien yksiköiden kesken. Jos jokin toinen kohdistamistapa on perustellusti edellä esitettyä parempi, niin voidaan tätä soveltaa edellä esitetyn sijaan. (Aromäki ym. 2004, 308–310; IAS 36.86–36.87)

3.2 Arvon alentumisviitteet

Liikearvon ja muiden taloudelliselta vaikutusajaltaan rajoittamattomien hyödykkeiden arvonalentumistesti tulee tehdä vuosittain riippumatta siitä, onko viitteitä arvonalentumisesta. Arvon alentumistestauksen voi jättää kuitenkin tietyissä tilanteissa tekemättä ja käyttää edeltävän vuoden testauslaskelman tuloksia kuluvalle kaudella. Kaikki seuraavat kriteerit tulee kuitenkin täytyä, jotta edeltävän vuoden testauslaskelmaa voidaan käyttää:

- rahavirtaa tuottavan yksikön muodostavat varat ja velat eivät ole merkittävästi muuttuneet edellisen testauksen jälkeen
- viimeisimmän laskelman mukainen kerrytettävissä oleva rahamäärä on ollut huomattavasti omaisuuserän kirjanpitoarvoa suurempi
- viimeisimmän laskelman jälkeisten tapahtumien ja olosuhteiden analyysin perusteella on epätodennäköistä, että kerrytettävissä oleva rahamäärä on omaisuuserän kirjanpitoarvoa pienempi. (IAS 36.24)

Edellä mainitut ehdot ovat tiukat eikä näitä ehtoja ole määritelty yksityiskohtaisesti standardissa, minkä vuoksi ehtojen täyttymisen osoittaminen on vaikeaa. Yrityksen kannalta olisi kuitenkin kannattavaa, jos se voisi käyttää edellisen vuoden testauslaskelmaa, koska tällöin säästyisi paljon työaika ja kuluja. (Aromäki ym. 2004, 307–308)

Rahavirtaa tuottavat yksiköt, joille on kohdistettu liikearvoa, tulee testata arvonalentumistestien aina, kun on viitteitä omaisuuserän tai omaisuuseräryhmän arvon alentumisesta (IAS 36.90). Yrityksen tulee jokaisena tilinpäätöspäivänä arvioida, onko mitään viitteitä siitä, että omaisuuserän arvo saattaa olla alentunut (IAS 36.9). Viitteet voivat

tulla yrityksen ulkopuolelta tai yrityksen sisältä. Mikäli viitteitä mahdollisesta arvonalentumisesta havaitaan, niin yritys on velvollinen suorittamaan testauksen, jossa rahavirtaa tuottavan yksikön kerrytettävissä olevaa rahamäärää verrataan yksikön kirjanpitoarvoon. Arvonalentumistestaus vasta osoittaa, onko omaisuuserän arvo alentunut. (Halonen ym. 2006, 372–374) Standardissa annetut esimerkit sekä ulkoisista että sisäisistä viitteistä eivät ole kaiken kattavia, joten yritysjohton tulee suorittaa arvonalentumistesti muidenkin tietojen perusteella, jos ne vain ennakoivat omaisuuserän arvonalentumista. (Haaramo & Rätty 2008¹⁹; IAS 36.13)

Seetharaman ym. (2006) tutkivat kirjallisuuden ja aikaisempien tutkimusten perusteella, mitkä tekijät antavat viitteitä mahdollisesta arvonalentumisesta SFAS 142 mukaan. Tutkijat löysivät niin ulkoisia kuin sisäisiäkin viitteitä, jotka vaikuttavat merkittävästi arvonalentumistestaukseen. Vastaavat viitteet antanevat myös IAS 36 -standardin mukaisessa arvonalentumistestauksessa syyn testata omaisuuserän kerrytettävissä oleva rahamäärä. Tutkimuksessa esiin tulleet viitteet esitellään IAS 36 -standardissa mainittujen esimerkkiviitteiden jälkeen seuraavissa alaluvuissa.

3.2.1 Ulkoiset viitteet

IAS 36 -standardissa annetaan esimerkkejä yrityksen ulkopuolisista viitteistä, jotka täytyy ottaa huomioon arvioitaessa omaisuuserän mahdollista arvonalentumista:

- omaisuuserän markkina-arvo on pienentynyt tilikauden aikana poikkeuksellisen paljon, mitä ei voida pitää normaalina ajan kulumisen tai normaalin käytön aiheuttamana
- omaisuuserän toimintaympäristössä on tapahtunut tai tulee tapahtumaan merkittäviä ja yhteisölle haitallisia muutoksia liittyen esimerkiksi teknologiaan, markkinoihin, taloudelliseen tai oikeudelliseen ympäristöön
- markkinakorot ovat nousseet, mikä tulee vaikuttamaan myös diskontauskorkoon sitä kasvattaen, jolloin omaisuuserän kerrytettävissä oleva rahamäärä pienenee

¹⁹<<http://www.wsoypro.fi>> Yritysonline > IFRS-raportointi > OSA II IFRS-RAPORTOINTI > 7. Arvostus- ja jaksotussäännöt > Varat > Omaisuuserien arvonalentuminen > Arvonalentumistappion syntyminen – 29.5.2008

- yhteisön markkina-arvo on sen nettovarallisuuden kirjanpitoarvoa pienempi. (IAS 36.12)

Seetharaman ym. (2006) löysivät tutkimuksessaan useita ulkoisia viitteitä, jotka antavat merkkejä mahdollisesta arvonalentumisesta. Merkittävä muutos taloudellisessa tilanteessa on yksi tällainen. Mikäli talous taantuu, kulutus vähenee ja tämän seurauksena paine teollisuudessa kasvaa. Uuden, vahvan strategian omaavan, kilpailijan tuleminen paikallisille markkinoille antaa myös viitteen mahdollisesta arvonalentumisesta. Tällainen odottamaton kilpailu voi aiheuttaa esteitä jo olemassa olevalle liiketoiminnalle: uusi kilpailija vie nykyisiä ja potentiaalisia asiakkaita, jolloin kilpailu kiristyy ja liiketoiminnasta tulee vähemmän houkutteleva. Lainsäätäjän haitalliset toimet kuten yrityksen pääraaka-aineen kieltäminen tai muutokset verotuksessa antavat viitteen arvonalentumisesta, koska ne aiheuttavat muutoksia yrityksen käypään arvoon. Käyvän arvon ollessa kirjanpitoarvoa pienempi tulee kirjata arvonalentumistappio. Sopimusmuutokset merkittävimpien toimittajien ja maahantuojien kanssa antavat myös viitteitä mahdollisesta arvonalentumisesta. Mikäli raaka-aineiden hinnat nousevat, yrityksen myynti vähenee ja näin ollen yrityksen käypä arvo laskee. Sama vaikutus on myös toimittajan tai maahantuojan vahvemmallalla neuvotteluvoimalla. (Seetharaman ym. 2006, 348–349)

3.2.2 Sisäiset viitteet

Yrityksen sisäiset viitteet omaisuuserän arvon alentumisesta voivat olla seuraavia:

- omaisuuserä on vanhentunut tai fyysisesti vahingoittunut
- omaisuuserän käyttömäärässä tai käyttötavassa on tapahtunut tai tulee tapahtumaan merkittäviä ja yhteisölle haitallisia muutoksia esimerkiksi luovutaan omaisuuserästä, suunnitellaan toiminnasta (johon omaisuuserä kuuluu) luopumista, tehdään uudelleenjärjestelyitä, luovutaan omaisuuserästä ennen ennakoitua ajankohtaa tai omaisuuserän rajoittamaton taloudellinen vaikutusaika arvioidaankin rajalliseksi
- sisäisen raportoinnin tuottamat tiedot antavat viitteitä siitä, että omaisuuserän taloudellinen suorituskyky on tai tulee olemaan odotettua huonompi, mikä voi johtua seuraavista seikoista:

- omaisuuserän hankintameno tai sen käytöstä ja ylläpidosta aiheutuneet menot ovat budjetoitua suuremmat
- omaisuuserän tuottamat todelliset rahavirrat tai liikevoitto tai -tappio on merkittävästi budjetoitua huonommat
- omaisuuserän tuottamat budjetoitua rahavirrat tai liikevoitto vähenevät merkittävästi tai budjetoitu tappio kasvaa merkittävästi
- omaisuuserän tuottama liiketoiminnan tulos on tappiollinen tai nettorahavirta negatiivinen, kun tarkasteltavan kauden luvut lisätään tulevaisuutta koskeviin budjetoituihin lukuihin. (IAS 36.12; IAS 36.14; Halonen ym. 2006, 374)

Seetharaman ym. (2006) löysivät tutkimuksessaan seuraavia sisäisiä viitteitä mahdollisesta arvonalentumisesta. Avainhenkilöstön vaihtuminen on ensinnäkin tällainen viite. Toiseksi yrityksen nimen vaihtaminen aiheuttaa epävarmuutta yrityksen sidosryhmissä, joka vaikuttaa myös yrityksen käypään arvoon. Myös epäonnistuminen uuden yrityskokonaisuuden johtamisessa antaa viitteitä arvonalentumisesta. Päätöksenteko, kommunikointi ja kontrollointi vaikeutuvat ja hidastuvat, kun kaksi yritystä yhdistetään. Johtaminen voi lisäksi käydä tehottomaksi, jos yritykseen jää kaksi eri johtoa, jotka johtavat eri kokonaisuuksia. Tehoton johtaminen aiheuttaa sen, että yrityksen käypä arvo alenee. Virheet yritysostobudjetoinnissa voivat lisäksi aiheuttaa arvonalentumistappion kirjaimisen erityisesti siinä tapauksessa, kun ostohinta muodostuu pääosin liikearvosta ja maksettu liikearvon osuus ylittää saatavan synergia arvon. (Seetharaman ym. 2006, 349)

3.3 Kerrytettävissä olevan rahamäärän määrittäminen

Arvonalentumistestauksen tärkein vaihe on määrittää kerrytettävissä oleva rahamäärä, jonka yritys arvioi omaisuuserän tai rahavirtaa tuottavan yksikön tuottavan. Saatua rahamäärää verrataan omaisuuserän kirjanpitoarvoon, jotta saadaan selville, onko omaisuuserän arvo alentunut vai ei. Kerrytettävissä oleva rahamäärä tulee ensisijaisesti laskea omaisuuseräkohtaisesti, mutta koska liikearvo ei itsenäisesti kerrytä rahavirtaa, niin määritetään kerrytettävissä oleva rahamäärä sille rahavirtaa tuottavalle yksikölle tai yksikköjen ryhmälle, jolle liikearvoa on kohdistettu. (Halonen ym. 2006, 375) Omaisuuserän kerrytettävissä oleva rahamäärä lasketaan joko käyvän arvon (käypä arvo vä-

hennettynä myynnistä aiheutuvilla menoilla) tai tätä suuremman käyttöarvon mukaan. Molempia arvoja ei tarvitse laskea vaan riittää, että toinen arvoista on kirjapitoarvoa suurempi, jolloin arvon alentumista ei tarvitse kirjata. (IAS 36.18–36.19) Käyttöarvon määrittäminen vaatii käypää arvoa enemmän johdon subjektiivista harkintaa ja tämän vuoksi se onkin hyvin yritysکوhtainen perustuessaan johdon näkemykseen tulevaisuudesta (Halonen ym. 2006, 381). Haaramon mukaan vertailuarvona käytetään käytännössä usein ainoastaan käyttöarvoa, koska sen avulla laskettu arvo on korkeampi. Käyttöarvon käyttäminen voi johtua myös siitä, että standardi määrittelee yksityiskohtaisemmin käyttöarvon laskemisen. Lisäksi käyvän arvon määrittäminen on vaikeaa ilman sitovaa myyntisopimusta tai jos omaisuuserältä puuttuvat toimivat markkinat. (Haaramo 2008, 54)

Käypä arvo

Käypä arvo tarkoittaa sitä rahamäärää, mikä saataisiin myytäessä omaisuuserä (myyntihinta vähennettynä myynnistä aiheutuvilla kustannuksilla). Myyntihinta tulee oikaista myynnistä aiheutuneilla menoilla, joita ovat esimerkiksi varainsiirtoverot, myyntipalkkiot sekä hyödykkeen myytäväksi kunnostamisesta ja kuljettamisesta aiheutuvat menot. (Halonen ym. 2006, 376) Myyntihinta on se määrä, joka omaisuuserän myynnistä saataisiin asiaa tuntevien, liiketoimeen halukkaiden ja toisistaan riippumattomien osapuolten välisessä kaupassa. Käypä arvo saadaan parhaiten selville sitovasta riippumattomien osapuolten välisestä myyntisopimuksesta tai toimivilta markkinoilta, jolloin käypä arvo on markkinahinta (tarkasteluajanjakson ostokurssi tai viimeisin kaupantekokurssi) vähennettynä myynnistä aiheutuvilla menoilla. Mikäli myynti- tai markkinahintaa ei ole saatavilla, tulee käypä arvo määrittää parhaaseen käytettävissä olevaan tietoon perustuen. Tällöin tulee käyttää yleisesti hyväksytyjä arvonmääritysmalleja tai selvittää markkinoilla tehdyistä kaupoista vastaavan omaisuuserän myynnistä saatu hinta. Käypä arvo ei kuitenkaan kuvasta hintaa, joka omaisuuserästä saataisiin pakkotilanteessa, ellei johdon ole pakko myydä omaisuuserää välittömästi. (Aromäki ym. 2004, 287–288; Halonen ym. 2006, 375–376; IAS 36.25–36.29)

Käyvän arvon mukainen määrittäminen soveltuu usein luovutustarkoituksessa pidettävään omaisuuteen. Tässä tapauksessa käyttöarvo ei eronne käyvästä arvosta, koska ennen luovutusta saatavat nettorahavirrat arvioidaan todennäköisesti määrältään mitättö-

miksi ja tällöin käyttöarvo muodostuu nettoluovutustuloista (myyntihinta vähennettynä myynnistä aiheutuvat menot). (IAS 36.21)

Seuraavassa luvussa perehdytään tarkemmin käyttöarvon laskentaan, joka on käypää arvoa yleisempi menetelmä ja jonka standardi määrittelee seikkaperäisemmin (Haaramo 2008, 54).

3.4 Käyttöarvo

Käyttöarvo kuvastaa sitä hyötyä ja rahavirtaa, jonka yritys saa käyttäessään omaisuuserää toiminnassaan (Halonen ym. 2006, 376). Omaisuuserän käyttöarvon arviointi käsittää niin tulevien rahavirtojen kuin näihin sovellettavan diskonttauskoron määrittämisen (IAS 36.31). Käyttöarvoa määritettäessä on otettava huomioon seuraavat tekijät:

- 1) arvio tulevista rahavirroista
- 2) odotukset rahavirtojen määrän ja ajoittumisen mahdollisista muutoksista
- 3) rahan aika-arvo, joka on markkinoilta saatava riskitön korko
- 4) riskipremio, joka aiheutuu omaisuuserään liittyvän epävarmuuden kantamisesta
- 5) muut tekijät, jotka markkinaosapuolet ottavat huomioon hinnoitellessaan odotettuja, vastaisia rahavirtoja, esimerkiksi omaisuuserän vaikea rahaksi muutettavuus (IAS 36.30).

Käyttöarvo perustuu tulevaisuuden rahavirtoihin, niin meno- että tulovirtoihin, jotka aiheutuvat omaisuuserän jatkuvasta käytöstä sekä mahdolliseen omaisuuserästä saata-vaan jäännösarvoon, jotka diskontataan nykyhetkeen käyttäen johdon määrittelemää diskonttauskorkokantaa (KHT-yhdistys 2006, 49–50). Tuleviin rahavirtoihin liittyvä riski otetaan huomioon joko diskonttauskorossa (perinteinen lähestymistapa) tai rahavirroissa (rahavirtojen odotusarvoon perustuva lähestymistapa) (Rahoitustarkastus 2007). Perinteistä lähestymistapaa käytettäessä diskonttauskorossa otetaan huomioon tarvittavat oikaisut kohtiin 2) – 5). Vastaavasti rahavirtojen nykyarvoon perustuva lähestymistapa aiheuttaa oikaisuja kohtiin 2), 4) ja 5). Riippumatta siitä, kumpaa lähestymistapaa yritys käyttää, niin tuloksen on heijastettava tulevien rahavirtojen nykyarvon odotusar-

voa eli kaikkien mahdollisten tulemien painotettua keskiarvoa. (IAS 36 A1) Seuraavassa käydään tarkemmin läpi molemmat käyttöarvon laskennan lähentymistavat.

Perinteinen lähestymistapa

Perinteisessä lähestymistavassa diskonttauskoron valinnalla on suuri merkitys, koska diskonttauskoron tulee kattaa kaikki vastaisia rahavirtoja koskevat odotukset ja asianmukaisen riskilisän. Lähestymistavan käyttäminen on helppoa, mikäli markkinoilla on vastaavia omaisuuseriä, joiden rahavirrat ovat samankaltaisia ja vertailu on mahdollinen. Käytettävä diskonttauskorko päätellään tällöin vertailukohteen havaittavissa olevasta korosta. Perinteistä lähestymistapaa sovellettaessa nykyarvon laskennassa tulee suorittaa seuraavat vaiheet:

- yksilöitävä diskontattavat rahavirrat
- yksilöidä markkinoilta vastaavanlainen omaisuuserä (vertailukohde)
- verrattava omaisuuserän ja markkinoilta yksilöidyn vertailukohteen rahavirtoja samankaltaisuuden varmistamiseksi
- arvioitava, sisältyykö toiseen omaisuuserään jokin ominaisuus, jota ei ole toisella
- selvitettävä, vaihtelevatko omaisuuserän ja vertailukohteen rahavirrat samalla tavalla taloudellisten olosuhteiden muuttuessa. (IAS 36 A4-A6)

Perinteinen lähestymistapa ottaa huomioon mahdollisista rahavirtaodotuksista ainoastaan kaikkein todennäköisimmän, minkä lisäksi se ei huomioi rahavirtojen ajoittumiseen liittyvää epävarmuutta (IAS 36 A9).

Rahavirtojen odotusarvoon perustuva lähestymistapa

Rahavirtojen odotusarvoon perustuva lähestymistapa ottaa huomioon kaikki mahdolliset rahavirtaodotukset ja painottaa odotuksia niitä vastaavilla todennäköisyyksillä. Esimerkiksi jos rahavirrat ovat 100 rahaa, 200 rahaa ja 300 rahaa ja näiden todennäköisyydet vastaavassa järjestyksessä 10 %, 60 % ja 30 %, niin rahavirtojen odotusarvo on 220 rahaa ($100 \times 0,1 + 200 \times 0,6 + 300 \times 0,3$). Tässä lähestymistavassa tärkeässä roolissa ovat eri rahavirtojen todennäköisyydet. Lähestymistapaa voidaan soveltaa myös silloin, kun rahavirtojen ajankohta on epävarma, toisin kuin perinteistä lähestymistapaa sovellettaessa. (IAS 36 A7-A14) Tämä lähestymistapa nähdäänkin perinteistä lähestymistä-

paa tehokkaampana ja parempana nimenomaan juuri edellä mainittujen tekijöiden eli rahavirtojen todennäköisyyksien ja ajoittumisten huomioonottamisen vuoksi (Halonen ym. 2006, 382). Rahavirtojen odotusarvoon perustuvan lähestymistavan ongelmana on kuitenkin se, että tietoja rahavirtojen vaihtelusta voi olla vaikea saada tai ainakin niiden hankkiminen on kallista saatavaan hyötyyn nähden (IAS 36 A12). Useiden mahdollisten rahavirtalaskelmien laatiminen on lisäksi työlästä (Halonen ym. 2006, 382).

3.5 Tulevien rahavirtojen ennustaminen

Rahavirtaa tuottavan yksikön käyttöarvon laskennassa tulee arvioida vastaiset rahavirrat (IAS 36.30). Rahavirtaennusteissa tulee ottaa huomioon niin saapuvat kuin lähtevätkin rahavirrat, jotka aiheutuvat omaisuuserän jatkuvasta käytöstä sekä jäännösarvo, joka voi olla joko positiivinen tai negatiivinen (IAS 36.39). Lähteviä rahavirtoja ovat esimerkiksi omaisuuserän käyttövalmiiksi saattamisesta johtuvat menot ja huoltomenot, jotka syntyvät välittömästi omaisuuserän käytöstä saatavan rahavirran kerryttämiseksi ja jotka ovat kohdistettavissa omaisuuserälle järkevällä ja perustellulla tavalla (IAS 36.39, IAS 36.41).

Rahavirtaennusteiden laatimisen taustalla ovat johdon ennusteet ja arviot markkinoiden tulevasta kehityksestä. Tämän vuoksi laskelmat sisältävät hyvin subjektiivisia eriä ja olettamuksia. Rahavirtalaskelmaennusteiden laatimisen tulisi perustua johdon parhaaseen arvioon tulevaisuuden olosuhteista. (Aromäki ym. 2004, 292) Vastaiset rahavirrat tulee määritellä niin, että ne edustavat johdon parasta arviota omaisuuserän tulontuottokyvystä sen vaikutusaikanaan. Johto käyttää vastaisten rahavirtojen arvioinnissa apunaan selvityksiä siitä, kuinka aikaisempina vuosina ennusteet ovat poikenneet toteutuneista. Rahavirta-arvioiden takana olevien olettamusten tulee olla linjassa jo toteutuneen kanssa. Yrityksen ulkopuolelta tulevalle tiedolle on annettava suurempi arvo kuin yrityksen sisältä saatavalle tiedolle. (IAS 36.33–36.34)

Johdon laatimat budjetit ja ennusteet toimivat rahavirtaennusteiden laatimisen lähtökohdana. Budjettien tulee perustua järkeviin ja perusteltavissa oleviin olettamuksiin sekä edustaa johdon parasta arviota tulevaisuuden olosuhteista. Rahavirtalaskelmien taustalla olevien budjettien tulisi kattaa enintään seuraavat viisi vuotta, jotta ne olisivat luotetta-

via. Joillakin toimialoilla pidemmät ennustusjaksot ovat sallittuja, mikäli se on toiminnan luoteen vuoksi välttämätöntä ja perusteltua esimerkiksi toimialoilla, joilla vaaditaan pitkäkestoisia investointeja. Yritys saa käyttää viittä vuotta pidempää ajanjaksoa myös siinä tapauksessa, että se pystyy osoittamaan aikaisempaan kokemukseensa perustuen pystyvänsä laatimaan tarkkoja rahavirtalaskelmia pidemmältä ajanjaksolta. (IAS 36.33–36.37) Yrityksen ulkopuoliset tekijät, kuten bruttokansantuotteen ja yrityksen toimialan kasvuennusteet, markkina- ja kilpailutilanteen kehittyminen, myytävien tuotteiden ja raaka-aineiden hinnanmuutokset, tulisi ottaa rahavirtaennusteiden laatimisessa huomioon. (Aromäki ym. 2004, 292)

Budjetin kattaman ajanjakson jälkeiset rahavirrat otetaan rahavirtaennusteessa huomioon ekstrapoloimalla²⁰ budjettiin perustuvat rahavirrat käyttäen arvioitua kasvuvauhtia. Kasvuvauhti on yleensä joko tasainen tai pienenevä. Kasvuvauhti voi olla myös kasvava, nolla tai negatiivinen, mikäli näille on perusteet. Kasvuvauhti ei saa kuitenkaan ylittää kyseisen omaisuuserän toimialan tai -alueen pitkän aikavälin keskimääräistä kasvuvauhtia tai markkinoiden, jolle omaisuuserä kuuluu, keskimääräistä kasvuvauhtia. Ekstrapoloimalla saadaan rahavirtaa tuottava ajanjakso yhtä pitkäksi kuin omaisuuserän taloudellinen vaikutusaika. (IAS 36.33)

Rahoitustarkastuksen selvityksen mukaan yleisin käytetty malli rahavirtaennusteiden kattaman ajanjakson jälkeisten rahavirtojen nykyarvon määrittämiseen on Gordonin malli (Rahoitustarkastus 2007). Gordonin malli eli tasaisen kasvun malli määritetään seuraavan kaavan avulla:

$$P_0 = D_1 / (r - g)$$

missä, $P_0 =$ osakkeen arvo

$D_1 =$ seuraavan vuoden odotettu osingon määrä

$r =$ tuottovaatimus

$g =$ kasvunopeus

(Damodaran 2002, 323; Vaasan yliopiston WWW-sivu²¹)

²⁰ Ekstrapolointi= ennuste laaditaan jatkamalla toteutunutta kehitystä samanlaisena tulevaisuuteen

²¹ www.uwasa.fi/~arvop/k5.ppt

Gordonin malli on tuttu rahoituksesta. Mallin avulla lasketaan osakkeen arvo diskontattujen osinkojen nykyarvona (Damodaran 2002, 323).

Omaisuserän jäännösarvo otetaan myös huomioon tehtäessä rahavirtaennusteita. Varovaisuuden periaatteella jäännösarvo saatetaan määrittää nolaksi, koska pitkän ajanjakson ennusteisiin liittyy huomattavasti epävarmuutta. Jäännösarvo voi olla myös negatiivinen johtuen omaisuserän luopumisen seurauksena syntyvistä hävitys- tai purkukustannuksista. Mikäli jäännösarvon määrittäminen on mahdollista, niin omaisuserästä saatava nettorahavirta (myyntihinta vähennettynä myynnistä aiheutuvilla kuluilla) diskontataan tarkasteluhetkeen. (Aromäki ym. 2004, 296)

Omaisuserän tulevat rahavirrat arvioidaan omaisuserän nykyisen kunnon perusteella. Rahavirtaennustetta laadittaessa ei tule ottaa huomioon vastaisista uudelleenjärjestelyistä, joihin yritys ei ole vielä sitoutunut, syntyviä rahavirtoja kuten kustannussäästöjä eikä myöskään omaisuserän suorituskyvyn parantamisesta tai lisäämisestä johtuvia rahavirtoja. Mikäli johto on sitoutunut uudelleenjärjestelyyn, tulee tästä johtuvat rahavirrat ottaa huomioon määritettäessä kerrytettävissä olevaa rahamäärää käyttöarvon perusteella. Rahavirtoja koskevat ennusteet eivät sisällä verovaikutusta eivätkä rahoituksesta johtuvia rahavirtoja. Tämä johtuu siitä, että diskonttauskorko määritetään ennen veroja ja että diskonttauskorossa otetaan huomioon rahan aika-arvo, jolloin rahavirrat tulee arvioida vastaavalla tavalla. (IAS 36.44–36.51) Vastaavasti inflaatio täytyy huomioida rahavirtalaskelmissa joko niin, että inflaatio otetaan huomioon rahavirroissa, jolloin diskonttauskorkona on nimelliskorko tai rahavirtalaskelmissa ei oteta huomioon inflaatiota, jolloin diskonttauksessa käytetään reaalikorkoa (Halonen ym. 2006, 394).

3.6 Diskonttauskorkokanta

Diskonttauskorkokanta tulee määrittää ennen veroja ja sen tulee kuvastaa markkinoiden käsitystä rahan aika-arvosta sekä kyseiseen omaisuserään liittyviä erityisiä riskejä (IAS 36.55). Näitä erityisiä riskejä ovat luvun 3.4 ensimmäisen kappaleen kohdat 2), 4) ja 5). Diskonttauskorko oikaistaan ottaen huomioon edellä mainitut riskit, ellei kyseisiä riskejä ole huomioitu jo rahavirtoja arvioitaessa. Lisäksi diskonttauskorkoa oikaistaan erityisillä riskeillä, kuten maa-, valuutta- ja hintariskeillä. (IAS 36 A15-A16, A18)

Diskonttaus korko on rahan vaihtoehtoiskustannus eli se on yhtä suuri kuin tuotto vastaavan riskitason omaavasta sijoituskohteesta. Mikäli korkokantaa ei saada suoraan markkinoilta, niin korkokannan tulee perustua markkinoiden näkemykseen tuotosta, joka saataisiin vastaavanlaisesta sijoituskohteesta. (Halonen ym. 2006, 396) Diskonttauskorko voi olla jokin seuraavista:

- yhteisön pääomakustannusten painotettu keskiarvo eli WACC (the weighted average cost of capital)
- yhteisön lisäluoton korko
- muut markkinoilla käytettävät luottokorot
- konsernin asettama tuottovaatimus esimerkiksi tuotantolaitokselle (IAS 36 A17; Halonen ym. 2006, 396).

Rahoitustarkastuksen selvityksen mukaan yritykset käyttävät pääasiassa pääomakustannusten painotettua keskiarvoa markkinaperusteisen diskonttauskoron korvikkeena. Pääomakustannusten painotettu keskiarvo eli WACC lasketaan seuraavan kaavan mukaisesti:

$$WACC = (E/V) * R_E + (D/V) * R_D * (1 - T_C)$$

missä, E = (Equity) oman pääoman markkina-arvo
 D = (Debt) vieraan pääoman markkina-arvo
 V = (Value of the firm) koko pääoman markkina-arvo
 R_E = oman pääoman tuottovaatimus
 R_D = vieraan pääoman tuottovaatimus
 T_C = pääomaveroprosentti

(Kallunki & Niemelä 2007, 164; Ross, Westerfield & Jaffe 2005, 332)

Vieraan pääoman tuottovaatimuksena (R_D) voidaan käyttää vieraan pääoman korkoa. Oman pääoman tuottovaatimus (R_E) voidaan laskea CAPM (Capital Asset Pricing Model) -mallilla.

$$R_E = R_F + \beta + R_M$$

missä, $R_E =$ oman pääoman tuottovaatimus

$R_F =$ riskitön korko

$\beta =$ yrityksen/toimialan beta

$R_M =$ markkinariskipreemio, joka lasketaan markkinatuoton ja riskittömän tuoton erotuksena ($\bar{R}_M - \bar{R}_E$)

(Ross ym. 2005, 332–334)

CAPM-mallin taustalla on useita oletuksia. Malli olettaa, että sijoittajat ovat riskinkarttaji ja pyrkivät maksimoimaan hyötyä. Sijoittajat tekevät mallin mukaan päätöksensä yksinomaan sijoituskohteiden tuoton odotusarvoihin ja keskihajontoihin perustuen. Tuottovaatimus riippuu ainoastaan systemaattisesta riskistä eli riskistä, jota ei voida hajauttamalla jakaa. Systemaattinen riski muodostuu yleistoloudellisista tekijöistä, jotka ovat kaikille sijoituskohteille samat kuten suhdanteet, lait ja poliittiset päätökset. Mallin avulla saadaan lasketuksi oman pääoman tuottovaatimus eli systemaattisen riskin huomioonottava diskonttaus korkokanta. (Niskanen & Niskanen 2002, 216–220)

3.7 Yhteenveto

Tässä luvussa käsitelty liikearvon arvonalentumistestauksen keskeiset osa-alueet ovat hyvin yrityskohtaisia ja arvionvaraisia. IAS 36 -standardi ei anna yksityiskohtaisia ohjeita määrittämiseen vaan jokaisen yrityksen tulee itse määrittää kyseiset osa-alueet ottaen huomioon standardin asettamat rajat sekä yrityskohtaiset tekijät. Rahavirtaa tuottavat yksiköt ovat IAS 36 -standardin mukaan pienimpiä omaisuuserien ryhmiä, jotka kerryttävät rahavirtaa pitkälti muista yksiköistä riippumattomasti. Tästä johtuen niiden määrittäminen liittyy vahvasti kunkin yhtiön liiketoimintaan. Standardi asettaa ainoastaan ylärajan rahavirtaa tuottavalle yksikölle eli se ei saa olla suurempi kuin IAS 14 -standardin mukaisessa segmenttiraportoinnissa käytettävä liiketoiminnallinen tai maantieteellinen segmentti. (IAS 36.6, IAS 36.80)

Liikearvoa sisältävälle rahavirtaa tuottavalle yksikölle on tehtävä arvonalentumistesti aina, kun on viitteitä yksikön arvonalentumisesta. (IAS 36.90) Standardissa on lueteltu viitteitä, jotka tulee vähintään ottaa huomioon arvioitaessa omaisuuserän arvonalentumista. Lista ei ole täydellinen, joten yritysten tulisi ottaa huomioon myös muita yritysjä toimialakohtaisia informaatiolähteitä. (Rahoitustarkastus 2007)

Arvonalentumistestauksen tärkein ja vaikein vaihe on määrittää kerrytettävissä oleva rahamäärä (Halonen ym. 2006, 375). Käyttöarvo on käypää arvoa suositumpi menetelmä kerrytettävissä olevan rahamäärän määrittämiseen (Haaramo 2008, 54). Käyttöarvo on hyvin yrityskohtainen ja sen määrittäminen perustuu tulevaisuuden rahavirtoihin. Käyttöarvon laskentaa varten laaditaan rahavirtaennusteet, jotka pohjautuvat yrityksen budjetteihin ja ennusteisiin. Toinen tärkeä vaihe käyttöarvon laskennassa on diskonttauskoron määrittäminen. (Halonen ym. 2006, 381) Rahoitustarkastuksen (2007) selvityksen mukaan diskonttauskorko määritetään pääsääntöisesti pääomakustannusten painotettuna keskiarvona eli WACC:na.

Seuraavassa luvussa käsitellään tutkimuksen empiirisen osan toteutus. Luvussa viisi käsitellään tutkimuksen tulokset. Tutkimuksen tulokset kertovat, kuinka yritykset käytännössä soveltavat IAS 36 -standardin keskeisiä osa-alueita.

4 TUTKIMUKSEN EMPIIRISEN OSAN TOTEUTUS

4.1 Case-tutkimuksen tavoitteet

Tutkielman empiirisessä osassa tutkitaan seuraavia viittä liikearvon arvonalentumistestaukseen liittyvää osa-aluetta:

1. kuinka case-yritykset ovat määrittäneet rahavirtaa tuottavat yksiköt
2. kuinka case-yritykset ovat järjestäneet arvonalentumisviitteiden seurannan ja mitä mahdolliset viitteet ovat
3. mitä menetelmää case-yritykset käyttävät käyttöarvon määrittämisessä
4. miten rahavirtaennusteet laaditaan case-yrityksissä ja mitä tekijöitä case-yritykset ottavat huomioon niitä laadittaessa
5. kuinka case-yritykset ovat määrittäneet diskonttauskoron.

Tutkimusongelmaa lähestytään laatijoiden näkökulmasta eli tutkitaan, kuinka yritykset käytännössä soveltavat IAS 36 -standardin vaatimuksia. Tutkielman tavoitteena on lisätä ymmärrystä valituista osa-alueista.

4.2 Case-tutkimuksen toteuttaminen

Tutkittaviksi yrityksiksi valittiin kolme, samalla teollisuuden toimialalla toimivaa yritystä. Yritykset ovat kaikki suuria, Helsingin pörssissä listattuja yrityksiä. Tutkielman case-yritysten valinnassa käytettiin kriteerinä liikearvon euromääräistä suuruutta taseella. Lisäksi yritykset valittiin samalta toimialalta, jolloin mahdolliset erot selittyvät yrityskohtaisilla tekijöillä eivätkä toimialaa koskevilla tekijöillä.

Tutkimus toteutettiin puolistrukturoituina haastatteluina eli teemahaastatteluina. Teemahaastattelu on tehokas menetelmä, koska tutkija pystyy ohjaamaan haastattelua kuitenkin kontrolloimatta sitä täysin. Haastateltavalle ei anneta valmiita vastausvaihtoehtoja vaan hänelle annetaan mahdollisuus vastata omin sanoin esitettyihin kysymyksiin. Haastattelukysymykset toimivat runkona haastattelulle, mutta kysymysten järjestystä

voidaan muuttaa ja lisäkysymyksiä esittää niin haastattelijan kuin haastateltavankin toimesta. (Koskinen, Alasuutari & Peltonen 2005, 104–105) Haastattelurungot ovat liitteissä 1 ja 2. Haastateltavilta kysyttiin ensin, mikä heidän roolinsa on liikearvon arvonalentumistestauksessa, jonka jälkeen esitettiin muutama yleiskysymys liikearvon arvonalentumistestauksesta. Tämän jälkeen haastatteluissa käytiin läpi yksityiskohtaisemmin valitut liikearvon arvonalentumistestauksen osa-alueet.

Haastateltavat eivät halunneet, että tutkielmassa mainitaan haastateltujen henkilöiden tai yritysten nimiä, joten tästä syystä luottamuksellisuuden säilyttämiseksi käytän henkilöistä puhuttaessa heidän virallisia ammattinimikkeitä ja yrityksistä kirjaimia A, B ja C. Tutkija ei itse valinnut haastateltavia henkilöitä, mutta valitsi kuitenkin tutkimukseen mukaan otettavat yritykset. Tutkija otti yhteyttä konsernien taloushallintoihin ja taloushallinnoista kerrottiin, kuka on yrityksessä paras asiantuntija aiheen suhteen. Taloushallinnot jopa varmistivat asiantuntijoilta, että haastattelu järjestyy ennen yhteystietojen antamista. Kaikki tutkimukseen pyydetty yritykset halusivat antaa haastattelun, mistä jäikin käsitys, että yritykset pitävät myös aihetta haastavana ja mielenkiintoisena.

Yritys A:sta haastateltiin Corporate Business Control –yksikön Vice Presidenttiä sekä Financial Accounting –yksikön Manageria. Vice President vastaa yritys A:ssa omaisuuserien, mukaan lukien liikearvon, arvonalentumistestauksesta ja Manager toimii ulkoisessa laskennassa. Yritys B:stä haastateltiin Group Accounting -yksikön Directoria, joka vastaa yrityksessään lopullisen arvonalentumistestauslaskelman laatimisesta. Yritys C:stä haastateltiin Group Accounting -yksikön Senior Manageria, joka vastaa yrityksessään IFRS-standardien teknisestä osaamisesta. Hän tutkii ja määrittää, mitä menettelytapaa yrityksessä käytetään IFRS-standardien vaatimusten täyttämiseksi. Yksi osa-alueista, joka hänelle kuuluu, on liikearvon arvonalentumistestaus.

Haastattelut tehtiin kesäkuussa 2008. Kaikki kolme haastattelua suoritettiin kasvotusten ja nauhoitettiin haastateltavien suostumuksella. Yritys A:n ja B:n edustajat haastateltiin suomeksi ja yritys C:n edustaja haastateltiin englanniksi. Haastatteluille varattiin 1,5 tuntia aikaa ja haastattelut kestivät 35–70 minuuttia. Kaikki haastattelut litteroitiin lähes sana tarkasti, jonka jälkeen ne analysoitiin. Haastattelut etenivät teemoittain, jonka vuoksi ne oli helppo jäsenellä. Joitakin asioita tuli esille jo yleisten liikearvon arvonalentumistestausta koskevien kysymysten aikana, jolloin ne ryhmiteltiin teemojen

alle. Tämän jälkeen vastauksia tulkittiin ja yhdistettiin tuloksiksi. Empiirisen osuuden valmistuttua haastateltavia pyydettiin käymään läpi kaikki suorat lainaukset ja viittaukset yritykseensä sen varmistamiseksi, että tutkija ei ole ymmärtänyt asioita väärin eikä tulkinnut asioita virheellisesti. Tästä johtuen suorat lainaukset ovat joko suoria lainauksia itse haastattelusta tai haastateltavan itse niitä kirjallisesti muokkaamia.

4.3 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida tutkimuksen reliabiliteetin ja validiteetin kautta. Reliabiliteetti tarkoittaa sitä, että tutkimustulokset eivät ole sattumanvaraisia eli kuka tahansa voi toistaa mittaustulokset ja päästä samaan lopputulokseen. Validiteetilla tarkoitetaan sitä, että valittu tutkimusmenetelmä tai mittari mittaa juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata. (Hirsjärvi ym. 2007, 226–228) Validiteetti voidaan jakaa sisäiseen ja ulkoiseen validiteettiin. Sisäinen validiteetti tarkoittaa tulkinnan sisäistä ristiriidattomuutta ja loogisuutta. Ulkoinen validiteetti taas tarkoittaa sitä, voidaanko tulkinta yleisää koskemaan muitakin tapauksia kuin tutkittua. (Koskinen ym. 2005, 254–255)

Tulosten toistettavuus voi soveltua huonosti laadulliseen tutkimukseen: yritys muuttuu vuosien saatossa ja haastatellut henkilöt vaihtavat työtehtäviä yrityksessä. Kuitenkin laadullisessa tutkimuksessakin reliabiliteetin vaatimus tulee täyttää. Tutkijan tulee antaa riittävästi tietoa, jotta lukija pystyy arvioimaan, miten havainnot on tuotettu ja miten niitä on muokattu tiettyyn tulkintaan päädyttyä. Tästä syystä tutkijan tulee esittää vähintään seuraavat seikat tutkimuksessaan:

- miten tutkimus on tehty
- miten tuotettu materiaali on tarkistettu
- miten tutkija ja eri organisatoriset seikat ovat vaikuttaneet tutkimustulokseen. (Koskinen ym. 2005, 258–259)

Tämän tutkimuksen osalta edellä mainitut seikat on esitetty edeltävässä luvussa.

Laadullisen tutkimuksen validiteettia voidaan parantaa käyttämällä tutkimuksessa useita eri tutkimusmenetelmiä. Tällöin puhutaan triangulaatiosta. (Hirsjärvi ym. 2007, 226–228) Tässä tutkimuksessa aineiston hankintamenetelmänä käytettiin lähinnä haastatte-

lua, minkä lisäksi yritys C:n Senior Manager kävi läpi johdolle annettavan dokumentin liikearvon arvonalentumistestauksesta. Tätä dokumenttia ei kuitenkaan voitu luovuttaa eteenpäin sen sisältämien arkaluontoisten tietojen vuoksi.

Tutkimuksen ulkoinen validiteetti mittaa sitä, kuinka hyvin tutkimustulokset voidaan yleistää. Laadullisen tutkimuksen yleistettävyys voi olla ongelmallista. Yleensä laadullisen tutkimuksen tarkoituksena onkin hankkia syvällistä tietoa tutkittavasta asiasta ja pyrkiä tekemään tutkittava asia ymmärrettäväksi. (Koskinen ym. 2005, 263–265) Tällään tutkimuksella ei pyritä yleistettävyyteen vaan pyritään lisäämään ymmärrystä siitä, kuinka yritykset tosiasiallisesti soveltavat IAS 36 -standardin vaatimuksia. Haastateltavina yrityksinä oli vain kolme suomalaista pörssi-yhtiötä ja näiden kolmen haastattelun perusteella on huono tehdä yleistyksiä koskemaan useampia tai kaikkia pörssi-yhtiöitä varsinkin, kun liikearvon arvonalentumistestaus ei ole vielä vakiintunut ja IAS 36 -standardin soveltamisessa on huomattavaa vaihtelua eri yritysten välillä (Rahoitustarkastus 2006). Kuitenkin tutkimuksen voidaan sanoa lisäävän ymmärrystä tutkimusongelmaa ja tutkittuja osa-alueita kohtaan.

5 LIIKEARVON ARVONALENTUMISTESTAUKSEN KESKEISTEN OSA-ALUEIDEN SOVELTAMINEN CASE-YRITYKSISSÄ

Tässä pääluvussa käydään läpi empiirisen tutkimuksen tulokset. Tulokset on lajiteltu teemoittain luvun 3 mukaisesti. Aluksi käydään lyhyesti läpi arvonalentumistestausprosessi yrityksissä.

5.1 Arvonalentumistestausprosessi yrityksissä

Haastatteluiden alkuun yritysten edustajia pyydettiin kertomaan lyhyesti liikearvon arvonalentumistestausprosessista ja sen dokumentointiperiaatteista. Rahoitustarkastuksen selvityksen perusteella vain harvat yhtiöt kuvaavat ja dokumentoivat arvonalentumistestausprosessinsa tarkasti. Rahoitustarkastus pitää tätä merkinä siitä, että mahdollisesti itse prosessikin on yrityksissä puutteellinen, eikä sen kehittämiseen ole käytetty juurikaan aikaa eikä resursseja. (Rahoitustarkastus 2007)

Yritys A:ssa testausprosessi alkaa siitä, että johdolta pyydetään arviot keskeisistä kustannuselementeistä. Lisäksi ulkopuolinen asiantuntija antaa arvion yrityksen omien tuotteiden hintaennusteista. Tämän jälkeen jokainen yksikkö tekee oman yksityiskohtaisen vuosiennusteensa, joka toimii pohjana laskettaessa seuraavien vuosien rahavirtoja. Yksiköt muodostavat segmentit, jolloin rahavirtaa tuottavan yksikön eli tässä tapauksessa segmentin rahavirtaennusteet muodostuvat eri yksiköiden ennusteiden summana. Segmenttien johtajat tarkastavat, että ennusteet ovat oikein ennen kuin segmenttien controllerit käyvät yhdessä konsernin controllerin kanssa laskelmat läpi. Konsernin talousjohtaja ja toimitusjohtaja käyvät laskelmat myös läpi ennen niiden laittamista hallituksen tarkastusvaliokunnalle. Lisäksi tilintarkastaja tarkastaa laskelmat. Tarkastusvaliokunnasta laskelmat menevät hallitukselle lopullisesti hyväksyttäväksi. Arvonalentumistestaus on kuvattuna tarkasti Excel-dokumentissa ja tämän lisäksi tarkastusvaliokunnalle

sekä hallitukselle tehdään Power Point-esitys, jossa kuvataan kaikki tärkeimmät kustannuselementit ja hintaennusteet. (Vice President, Yritys A)

Yritys B:ssä liikearvon arvonalentumistestausprosessi lähtee liikkeelle siitä, että haasteltava eli Group Accounting -yksikön Director lähettää testattaville yksiköille pyynnön, että he kertoisivat oman käsityksensä kassavirran kehittymisestä tulevaisuudessa. Tämän jälkeen konsernin talousjohdossa keskustellaan testausyksikköjen antamista kassavirta-arvioista, esimerkiksi siitä, sisältävätkö ne ristiriitaisia näkemyksiä toisiinsa nähden. Tämän jälkeen Group Accounting -yksikön Director vetää yhteen laskelmat ja laatii lopullisen arvonalentumistestauslaskelman. Liikearvon arvonalentumistestauksen dokumentoinnista Director toteaa, että yrityksellä on sisäiset dokumentit liikearvon alkoimisesta eri rahavirtaa tuottaville yksiköille. (Director, Yritys B)

Yritys C:n Senior Manager kertoi, että arvonalentumistestausprosessi pidetään yrityksessä vuodesta toiseen samanlaisena, hyvin yksinkertaisena prosessina. Organisaation eri yksiköt tuottavat informaatiota arvonalentumistestausprosessia varten, jolloin laskentaosaston tehtäväksi jää ainoastaan tiedon käsittely ja muokkaus. Laskentaosasto ei määrittele diskonttauskorkokantaa eikä tulevia rahavirtoja. Tulevat rahavirrat määritellään liiketoiminta-alueilla. Sisäisen ja ulkoisen laskennan yksiköt ovat erillisiä Business Analysis and Control -yksiköistä, jonka tehtävänä on tulevien rahavirtojen arviointi ja tärkeimpien kustannustekijöiden hintojen määrittäminen. Organisaation eri yksiköt määrittelevät arvionvaraiset erät tietämättä mitään varsinaisesta arvonalentumistestauksesta; yrityksen sisäinen kontrolli johtaa siihen, että mikään yksikkö organisaatiossa ei voi suoranaisesti vaikuttaa arvoalentumistestauksesta saatavaan tulokseen. Konsernissa laskentaosasto tekee päätökset siitä, onko jokin tehdas yksinään rahavirtaa tuottava yksikkö vai onko tehdas osa jotain suurempaa kokonaisuutta. (Senior Manager, Yritys C)

Käyttöomaisuuden osalta arvonalentumistestaus tulee suorittaa aina kun on viitteitä mahdollisesta arvonalentumisesta (IAS 36.9). Yritys C:ssä käyttöomaisuuden arvonalentumistestausprosessi eroaa liikearvon vuosittaisesta arvonalentumistestausprosessista. Yritys C:n Senior Manager toteaa käyttöomaisuuden arvonalentumistestausprosessin etenevän seuraavasti:

“Triggering events determine the timing of the testing. The Business Areas decide what needs to be tested and the accounting department also makes their selection and then the two lists are cross referenced. If the accounting department think a CGU²² needs to be tested but the Business Area has not listed that CGU then the Business Area needs to justify why it is not being tested.”

Viitteitä mahdollisesta käyttöomaisuuden arvonalentumisesta antaa esimerkiksi rahavirtaa tuottavan yksikön viimeaikainen suorituskyky. Testattavat yksiköt määritetään sekä laskentaosaston että liiketoimintayksiköiden puolesta, koska laskentaosasto tekee päätöksensä historiallisten tietojen pohjalta, kun taas liiketoimintayksiköillä on viimeisin tieto liiketoiminnan nykytilasta. Tämän vuoksi liiketoimintayksikkö pystyykin perustelemaan näkemyksensä paremmin. Kun testattavat yksiköt ja tehtaat on päätetty, niin liiketoiminta-alueilta pyydetään arviot tulevista kassavirroista ja WACC-koroista kyseisissä yksiköissä ja tehtaissa. (Senior Manager, Yritys C)

Rahoitustarkastus (2007) on selvityksessään havainnut, että arvonalentumistestausprosessin dokumentointi on puutteellista yrityksissä, vaikka tämä olisi ensi sijaisen tärkeää tulosten oikeellisuuden ja jatkuvuuden kannalta. Yritys C:ssä johdolle tehdään laaja dokumentti arvonalentumistestausprosessin eri vaiheista. Tähän sisäiseen dokumenttiin on laadittu yksityiskohtaiset herkkyyksianalyysit niin WACC:sta kuin keskeisistä kustannus- ja hintatekijöistäkin. Tilinpäätöksessään yritys antaa kuitenkin varsin suppeat tiedot. (Senior Manager, Yritys C) Näin Senior Manager Yritys C:stä kuvaa arvonalentumistestauksen arkaluonteisuutta:

“Impairment is a very sensitive subject because if you have impairment you are effectively informing the market that you have made a poor investment”

Edellä olevasta kommentista voi päätellä, että yritykset voivat olla haluttomia kirjamaan arvonalentumistappioita, koska yritykset eivät halua myöntää, että on tehty huono investointi. Leppiniemi (2005a) toteaaakin artikkelissaan, että tulevia rahavirtoja saataan odottaa yrityksessä pitkään, koska uskotaan, että investointi on hyvä. Myöhemmin

²² The cash generating units = rahavirtaa tuottavat yksiköt

voidaan joutua kirjaamaan alas suuriakin summia, kun lopulta myönnetään, ettei investointi ollutkaan kannattava (Leppiniemi 2005a). Kuusisto (2005) ei näe arvonalentumistappion kirjaamista välttämättä aina merkkinä huonosta yrityskaupasta. Kyseessä voi Kuusiston (2005) mukaan olla myös yrityksen tekemät muutokset strategiassa, jolloin vanhoilta investoinneilta ei odoteta enää niin paljon tuottoja, kun keskitytään uusiin liiketoimintamahdollisuuksiin.

Saatujen vastausten perusteella yritykset dokumentoivat arvonalentumistestauksen, mutta olivat pääosin haluttomia kertomaan periaatteistaan tarkemmin. Haastattelun aikana yritys C:n Senior Manager näytti ja kävi läpi johdolle annettavan dokumentin arvonalentumistestauksesta, mutta tietojen arkaluonteisuuden vuoksi Senior Manager ei voinut antaa tietoja eteenpäin. Tästä dokumentista kävi kuitenkin hyvin ilmi, että liikearvon arvonalentumistestausta varten laaditaan useita, hyvin yksityiskohtaisia laskelmia. Yritys tekee muun muassa käyttöomaisuuden arvonalentumistestausta varten herkkyyksianalyysin siitä, mitä yhden prosentin muutos myyntihinnoissa vaikuttaa omaisuuseriin ja paljonko arvonalentumista tulisi, jos jossain keskeisessä olettamuksessa tapahtuisi muutos. Laskelmat ovat hyvin herkkiä muutoksille ja pienikin muutos keskeisessä olettamuksessa saattaa muuttaa testaustulosta olennaisesti. Laskelmiin otetaan mukaan bruttokansantuotteen kasvu, inflaatio, tärkeimmät olettamukset raaka-aineiden kustannuksista sekä energiakustannukset. Kaikkia edellä mainittuja tekijöitä tarkastellaan lisäksi maittain. WACC-korolle tehdään niin ikään herkkyyksianalyysi. Dokumentti sisältää lisäksi kirjallista tietoa arvonalentumistestausprosessista. Dokumentti on yli sata sivua laaja, ja Senior Manager totesikin arvonalentumistestauksesta, että testaaminen on hyvin paljon aikaa vievä prosessi, vaikka itse prosessi on yrityksessä muodostunut rutiniinomaiseksi vuosien kehittelyn tuloksena. (Senior Manager, Yritys C)

Arvonalentumistestauksen dokumentointi on tärkeää, jotta ulkopuolinen, kuten tilintarkastaja, voi varmistua laskelmien oikeellisuudesta dokumentaatioon tutustuen (Halonen ym. 2006, 411). Yritys A:ssa laskelmat menivätkin tilintarkastajan tarkastettavaksi, joten laskelmat ovat todennäköisesti kattavat, vaikka niistä ei tarkemmin haluttu kertoakaan (Vice President, Yritys A). Yritys C:n Senior Manager kertoi, että heidän tilintarkastajansa ovat mukana koko testausprosessin ajan esimerkiksi diskonttaus korkoa määritettäessä ja tilintarkastajat myös hyväksyvät prosessin jokaisen eri vaiheen, jotta välttytään myöhemmiltä sekaannuksilta ja erimielisyyksiltä.

Myös jatkuvuuden kannalta testaukset on syytä dokumentoida. Yrityksen on dokumentoitava aineisto ja testauksen taustalla olevat oletukset, joiden perusteella testaus on suoritettu. Dokumentaation tulee sisältää perustiedot omaisuuseristä ja menetelmistä, joiden perusteella niiden arvo on määritelty, ja mitä oletuksia menetelmissä on käytetty. Myös rahavirtalaskelmat ja herkkyysanalyysit tulee dokumentoida. (Halonen ym. 2006, 411–412)

5.2 Rahavirtaa tuottavat yksiköt

IAS 36.6 -standardin mukaan rahavirtaa tuottavat yksiköt ovat pienimpiä omaisuuserien ryhmiä, jotka kerryttävät rahavirtaa pitkälti muista yksiköistä riippumattomasti. Yksikkö ei kuitenkaan saa olla suurempi kuin IAS 14 -standardin mukaisessa segmenttiraportoinnissa käytettävä liiketoiminnallinen tai maantieteellinen segmentti (Aromäki ym. 2004, 290; IAS 36.80).

5.2.1 Rahavirtaa tuottavan yksikön määrittäminen

Rahoitustarkastus (2007) on selvityksessään tullut siihen johtopäätökseen, että rahavirtaa tuottavan yksikön määrittämisen tasoon on kiinnitettävä huomiota. Noin puolet selvityksessä mukana olleista yrityksistä oli määritellyt rahavirtaa tuottavan yksikön samalle tasolle kuin yrityksen ensi- tai toissijainen segmentti on määritelty. Toinen puoli selvitykseen vastanneista yrityksistä vastasi tekijöiden, kuten tuotelinjan tai toimipaikan, kuvaavan rahavirtojen itsenäisyyttä. Rahoitustarkastus pitää ongelmallisena sitä, että rahavirtaa tuottavan yksikön rahavirtojen itsenäisyyttä muihin yksikköihin nähden ei ole tarpeeksi huolellisesti arvioitu, jolloin testaus voi tapahtua tasolla, jolla arvonalentumista ei havaita. (Rahoitustarkastus 2007)

Haastatelluissa yrityksissä liikearvon testaustaso on määritelty myös korkealla tasolle joko segmentiksi tai segmenttitasoa hieman alemmaksi tasoksi. Yritys A:ssa testaustaso on pääsääntöisesti segmentti, ja näitä segmenttejä yrityksessä on kolme. Joitain yksittäisiä yksiköitä testataan kuitenkin segmentin ulkopuolella, jolloin rahavirtaa tuottavia

yksiköitä on enemmän kuin segmenttejä. Segmentti muodostuu eri yksiköistä ja on samalla rahavirtaa tuottava yksikkö. Rahavirtaa tuottavan yksikön määrittäminen näin korkealle tasolle johtuu yrityksen A:n Managerin mukaan siitä, että yksiköt on integroitu niin, etteivät ne voi toimia yksin; yksiköillä on muun muassa yhteinen johto, markkinointi ja rahoitus. Segmentti on tällöin yrityksessä alin taso, jolla testaus voidaan suorittaa. Myös tuotteet ovat vaihtokelpoisia keskenään segmentin sisällä, ja tästä johtuen johdolla on mahdollisuus päättää, mitä yksiköissä tehdään. Johto on rahavirtojen itsenäisyyttä kuvaavista tekijöistä tärkein; jokaisella segmentillä on oma johtoryhmä ja johtaja, joka raportoi suoraan konsernin toimitusjohtajalle. (Vice President & Manager, Yritys A)

Yritys B:ssä liikearvoa on niin ikään kohdistettu segmenteille. Segmentti muodostuu rahavirtaa tuottavista yksiköistä eli liikearvon testaus-taso on rahavirtaa tuottavien yksikköjen ryhmä. Segmenttejä on yrityksessä yhteensä viisi kappaletta, ja näistä viidestä segmentistä kaksi on jaettu kahteen eri testausyksikköön. (Director, Yritys B)

Yritys C:ssä käyttöomaisuuden arvonalentumistestaus tehdään rahavirtaa tuottavien yksikköjen tasolla ja liikearvon arvonalentumistestaus tehdään rahavirtaa tuottavien yksikköjen ryhmien tasolla. Käyttöomaisuuden arvonalentumistestauksessa käytettävän rahavirtaa tuottavan yksikön määrittäminen riippuu liiketoiminta-alueesta, jolloin yksikkö voi muodostua maantieteellisen sijainnin mukaan. Rahavirtaa tuottava yksikkö voi olla myös yksittäinen tehdas. Yksikkö voi muodostua myös tehtaista, joilla on sama toimittaja. Määräävänä tekijänä yksikön määrittämisessä on se, missä tehtaiden valmistamat tuotteet myydään: myydäänkö ne lähimarkkinoilla vai kuljetetaanko niitä ympäri maailmaa. Toinen tekijä, joka määrää rahavirtaa tuottavan yksikön muodostumista, on se, kuinka itsenäisesti tehdas toimii muihin tehtaisiin nähden. (Senior Manager, Yritys C) Rahavirtaa tuottavien yksikköjen määrittämisestä Senior Manager (Yritys C) toteaa seuraavasti:

“The way the CGUs are identified in different business areas can vary from one business area to another depending on how the assets within the CGU work together to produce common cash flows. Various factors can create cash flow interdependencies for example common raw material sources,

production scheduling or common markets. We keep this consistent from year to year and therefore the CGUs do not change.”

Liikearvon testaustaso muodostuu myös usealla tavalla liiketoiminta-alueen mukaan. Yhdellä liiketoiminta-alueella testaus tehdään lähes segmenttitasolla, yhden tason sitä alempana johdon raportointitavan vuoksi. Toisella liiketoiminta-alueella testaustaso määritellään samankaltaisten liiketoiminta-alueiden mukaisesti. Kahdella muulla liiketoiminta-alueella testaustaso määräytyy tehdastasoa korkeammaksi, mutta segmenttitasoa alhaisemmaksi: alueellisten liiketoimintayksikköjen mukaan. Liikearvon testaus-tasona voi olla vielä liiketoimintayksikkö. (Senior Manager, Yritys C)

Liikearvon arvonalentumistestaus tehdään korkeammalla tasolla kuin kiinteiden omaisuuserien testaus; testaus suoritetaan rahavirtaa tuottavien yksikköjen ryhmille. Yritys C:n Senior Manager toteaa liikearvon testaustasosta seuraavaa:

“It is the level at which we monitor goodwill and that is the level which is reported to CEO²³ and CFO²⁴. It is below segment level but higher than mill level. “

Käyttöomaisuuden arvonalentumistestaus tehdään yrityksessä ennen liikearvoa sisältävän rahavirtaa tuottavan yksikön arvonalentumistestausta IAS 36.96–36.98 -standardin mukaisesti. Senior Manager näkee tämän ongelmallisena:

“That is something that causes a lot of discussion because you can have a situation where fixed assets are impaired before goodwill which for many people does not feel right but that is the way the standard works. If you have a group of CGUs for goodwill testing and there is an indication of fixed asset impairment in one of the CGUs within the group of CGUs, you need to test the individual CGU for fixed assets impairment before you test the group of CGUs for goodwill.”

²³ A chief executive officer

²⁴ A chief financial officer

Yritys C:ssä rahavirtaa tuottavat yksiköt on määritelty usein eri perustein aina sen mukaan, mikä kuvaa kyseisen yksikön rahavirtojen itsenäisyyttä parhaiten. Liikearvon testaaminen tapahtuu yritys C:ssä sillä tasolla, jolla johto seuraa liikearvoa raportoinnissaan. Yritys C:ssä rahavirtaa tuottavien yksiköiden määrittämiseen on selvästi panostettu, ja siellä on otettu huomioon jokaisen eri liiketoiminta-alueen erityiset ominaisuudet. (Senior Manager, Yritys C)

5.2.2 Liikearvon allokointi rahavirtaa tuottaville yksiköille

IAS 36.80 -standardin mukaan liikearvo kohdistetaan sellaisille rahavirtaa tuottaville yksiköille tai yksikköjen ryhmille, joiden odotetaan hyötyvän liiketoimintojen yhdistymisestä mahdollisesti saatavista synergioista. Rahavirtaa tuottava yksikkö ei saa olla suurempi kuin yrityksen ensisijainen tai toissijainen IAS 14 -standardin mukaisesti määritelty segmentti, ja sen täytyy olla alin taso, jolla johto raportoinnissaan seuraa liikearvoa. (IAS 36.80)

Rahoitustarkastuksen selvityksen mukaan liikearvon kohdistamista ei ole pidetty ongelmallisena yrityksissä: liikearvo on kohdistettu alimmalle tasolle, jolla johto seuraa sitä sisäisessä raportoinnissaan ja jossa hyödyt tulevat realisoitumaan. Ennen siirtymistä IFRS-raportointiin yritykset olivat jo kohdistaneet omaisuuseriä eri liiketoimintayksiköille, joten tätä vaatimusta ei pidetty ongelmallisena. (Rahoitustarkastus 2007)

Yritys A:ssa ei myöskään pidetty liikearvon kohdistamista rahavirtaa tuottaville yksiköille ongelmallisena: yksittäisten hankintojen osalta liikearvo on ollut helppo kohdistaa tiettyyn segmenttiin. Viimeisimmästä suuresta yrityshankinnasta on yrityksessä A jo aikaa, ja silloin liikearvo oli kohdistettu kapasiteettien suhteessa segmenteille. Liikearvoa ei ole myöskään tarvinnut allokoida uudestaan. Segmenttejä uudelleen järjestettäessä segmenttien liikearvot on laskettu yhteen, joten varsinaista uudelleenallokointia ei ole konsernissa jouduttu tekemään. (Vice President & Manager, Yritys A)

Yritys B:n Group Accounting -yksikön Director ei pitänyt ongelmallisena liikearvon kohdistamista rahavirtaa tuottaville yksiköille. Hän toteaa, että liikearvon kohdistaminen karkealle tasolle, segmenttitasolle, on koettu organisaatiossa jälkikäteen hyväksi

tavaksi. Liikearvo on aikanaan allokoitu segmenteille sen perusteella, kuinka hankitun liiketoiminnan hyöty jakaantuu konsernissa. (Director, Yritys B)

Yritys C:ssä liikearvon allokointi tehdään sen perusteella, kuka tosiasiallisesti tulee hyötymään yritysostosta. Yritysten fuusioissa liikearvoa ei kohdisteta pelkästään fuusioituvalla yksiköllä, jos tosiasiaa jokin toinen yksikkö tulee myös hyötymään esimerkiksi uusista asiakassuhteista. Kirjanpidossa liikearvo kohdistetaan liiketoimintayksiköille, vaikkei se olekaan liikearvon testausaste, koska IAS 21 -standardin (valuuttakurssien muutosten vaikutukset) mukaan liikearvo tulee raportoida oikeassa valuutassa, jolloin se joudutaan kohdistamaan eri maissa oleville liiketoimintayksiköille. (Senior Manager, Yritys C) IAS 36.83 -standardikin sanoo, että liikearvoa ei tarvitse testata tällä tasolla, ellei johto seuraa liikearvoa sillä tasolla. Senior Manager toteaa, että nykyään yritysostoista ei muodostu kovin paljoa liikearvoa johtuen IFRS 3 -standardin vaatimuksista kohdistaa hankintameno identifioitavissa oleville aineettomille hyödykkeille (Senior Manager, Yritys C). Liikearvon allokoinnista hän toteaa seuraavaa:

“So it is really who is going to benefit from the acquisition, where are the synergies going to materialise, that is the basis for allocation.”

Yritys C:n Senior Managerin mukaan ongelmallisinta liikearvon kohdistamisessa rahavirtaa tuottavalle yksiköllä on saada rahavirtaa tuottava yksikkö hyväksymään se. Hän toteaa seuraavasti:

“If you are going to allocate goodwill to a business they need to be in agreement that they are going to benefit from the acquisition. Internal control works both ways down and as well as up. If goodwill is pushed down, you get feedback from local management as to whether the allocation is correct and whether they can actually recover that goodwill or not. So if a business disagrees with their allocation there needs to be a reassessment of the allocation”

Kuten edellä olevasta kommentista käy ilmi, liikearvon kohdistaminen rahavirtaa tuottavien yksikköjen ryhmille toimii myös eräänlaisena kontrollina; kohdistaminen on tapahtunut oikein perustein, jos paikallinen johto hyväksyy sen. Yritys C:n Senior Mana-

ger kertoi, että yritys käsittelee yritysostoilla hankittua kokonaisuutta alkuun omana kokonaisuutena ennen kuin se ajan kuluessa sulautuu muuhun liiketoimintaan. Kun tällaisesta liiketoiminnasta sitten myöhemmin luovutaan, niin liiketoiminnan suhteellinen osuus liikearvosta poistuu myös. (Senior Manager, Yritys C) Tämä on yhdenmukainen IAS 36 -standardin vaatimuksen kanssa, että myytyä osaa vastaava suhteellinen osuus liikearvosta tulee vähentää myös liikearvon taseen kirjanpitoarvosta (IAS 36.86).

5.3 Arvonalentumisviitteiden seuranta

Liikearvon arvonalentumistestaus tulee suorittaa kerran vuodessa ja aina kun on viitteitä mahdollisesta arvonalentumisesta (IAS 36.90). IAS 36 -standardissa annetaan esimerkkejä mahdollisista arvonalentumisviitteistä, mutta lista ei ole kaiken kattava.

Rahoitustarkastus näkee viitteiden seurannassa parantamisen varaa. Viitteiden seuranta suoritetaan pääasiassa neljännesvuosittain tai useammin. Jotkin yhtiöt arvioivat selvityksen mukaan viitteitä kerran tilikaudessa. Yrityksissä, jotka olivat parhaiten järjestäneet viitteiden seurannan, seuranta tapahtui usealla organisaatiotasolla niin taloushallinnossa kuin liiketoimintayksiköissä. Toisissa yhtiöissä viitteiden seuranta oli jätetty pelkästään taloushallinnon vastuulle. Yrityksen toimintaympäristössä tapahtuvia muutoksia seurattiin pääasiassa osana yrityksen yleistä riskienhallintaprosessia. Ulkoisia viitteitä tulisi kuitenkin seurata nimenomaan osana arvonalentumistestausprosessia, jotta mahdollinen arvonalentumistestaus pystyttäisiin tarvittaessa suorittamaan havaittujen arvonalentumisviitteiden seurauksena. Sisäisen raportoinnin tuottamaa aineistoa yritykset kertoivat seuraavansa säännöllisesti vähintään kuukausittain. (Rahoitustarkastus 2007) Haastattelussa yrityksiltä kysyttiin, kuinka usein arvonalentumisviitteitä seurataan, kenellä on vastuu viitteiden seurannassa ja mitä mahdolliset viitteet arvonalentumisesta ovat.

Yritys A:ssa päävastuu arvonalentumisviitteiden seurannassa oli haastatellulla Vice Presidentillä. Yrityksessä A arvioidaan arvonalentumisviitteitä neljännesvuosittain. Vuosittainen liikearvon arvonalentumistestaus suoritetaan neljännellä vuosineljänneksellä ja muilla vuosineljänneksillä suoritetaan viitteiden seuranta herkkyyksianalyysin avulla. Tärkeimmät viitteet, joita yritys A:ssa seurataan, ovat diskonttauskorossa tapah-

tuvat muutokset, kustannustekijöissä tapahtuvat muutokset sekä myytävien tuotteiden hinnoissa tapahtuvat muutokset. Herkkyysanalyysillä selvitetään, mitä tietty muutos esimerkiksi diskonttauskorossa aiheuttaa segmenteille, niiden kerrytettävissä olevaan rahamäärään. (Vice President Yritys A) Näin Vice President kommentoi neljännesvuosittain tehtävien herkkyysanalyysien riittävyttä:

”Kvartaali on ihan hyvä jakso. Silloin meillä on virallinen tulos aina ja kuitenkin kvartaalin sisällä se voi heittää. Kuukausitulokset eivät sinänsä ole sellaisia, että niiden perusteella pystyisi alkamaan mitään lopullista täältä ikuisuuteen arviota tekemään.”

Yritys B:ssä arvonalentumisviitteiden seuranta on yhdenmukaista yritys A:n kanssa. Arvonalentumisviitteiden seuranta on annettu segmentin controllerin ja konsernin taloushallinnon vastuulle. (Director, Yritys B) Director (Yritys B) toteaa seuraavasti arvonalentumisviitteiden seuraamisesta:

”Sääntöjen mukaanhan sitä pitää arvioida koko ajan, mutta käytännössä pääpiirteittäinen arviointi tehdään silloin, kun me päivitämme lähiajan ennusteita eli neljä kertaa vuodessa ja yhteen tällaiseen ajanjaksoon sattuu sitten se, kun me tehdään se varsinainen testaus syyskuussa.”

Director pitää neljännesvuosittaista viitteiden seurantaa hyvänä, koska kuukauden ajanjakso on liian lyhyt aika, jotta sen perusteella voitaisiin tehdä pitkälle eteenpäin meneviä päätöksiä. Toisaalta Directorin mielestä on myös toisarvoista, onko päätökset tehty esimerkiksi huhtikuussa, toukokuussa vai kesäkuussa, koska pörssiyhtiö julkistaa tietoja neljännesvuosittain, ei kuukausittain. (Director, Yritys B) Tärkeimmistä arvonalentumisviitteistä hän toteaa seuraavasti:

”Tiettyjen tärkeimpien raaka-aineiden poikkeavat hinnan muutokset, valuuttakurssikehitys ja sitten meidän tuotteiden hintojen muutokset, joista kaikissa on tietenkin hankala sanoa, että missä vaiheessa se muutos on sillä tavalla pysyväluontoinen, että se aiheuttaa sen, vai missä vaiheessa se on jonkinlainen piikki ylös tai alaspäin. Kuitenkin tämä on pitkän ajan trendi, ja siinä tavallaan pitäisi nämä nousut ja laskut suodattaa pois, että niistä laskelmis-

ta saa järkeviä. Ei aina sen kaikista huonoimman tai parhaimman parametrien varaan voi tehdä niitä laskelmia.”

Yritys C:ssä vuosittainen liikearvon arvonalentumistesti tehdään neljännellä vuosineljänneksellä. Arvonalentumisviitteitä seurataan yrityksessä, mutta käytännössä liikearvolle tehdään testaus kerran vuodessa. Senior Managerin mukaan on käytännössä vaikeaa tehdä arvonalentumistestausta yksittäisten viitteiden perusteella, koska markkinoilla on niin paljon epävarmuutta, jolloin itse laskelmien tekeminen on lähes mahdotonta; laskelmiin otettavia tekijöitä on mahdoton määrittää. Yrityksessä ollaankin tällä hetkellä odottavalla kannalla markkinoiden kehittymisen suhteen. (Senior Manager, Yritys C)

Haastateltujen yritysten edustajat pitivät ulkoisia arvonalentumisviitteitä tärkeämpiä kuin sisäisiä viitteitä. Sisäiset viitteet mahdollisesta arvonalentumisesta ovat yrityksissä merkityksettömiä ja niin pieniä, ettei niiden perusteella saada viitteitä arvonalentumisesta; ulkoiset tekijät vaikuttavat enemmän. (Vice President, Yritys A; Director, Yritys B; Senior Manager, Yritys C)

5.4 Käyttöarvon määrittäminen

Omaisuserän kerrytettävissä oleva rahamäärä lasketaan joko käyvän arvon (käypä arvo vähennettynä myynnistä aiheutuvilla menoilla) tai tätä suuremman käyttöarvon mukaan (IAS 36.18). Rahoitustarkastuksen selvityksessä mukana olleista yhtiöistä pääosa määrittä kerrytettävissä olevan rahamäärän käyttöarvon perusteella, jonka määrittämisessä käytettiin tulevien rahavirtojen diskonttausmenetelmää. Riski, joka liittyy tuleviin rahavirtoihin, otettiin huomioon diskonttauskorossa, eli käyttöarvon määrittämisessä käytettiin perinteistä lähestymistapaa. (Rahoitustarkastus 2007)

Rahoitustarkastuksen selvityksen mukaan liikearvon arvonalentumistestauksessa sovelletaan yleisesti Gordonin mallia rahavirtaennusteiden jälkeisen ajanjakson rahavirtojen ennustamiseen. Tällöin rahavirtojen nykyarvo perustuu niin sanottuun ikuisuusoletta- maan, eli aikaperiodi on päättymätön tai ääretön. Gordonin mallia sovellettaessa saatuun lopputulokseen vaikuttaa vastaisten rahavirtojen taso, käytettävä diskonttaus korko ja

kasvuvauhti. Gordonin mallilla saatu lopputulos on käyttöarvon jäännösosan likimääräinen arvo. (Rahoitustarkastus 2007)

Haastatelluissa yrityksissä kerrytettävissä oleva rahamäärä laskettiin niin ikään käyttöarvolla. Kaikissa kolmessa yrityksissä käyttöarvon määrittämisessä käytettiin nykyarvomenetelmää, diskontattujen rahavirtojen menetelmää. (Vice President, Yritys A; Director, Yritys B; Senior Manager, Yritys C)

Yritys A:ssa viiden vuoden jälkeiset rahavirrat lasketaan ikuisuustekijällä käyttäen kasvutekijänä yleistä inflaatioprosenttia. Mikäli yrityksessä on yksiköitä, jotka on päätetty lopettaa, niille lasketaan jäännösarvo, joka on käytännössä se käyttöpääoma, joka yksikköön on sitoutunut ja joka saadaan takaisin siitä luovuttaessa. (Vice President Yritys A)

Yritys B:ssä rahavirtaennusteiden jälkeiset rahavirrat lasketaan EBITDA²⁵-kertoimella, jossa käytetään samaa kehityssuuntaa kuin rahavirtaennusteiden kattamassa ajanjaksossa. Yrityksessä ei huomioida jäännösarvoa. (Director, Yritys B)

Yritys C:ssä kerrytettävissä oleva rahamäärä määritetään, kuten edellä on jo mainittu, käyttöarvolla. Viiden ensimmäisen vuoden rahavirrat määritetään diskontattujen rahavirtojen menetelmällä ja siitä seuraavat vuodet Gordonin mallilla. Yritys soveltaa rahavirtojen odotusarvoon perustuvaa lähestymistapaa. (Senior Manager, Yritys C) Senior Manager (Yritys C) kuvaa seuraavasti käyttöarvon ja käyvän arvon välistä suhdetta yrityksessään:

“We use value in use calculation, however since nearly all our internal transfers are at arms length market prices we believe our value in use calculations are close to fair value.”

Yritys C soveltaa Gordonin mallia ennustejakson jälkeisten rahavirtojen laskemiseen. Yritys A käytti mallissa kasvutekijänä yleistä inflaatioprosenttia, ja yritys B käytti EBITDA:n laskemisessa samaa kasvusuuntaa kuin rahavirtaennusteissa eli jos rahavir-

²⁵ Earnings before interest, taxes, depreciation and amortization = käyttökatte

taennusteissa käytetään nousevaa kasvua, niin samaa käytetään budjetin kattaman ajanjakson jälkeisten rahavirtojen laskemiseen. Toisin kuin edellä mainitut, yritys C ei käytä kaikilla liiketoiminta-alueilla kasvutekijää ollenkaan vaan se on nolla. (Vice President, Yritys A; Director, Yritys B; Senior Manager, Yritys C)

5.5 Tulevien rahavirtojen ennustaminen

Rahavirtaennusteiden laatimisen tulisi perustua johdon parhaaseen arvioon tulevaisuuden olosuhteista (Aromäki ym. 2004, 292). Vastaisten rahavirtojen tulee edustaa johdon parasta arviota omaisuuserän tulontuottokyvystä sen vaikutusaikanaan ja rahavirtaennusteiden tulee perustua viimeisimpiin johdon hyväksymiin budjetteihin ja ennusteisiin (IAS 36.33). Rahavirtaennusteet perustuivat Rahoitustarkastuksen mukaan oikaistuille johdon hyväksymille budjeteille. Osa yrityksistä käytti myös budjetteja sellaisenaan oikaisematta niitä, ja osa yrityksistä laati omat ennusteet arvonalentumistestausta varten. (Rahoitustarkastus 2007)

Rahavirtoja määrittäessä yrityksessä A otetaan huomioon tärkeimmät kustannustekijät, omien tuotteiden hinnat, valuuttakurssikehitys sekä muita tekijöitä, joista Vice President toteaa seuraavasti:

”Sitten me arvioidaan normaali kiinteille kuluille normaali inflaatio perustuen esimerkiksi historiatietoihin, kuinka paljon esimerkiksi palkat ovat nousseet joka vuosi. Eli prosenttimuutoksilla arvioidaan, että joka vuosi nousee tietyn prosentin verran oikeastaan jokainen kustannuselementti, mitä meillä löytyy tuloslaskelmasta, sisäisestä tuloslaskelmasta, joka on varsin tarkalla tasolla. Eli siellä on kaikki muuttuvat kustannukset, kaikki kiinteät kustannukset; kaikille näille arvioidaan nousuprosentti per vuosi. Erikseen sitten vähennetään seuraavilta vuosilta tämmöiset kustannussäästöt, joihin johto on peruuttamattomasti sitoutunut eli esimerkiksi yt-menettely on saatu päätökseen ja kyseiset henkilöt tietävät irtisanomisista. Ne ovat oikeastaan ainoita kustannussäästöjä, joita pystyy tänne testaukseen laittamaan.”

Yritys A käyttää ulkopuolista neuvonantajaa omien tuotteiden hintaennusteita määrittäessä. Liikearvon arvonalentumistestaus tehdään yrityksessä vuosittain syyskuun lopussa. Rahavirtaennusteita laadittaessa käytetään kuluvan vuoden budjettia, joka on syyskuun lopussa jo lähellä toteumaa. Budjetin avulla lasketaan seuraavien vuosien rahavirrat kertomalla budjetin luvut prosenttimuutoksilla. Esimerkiksi jos kuluvan vuoden budjetoidut palkat ovat x miljoonaa, niin seuraavan vuoden palkat ovat x miljoonaa kertaa oletettu nousuprosentti. (Vice President, Yritys A)

Yritys B:ssä tehdään pääsääntöisesti vuoden tai viidentoista kuukauden ennusteita, joskus kolmen vuoden, mutta ei sen pidempiä. Director toteaa, että johdon käyttämät ennusteet ja budjetit toimivat rahavirtaennusteiden laatimisen pohjana, mutta kerrytettävissä olevan rahamäärän arviointi on hyvin paljon näkemysasia siitä, mitä liiketoiminnassa tulee tapahtumaan, jolloin ennusteet joudutaan laatimaan erikseen arvonalentumistestausta varten. Tärkein rahavirtaennusteisiin vaikuttava tekijä on omien tuotteiden myyntihinta. Muut tekijät, jotka vaikuttavat rahavirtalaskelmiin, ovat liiketoiminnan kasvunäkymät, jotka perustuvat yleisiin liiketoimintaa koskeviin ennusteisiin, kustannuskehitys sekä käytetty diskonttaus korko. Rahavirtaennusteiden luotettavuudesta pyritään varmistumaan analysoimalla saatua arvoa ja vertaamalla sitä markkinoilta saataviin vastaavien liiketoimintojen arvoihin. (Director, Yritys B)

Yritys C:n Senior Manager toteaa arvonalentumistestausprosessista seuraavaa:

“The management accounting team with the business controllers are assessing the group key costs parameters which fold into the three year budgets. And it’s those three year budgets that are used as part of this impairment testing procedure. We don’t create cash flows specifically for the impairment testing process. Our impairment testing cash flows are based on our management information. And that management information is the information that senior management use to run the business and determine how we allocate resources, how we determine what we going to invest in and what businesses we are going to be in. We don’t prepare cash flows for the impairment testing process as they already exist. The impairment testing process is just a process based on all the pieces of information that are already within the organization.”

Kuten edeltävästä kommentista käy ilmi, niin yritys käyttää arvonalentumistestausprosessissa kolmen vuoden budjettia perustana rahavirtalaskelmille. Tämä kolmen vuoden budjetti saadaan suoraan johdolta eli se on sama, mitä johto käyttää operatiivisessa liiketoiminnassa. Kaksi seuraavaa vuotta lasketaan erikseen, jotta viiden vuoden pituisen ajanjakson rahavirrat saadaan laskettua nykyarvomenetelmällä. Viiden vuoden jälkeiset rahavirrat lasketaan Gordonin mallilla. Senior Manager kertoi, että yleensä yritykset käyttävät Gordonin mallissa kasvutekijänä kahta prosenttia, koska se on pitkän ajan inflaatio. Yritys C:ssä käytetään joillakin liiketoiminta-alueilla kasvutekijää, mutta joillakin liiketoiminta-alueilla se on nolla. (Senior Manager, Yritys C)

Rahavirtaennusteita varten tietoja kerätään usealta eri taholta. Tulevia hintoja ja kustannuksia arvioitaessa käytetään niin sisäisiä kuin ulkoisiakin lähteitä. Liiketoiminta-alueen johto määrittelee myytävien tuotteiden hinnat. Tärkeimpien kustannuselementtien, kuten energian ja raaka-aineiden, hinnat määritellään Business Analysis and Control -yksikössä, joka keskustelee hinnoista ensin toimittajien kanssa. Konsernin rahoitusosasto määrittelee WACC-koron. (Senior Manager, Yritys C) Laskelmiin mukaan otettavista tulevista uudelleenjärjestelyistä Senior Manager (Yritys C) toteaa seuraavaa:

“The approved investments are included. So investments that have been signed and have started are included. The cash outflows to completion together with related future cash inflows are included while proposed investments which have not yet started are excluded.”

Standardin (IAS 36.44) mukaisesti omaisuuserien tulevat rahavirrat arvioidaan omaisuuserien nykyisen kunnon perusteella, jolloin niissä ei huomioida uudelleenjärjestelyistä johtuvia rahavirtoja, jos uudelleenjärjestelyyn ei ole sitouduttu tai sitä ei ole aloitettu. Myöskään omaisuuserän suorituskyvyn parantamisesta tai lisäämisestä syntyviä rahavirtoja ei saa huomioida rahavirtaennusteita laadittaessa (IAS 36.44). Yritys C:n investointikomitea arvioi johdonmukaisesti kaikki rahavirtaennusteissa käytetyt yleiset oletukset, koska se tietää investointien vaatimat panokset ja pystyy arvioimaan niiden sisäisiä, keskinäisiä vaikutuksia. (Senior Manager, Yritys C)

5.6 Diskonttauskoron määrittäminen

Tulevat rahavirrat tulee diskontata nykyhetkeen sopivalla korkokannalla. Diskonttauskorkokanta tulee määrittää ennen veroja, ja sen tulee kuvastaa markkinoiden käsitystä rahan aika-arvosta sekä kyseiseen omaisuuserään liittyviä erityisiä riskejä (IAS 36.55). Rahoitustarkastuksen selvitykseen vastanneista ainoastaan yksi yritys määrittä diskonttauskoron jollain muulla menetelmällä kuin pääomakustannusten painotettuna keskiarvona (WACC). Selvityksessä mukana olleista yrityksistä puolet määrittä diskonttauskoron ensin koko konsernilla, mitä osa yhtiöistä oikaisi jälkikäteen rahavirtaa tuottavan yksikköön liittyvillä erityisriskeillä, kuten maariskillä. Parhaat yritykset määrittivät diskonttauskoron erikseen jokaiselle rahavirtaa tuottavalle yksikölle. (Rahoitustarkastus 2007)

Yritys A käyttää diskonttauskorkona WACC:a, joka on normaalisti sama kaikille segmenteille. Tarvittaessa sitä oikaistaan kuitenkin riskipreemiolla. Yritys A laskee tulevat rahavirrat sekä diskonttauskoron verojen jälkeen, jotta syntyvät diskonttatut rahavirrat ja käyttöarvot ovat ennen veroja. (Vice President, Yritys A) Seuraavassa Vice President (Yritys A) kuvaa tekijöitä, jotka otetaan WACC:a laskettaessa huomioon:

”Elementtejä WACC:ssa ovat oman pääoman tuottovaade ja vieraan pääoman tuottovaade, joka muodostuu seuraavista: keskeisten maiden bondikorot, oman pääoman/velkaisuuden tavoite, lainojen keskikorko, verot, beta kerroin, joka kuvastaa yrityksen riskiä suhteessa markkinariskiin, yleinen tuotto yli riskittömän tuoton = riskipremio.”

Yritys B:ssä käytetään diskonttauskoron määrittämisessä ulkopuolista neuvonantajaa. Diskonttauskorkokanta on jokaisella segmentillä eri. Diskonttauskoron määrittämisessä käytetään painotettua pääomakustannusta, joka sisältää sekä oman että vieraan pääoman kustannuksen, ja segmenttikohtainen riski otetaan huomioon oman pääoman kustannuksessa. (Director, Yritys B)

Yritys C:ssä WACC lasketaan maittain sekä liiketoiminnoittain, joten yrityksessä on useita eri WACC:eja liiketoiminnan ja maan mukaan. Tilinpäätöksissä julkaistaan kui-

tenkin ainoastaan näiden kaikkien eri korkokantojen keskiarvo, vaikkakin yrityksen sisällä laskentakorko määritellään hyvin yksityiskohtaisella tasolla. (Senior Manager, Yritys C) Senior Manager (Yritys C) toteaa diskonttauskorosta seuraavaa:

“We got the global one which is really a combination of all the different ones within the group and that is what we publish in our annual report but in practice we are actually going to a lot more detailed than that. We determine WACC by business type and country and our WACC matrix has XX different WACCs depending on business and country. Risk premium by country is established using transparency scores and rating agencies and commercial banks risk assessment reports. But we also assess the risk by asset type and our businesses are classified into low, medium and high risk investments categories .”

Käytettävä diskonttaus korko tulee määritellä ennen veroja, ja Senior Manager (Yritys C) kertoo, että heillä vaatimus täytetään seuraavalla tavalla:

“We use a straightforward approach. We take post-tax WACC and divide it by one minus tax rate. This method has the advantage that it is simple to apply, it is consistent from year to year, and not dependent upon significant estimates regarding the timing of tax cash flows and is time efficient. .”

Yritys C:ssä korkokanta määritetään jokaiselle rahavirtaa tuottavalle yksikölle erikseen, jolloin jokaisen rahavirtaa tuottavan yksikön rahavirrat lasketaan ensin ja vasta sen jälkeen ne lasketaan yhteen, jotta päästään liikearvon testaustasoon eli rahavirtaa tuottavien yksikköjen ryhmään. Jokaisen rahavirtaa tuottavan yksikön rahavirrat siis diskontta- taan sille lasketulla korkokannalla ja vasta tämän jälkeen rahavirrat lasketaan yhteen. (Senior Manager, Yritys C)

Seuraavassa pääluvussa tehdään yhteenveto koko tutkimuksesta ja esitetään johtopäätökset. Luvussa kuusi käydään tarkemmin läpi myös tässä luvussa esiin nousseet tutkimustulokset.

6 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielman tavoitteena oli tutkia, kuinka IAS 36 -standardin keskeisiä vaatimuksia liikearvon arvonalentumistestauksen osalta sovelletaan case-yrityksissä. Tutkielmassa tarkasteltiin liikearvon arvonalentumistestausta laatijoiden näkökulmasta ja keskityttiin muutamaa liikearvon arvonalentumistestaukseen liittyvään keskeiseen osa-alueeseen. Tutkielmassa perehdyttiin rahavirtaa tuottavien yksiköiden määrittämiseen, arvonalentumisviitteiden seurantaan, käyttöarvon määrittämiseen ja käyttöarvon osalta erityisesti diskonttauskoron määrittämiseen sekä tulevien rahavirtojen ennustamiseen. Valitut osa-alueet olivat samat, jotka Rahoitustarkastus oli nähnyt ongelmallisena ja joissa Rahoitustarkastuksen mukaan yrityksillä on parantamisen varaa (Rahoitustarkastus 2007).

Rahoitustarkastus (2007) on pitänyt ongelmallisena sitä, että rahavirtaa tuottavat yksiköt määritellään niin korkealle tasolle, ettei mahdollista arvonalentumista välttämättä havaita. Haastatelluissa yrityksissä liikearvon testaustaso oli joko korkein mahdollinen eli IAS 14 -standardin mukainen yrityksen ensi- tai toissijainen segmentti tai hieman sitä alhaisempi (Vice President, Yritys A; Director, Yritys B; Senior Manager, Yritys C). Yritys C:n Senior Manager kertoi muita haastateltavia yksityiskohtaisemmin rahavirtaa tuottavan yksikön määrittämisestä niin kiinteiden omaisuuserin kuin liikearvon testaamista varten. Yritys C:ssä rahavirtaa tuottavat yksiköt oli määritelty usein eri perustein riippuen siitä, mikä kuvaa rahavirtaa tuottavan yksikön rahavirtojen itsenäisyyttä muihin yksiköihin nähden parhaiten. Tämän haastattelun perusteella voi päätellä, että vaikka yritys C tilinpäätöksessään antaakin suppeat tiedot, niin kuitenkin yrityksessä itsessään on panostettu rahavirtaa tuottavien yksikköjen määrittämiseen. Rahavirtaa tuottava yksikkö oli joko itsenäinen tehdas tai se määräytyi maantieteellisen sijainnin mukaan tai se määräytyi sen perusteella, mistä tehtaot hankkivat raaka-aineensa eli samaa toimittajaa käyttävät tehtaot muodostivat rahavirtaa tuottavan yksikön. Liikearvo oli yrityksessä allokoitu rahavirtaa tuottavien yksikköjen ryhmille ja näiden muodostamisessakin käytettiin useita eri perusteita. Merkittävin liikearvon kohdistamisperuste on yrityksessä se, kuinka johto seuraa liikearvoa sisäisessä raportoinnissaan. (Senior Manager, Yritys C)

Yritys A:ssa oli segmentit määritelty rahavirtaa tuottaviksi yksiköiksi. Yritys A:ssa merkittävin tekijä, jonka takia rahavirtaa tuottava yksikkö on määritelty niin suureksi, on yhteinen johto ja operatiivinen toiminta yksikön sisällä. (Vice President, Yritys A) Rahoitustarkastus (2007) oli selvityksessään havainnut, että rahavirtaa tuottavat yksiköt oli jossain yrityksissä määritelty pelkästään liikearvon arvonalentumistestausta varten eikä muiden omaisuuserien testausta varten, jolloin rahavirtaa tuottavaksi yksiköksi muodostui IAS 36 -standardin sallima ylin taso eli segmenttitaso. Tämän Rahoitustarkastus (2007) näki viittaavan siihen, ettei rahavirtojen itsenäisyyttä ole tarpeeksi huolellisesti arvioitu. Haastatellut yritykset toimivat kaikki samalla toimialalla, mistä johtuen yritysten liiketoiminnallinen rakenne on hyvin pitkälle samanlainen, jolloin rahavirtaa tuottavien yksiköiden määrittämisenkin voisi olettaa perustuvan samoihin periaatteisiin. Rahavirtaa tuottavien yksikköjen määrittäminen tehdään yritys C:ssä kuitenkin huomattavan yksityiskohtaisemmin kuin yritys A:ssa. Yritys C:ssä, kuten myös yritys B:ssä, liikearvo kohdistettiin rahavirtaa tuottavien yksikköjen ryhmille, kun taas yritys A kohdisti liikearvon suoraan rahavirtaa tuottavalle yksikölle (Vice President, Yritys A; Director, Yritys B; Senior Manager, Yritys C). Tästä voi päätellä, että yritys A:ssa rahavirtaa tuottavat yksiköt on määritelty edellä mainitun Rahoitustarkastuksen havainnon mukaisesti ainoastaan liikearvon arvonalentumistestausta varten. Yritys C:n Senior Managerin mukaan heillä on hyvin tiukka sisäinen kontrolli, mistä johtuen heidän arvonalentumistestaustensa on yksityiskohtainen ja tästä johtuen myös rahavirtaa tuottavat yksiköt on määritelty hyvin tarkasti.

Haastatellut yritykset eivät pitäneet liikearvon allokoointia rahavirtaa tuottaville yksiköille ongelmallisena ja samaan johtopäätökseen tuli Rahoitustarkastuskin (2007) selvityksessään. Haastatellut yritykset eivät ole tehneet viime aikoina suuria yrityshankintoja, jolloin uutta liikearvoa ei ole yrityksiin syntynyt. (Vice President, Yritys A; Director, Yritys B; Senior Manager, Yritys C) Yritys C:n Senior Manager kertoi liikearvon allokoinnin rahavirtaa tuottavien yksikköjen ryhmille toimivan myös varmistuksena sille, että allokointi tapahtuu oikein. Liiketoimintayksikön johto käy keskustelua konsernin hallinnon kanssa, että toteutuuko odotetut synergiat liiketoimintayksikössä ja mikäli ne eivät toteudu, joudutaan konsernissa miettimään allokoointia uudestaan. Tämä varmistaa sen, että liikearvo kohdistetaan juuri niille yksiköille, jotka hyötyvät liiketoimintojen yhdistämisestä. (Senior Manager, Yritys C)

Rahoitustarkastuksen (2007) selvityksen mukaan viitteiden seurannan tasossa on suurta hajontaa yritysten välillä. Osa yrityksistä seuraa viitteitä kuukausittain, osa neljännesvuosittain ja osa kerran vuodessa. Lisäksi vastuu viitteiden seurannasta oli jaettu vaihtelevasti eri yksiköille/henkilöille organisaatiossa: joissakin yrityksissä vastuu oli ainoastaan talousosastolla, joissakin yrityksessä viitteitä seurasi useat eri organisaatioyksiköt. (Rahoitustarkastus 2007) Yritys A:ssa ja B:ssä viitteiden seuranta on järjestetty neljännesvuosittain eli viitteitä tarkastellaan samanaikaisesti, kun yritys tekee osavuosisiksuksensa. Kummassakin yrityksessä perusteluina neljä kertaa tapahtuvalle seurannalle on se, että toiminta on pitkäjänteistä ja kuukauden sisällä voi tapahtua suuriakin heittoja suuntaan tai toiseen, jolloin kuukausikohtaisilla tiedoilla ei pystytä tekemään kauaskantoisia ratkaisuja. (Vice President, Yritys A & Director, Yritys B) Yritys C:ssä viitteiden seuranta on heikompaa ja taseen liikearvon suuruuden oikeellisuuden tarkastaminen painottuikin vuosittaiseen arvonalentumistestaukseen (Senior Manager, Yritys C). Haastateltujen yritysten toimiala huomioon ottaen kerran vuodessa tapahtuva testaus voi olla myös perusteltua. Yritysten A ja B neljännesvuosittaiset viitteiden arvioinnit ovat hyvä lisä vuosittaisen testauksen lisäksi. Yritysten toimialan pitkäjänteisyys ei mahdollistane kuitenkaan järkevien testauslaskelmien laatimista useammin kuin tämän neljä kertaa vuodessa. Toimiala on tällä hetkellä muutosten äärellä, mistä johtuen useammin kuin kerran vuodessa tapahtuvat testaukset voisivat olla tarpeen, mutta niin kuin yritys C:n Senior Manager totesi, laskemiin otettavia tekijöitä on vielä tässä vaiheessa mahdollonta määrittää. Kaikissa yrityksissä ulkoiset viitteet muodostuivat tärkeimmiksi arvonalentumista heijastaviksi tekijöiksi. Tärkeimmät viitteet ovat diskonttauskorossa tapahtuvat muutokset, valuuttakurssikehitys, omien tuotteiden myyntihinta sekä kustannuskehitys. (Vice President, Yritys A; Director, Yritys B; Senior Manager, Yritys C)

Case-yritykset laskivat kerrytettävissä olevan rahamäärän käyttöarvolla. Kuten Rahoitustarkastuksen (2007) selvityksessä mukana olleista yrityksistä lähes kaikki käyttivät käyttöarvon määrittämisessä diskontattujen rahavirtojen menetelmää, niin myös haastatellut yrityksetkin käyttivät. Yritykset sovelsivat Gordonin mallia rahavirtaennusteiden kattaman jälkeisen ajanjakson rahavirtojen laskemiseen. Käytettävä kasvutekijä erosi kuitenkin yrityksittäin. Yritys A käytti kasvutekijänä yleistä inflaatioprosenttia, yritys B käytti samaa kehityssuuntaa kuin rahavirtaennusteissa ja yritys C:llä kasvutekijä riippui liiketoiminta-alueesta: joissakin käytettiin kasvutekijää ja joissakin se oli nolla. Tämä heijastaa yritysten erilaista näkemystä tulevaisuuden suhteen; samalla toimialalla toimi-

vat yritykset suhtautuivat tulevaisuuteen eri tavalla. Yritys C on hyvin varovainen joidenkin liiketoiminta-alueiden suhteen eikä ennusta kasvua tulevaisuudessa niille liiketoiminta-alueille, kun taas joillakin toisilla liiketoiminta-alueilla se näkee kasvun mahdollisuuden. Yritys A näkee puolestaan tulevien rahavirtojen kasvavan tasaisesti myös tulevaisuudessa. Yritys B uskoo kasvun jatkuvan samanlaisena kuin ennusteen kattamalla ajanjaksolla, jolloin kasvu ja sitä kautta käytettävä kasvutekijä voivat tosin olla vaikka nolla. (Vice President, Yritys A; Director, Yritys B; Senior Manager, Yritys C)

IAS 36.33 -standardin mukaan rahavirtaennusteiden pitää heijastaa johdon parasta arviota tulevaisuudesta ja ennusteiden tulee perustua johdon budjetteihin. Rahoitustarkastuksen (2007) selvityksen mukaan ennusteet perustuivat joko suoraan budjetteihin tai niitä oikaistiin tai johto laati täysin uudet ennusteet arvonalentumistestausta varten. Yritys A:ssa käytetään kuluvan vuoden budjettia rahavirtaennusteiden pohjana. Vuosittainen arvonalentumistestaus tehdään vuosittain syyskuussa, jolloin budjetti on jo lähellä toteumaa. Budjetin luvut kerrotaan tietyllä prosenttimuutoksella, jotta saadaan seuraavien vuosien rahavirrat. (Vice President, Yritys A) Yritys B:ssä niin ikään johdon vuoden tai puolentoista vuoden budjetit toimivat rahavirtaennusteiden pohjana. Budjetteja kuitenkin oikaistaan, jotta ne vastaisivat johdon näkemystä omaisuuserän tulevaisuuden tulontuottokyvystä. (Director, Yritys B) Yritys C käyttää kolmen vuoden budjetteja rahavirtaennusteiden pohjana. Budjetit saadaan suoraan johdolta, jolloin ne ovat samat, joita johto käyttää liiketoiminnassa. (Senior Manager, Yritys C) Tärkeimmät tekijät, jotka yritykset ottavat mukaan rahavirtalaskelmiin, ovat omien tuotteiden hintaennusteet, tärkeimmät kustannustekijät sekä diskonttauskorko. (Vice President, Yritys A; Director, Yritys B; Senior Manager, Yritys C)

Diskonttauskoron määrittäminen eri rahavirtaa tuottaville yksiköille aiheuttaa myös eroja case-yritysten välillä. Kaikki yritykset laskivat diskonttauskoron pääomakustannusten painotettuna keskiarvona (WACC). (Vice President, Yritys A; Director, Yritys B; Senior Manager, Yritys C) Yritys A käytti samaa diskonttauskorkoa jokaiselle segmentille oikaisten sitä tarvittaessa segmenttiin liittyvillä erityisillä riskeillä (Vice President, Yritys A). Yritys B määrittä jokaiselle segmentille oman diskonttauskoron (Director, Yritys B). Yritys C määrittä kaikista kolmesta yrityksestä yksityiskohtaisimmin diskonttauskoron. Diskonttauskorko määritettiin yrityksessä liiketoiminnoittain sekä mait-

tain. Korkokanta määritetään jokaiselle rahavirtaa tuottavalle yksikölle erikseen, joten yrityksessä onkin useita kymmeniä WACC-korkoja riippuen siitä, mitä liiketoimintaa yrityksellä on ja missä maassa tätä liiketoimintaa on. (Senior Manager, Yritys C)

Tutkielman tavoitteena oli lisätä ymmärrystä siitä, kuinka yritykset tosiasiallisesti soveltavat IAS 36 -standardin vaatimuksia liikearvon arvonalentumistestauksessa. Tässä tavoitteessa voidaan katsoa onnistutun. Tutkimusongelmaan valitut osa-alueet ovat sellaisia, joista yritykset antavat vain vähän tietoa tilinpäätöksissä, joten on tärkeää tutkia, kuinka yritykset tosiasiallisesti soveltavat IAS 36 -standardia. Tietojen arkaluonteisuuden vuoksi yritykset eivät olleet aina halukkaita yksityiskohtaisesti kertomaan tavoistaan määrittellä liikearvon arvonalentumistestaukseen liittyvät osa-alueet ja tästä syystä vastaukset ovat osin yhdenmukaisia julkisessa tilinpäätöksessä julkaistujen tietojen kanssa. Tutkielma kuitenkin lisäsi tietoutta itse liikearvon arvonalentumistestausprosessin etenemisestä yrityksissä. Tutkimustulokset osoittivat, että määrittämistavat ovat erilaisia yrityksissä. Tämä johtuu osittain siitä, että IFRS-standardit eivät anna yksityiskohtaisia ohjeita testauksen suorittamiseen. Tutkimustulosten perusteella arvonalentumistestaus ei ole vakiintunut eikä se toistu samanlaisena yrityksissä, ei edes samalla toimialalla toimivissa yrityksissä. Yrityksillä on siis haasteita kehittäessään testausprosessia paremmin toimivaksi siten, että taseet kuvastaisivat mahdollisimman oikein yrityksen taloudellista asemaa, yrityksen käypää arvoa.

LÄHDELUETTELO

Kirjallisuus

- Aromäki, Kirsi, Halonen, Virpi, Jalkanen, Johanna, Seppänen Veijo, Skogberg, Mira, Sundvik, Peter, Tolvanen Merja, Torkkel, Timo, Torniainen, Tiina, Tuomala, Margit, Viljanen, Juhani 2004. *IAS/IFRS käytännön esimerkein*. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Bithell, R.A. 1882. *A Counting House Dictionary*. George Routledge & Sons, London.
- Bryer, R.A. 1995. A political economy of SSAP 22: accounting for goodwill. *British Accounting Review*, nro 27, 283-310.
- Damodaran, Aswath 2002. *Investment valuation: Tools and Techniques for Determining the Value of Any Asset*. John Wiley & Sons, Inc., New York.
- Deloitte 2004. *Business combinations. A guide to IFRS 3*. Deloitte Touche Tohmatsu.
- Haaramo, Virpi & Rätty, Päivi 2008. *IFRS-raportointi*. Helsinki: WSOY. <<http://www.wsoypro.fi>>
- Haaramo, Virpi 2008. Havainnot IAS 36 soveltamisesta. *Tilintarkastus*, nro 2, 50–57.
- Halonen, Jari, Jalkanen, Johanna, Kyrölä, Petri, Kärpänen, Milla, Nurkkala, Jorma, Nurmo, Pekka, Penttilä-Rätty, Elina, Sundvik, Peter, Suomela, Mari, Tolvanen, Merja, Torkkel, Timo, Tuomala, Margit 2006. *IFRS käytännön käsikirja*. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Hepburn, Barry 2002. A necessary evil? *Marketing Management*, nro 6 (November / December), 34-38.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2001. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- IASB 2004. *IFRS-standardit 2004*. Helsinki: KHT-Media Oy.
- Immonen, Raimo. 2006. *Yritysjärjestelyt*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Johnson, L. Todd & Petrone, Kimberley R. 1998. Is Goodwill an Asset? *Accounting Horizons*, nro 3 (September), 293-303.
- Kallunki, Juha-Pekka & Niemelä, Jaakko 2007. *Uusi yrityksen arvonnäyttö*. Gummerus Kirjapaino Oy.

- Kasanen, Eero, Lukka, Kari & Siitonen, Arto 1991. Konstruktiivinen tutkimusote liike-taloustieteessä. *Liiketaloudellinen aikakauskirja*, 3, 301-325.
- KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry 2006. *IFRS ja yrityskappojen arvostuslaskelmat*. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336
- Koskinen, Ilpo, Alasuutari, Pertti & Peltonen, Tuomo 2005. *Laadulliset menetelmät kauppatieteissä*. Tampere: Vastapaino.
- Kuusisto, Kari 2005. IFRS:n vaikutukset yritysjärjestelyjen valmisteluun. *Tilintarkastus*, nro 3, 11–17.
- Leppiniemi, Jarmo 2005a. IFRS-raportoinnin vaikutuksia. *Tilisanomat*, nro 5, 35–37.
- Leppiniemi, Jarmo 2005b. Tilinpäätöstä koskevien sääntöjen kehittyminen. *Tilintarkastus*, nro 5, 8-14.
- Leppiniemi, Jarmo 2007a. Arvonlennustesti tilinpäätöksessä. *Tilisanomat*, nro 1, 33–35.
- Leppiniemi, Jarmo 2007b. *Ratkaisuja tilinpäätäjän ongelmiin*. Juva: WS Bookwell Oy.
- Leppiniemi, Jarmo & Leppiniemi Raili 2008. *Oikeat ja riittävät kirjaukset*. Helsinki: WSOY. <<http://www.wsoypro.fi>>
- Lukka, Kari 1999. Case/field-tutkimuksen erilaiset lähestymistavat laskentatoimessa. Teoksessa Hookana-Turunen, Heli (toim.) *Tutkija, opettaja, akateeminen vaikuttaja ja käytännön toimija – Professori Reino Majava 65 vuotta*. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja C-1.
- Neilimo, Kari & Näsi, Juha 1980. *Nomoteettinen tutkimusote ja suomalainen yrityksen taloustiede*. Tampereen yliopisto, yrityksen taloustieteen ja yksityisoikeuden julkaisuja, sarja A2.
- Niskanen, Jyrki & Niskanen, Mervi 2002. *Yritysrahoitus*. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Ojala, Hannu 2007. *Essays on the value relevance of goodwill accounting*. Helsinki School of Economics- HSE Print.
- Olsen, Marc G. & Halliwell, Michael 2007. Intangible Value: Delineating Between Shades of Gray. *Journal of Accountancy*, nro 5, 66-72.
- Rahoitustarkastus 2006. *Selvitys listayhtiöiden vuoden 2005 IFRS tilinpäätöksistä 11.9.2006*. <<http://www.rahoitustarkastus.fi>> 03.02.2008
- Rahoitustarkastus 2007. *Selvitys listayhtiöiden vuoden 2006 IFRS tilinpäätöksistä 19.10.2007*. <<http://www.rahoitustarkastus.fi>> 03.02.2008

- Richey, M. 2002. A closer look: goodwill and FAS 142. *The Financial Journalist*, nro 6, 1-2.
- Ross, Stephen A., Westerfield Randolph W. & Jaffe Jeffrey 2005. *Corporate Finance*. McGraw-Hill.
- Räty, Päivi & Virkkunen, Virpi 2004. *Kansainvälinen tilinpäätöskäytäntö – IFRS-raportointi*. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Seetharaman, A., Balachandran, M. & Saravanan, A.S. 2004. Accounting treatment of goodwill: yesterday, today and tomorrow. *Journal of Intellectual Capital*, nro 1, 131-152.
- Seetharaman, A., Sreenivasan, Jayashree, Sudha Raju & Ya Yee, Tey 2006. Managing impairment of goodwill. *Journal of Intellectual Capital*, nro 3, 338-353.
- Troberg, Pontus 2007. *IFRS and US GAAP. A Finnish Perspective*. Talentum Media Oy.

Muut lähteet

- Deloitte WWW-sivu. *IFRS Ydinkohdat*.
<<http://www.iasplus.com/dttpubs/2005pocketfinnish.pdf>> 12.1.2008
- Ernst & Young WWW-sivu. *US GAAP vs. IFRS. The basics*.
<[http://www.ey.com/Global/assets.nsf/International/IFRS_US_GAAP_vs_IFRS/\\$file/US_GAAP_vs_IFRS.pdf](http://www.ey.com/Global/assets.nsf/International/IFRS_US_GAAP_vs_IFRS/$file/US_GAAP_vs_IFRS.pdf)> 16.8.2008
- Financial Reporting Council WWW-sivu. *Activity Report*.
<<http://www.frc.org.uk/images/uploaded/documents/FRRP%20PN%20104%20-%20Annual%20Report%202007.pdf>> 23.4.2008
- KPMG WWW-sivu. *IAS/IFRSview*. KPMG:n IFRS-artikkelikokoelma, 06 / 2003.
<<http://www.kpmg.fi/Binary.aspx?Section=181&Item=1139>> 27.05.2008
- KvaliMOTV WWW-sivu. *Kvalitatiivisten tutkimusmenetelmien oppimisympäristö*.
<<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/index.html>> 6.8.2008
- Rahoitustarkastuksen WWW-sivu. *Yrityskauppojen strategiset perustelut kerrottu hyvin, liiketoimintaan ja kannattavuuteen kohdistuvien vaikutusten tiedottamisessa parantamisen varaa*.
<http://www.rata.bof.fi/Fin/Tiedotus/Rata_tiedottaa/2006/6_2006/4.htm> 4.6.2008
- Vaasan yliopiston WWW-sivu. *Arvopaperisijoittamisen luentokalvot*.
<www.uwasa.fi/~arvop/k5.ppt> 15.7.2008

Henkilölähteet

Corporate Business Control –yksikön Vice President & Financial Accounting –yksikön Manager. Yritys A. Haastattelu. 10.6.2008

Group Accounting -yksikön Director. Yritys B. Haastattelu. 11.6.2008

Group Accounting -yksikön Senior Manager. Yritys C. Haastattelu. 11.6.2008

LIITTEET

LIITE 1: HAASTATTELUKYSYMYKSET

YLEISTÄ

1. Kuka laatii liikearvon arvonalentumistestaukset?
2. Missä arvonalentumislaskelmat käsitellään ja kuka laskelmat hyväksyy?
3. Kertokaa lyhyesti liikearvon arvonalentumistestausprosessista.
4. Miten liikearvon arvonalentumistestaus dokumentoidaan?

RAHAVIRTAA TUOTTAVAT YKSIKÖT

5. Miten rahavirtaa tuottavat yksiköt on määritelty?
6. Mitkä ovat liikearvon kohdistamisperiaatteet?
7. Mikä on ongelmallisinta liikearvon kohdistamisessa rahavirtaa tuottaville yksiköille?
8. Onko konsernissa jouduttu allokoimaan liikearvoa uudelleen?

VIITTEISIIN PERUSTUVA ARVONALENTUMISTESTI

Yleistä

9. Kuinka usein konserni arvioi, onko olemassa mitään viitteitä siitä, että liikearvon arvo saattaa olla alentunut?
10. Mitkä organisaatiotasot ja – yksiköt vastaavat viitteiden arvioinnista?
11. Kuinka yrityksessä seurataan arvonalentumisviitteitä?
12. Kuinka yritys tunnistaa arvonalentumisviitteet?

Ulkoiset informaatiolähteet

13. Mitä ulkoisia informaatiolähteitä konsernissa käytetään?
14. Miten konserni analysoi toimintaympäristönsä merkittäviä teknologiaan, markkinoihin ja talouteen liittyviä riskejä tai oikeudellisia riskejä?

Sisäiset informaatiolähteet

15. Mitä sisäisiä informaatiolähteitä konsernissa käytetään?

16. Miten yhtiö varmistaa, että sisäisen raportoinnin tuottama aineisto (toteutuneet luvut) verrattuna odotettuun (budjetoidut luvut) otetaan huomioon sisäisenä informaatiolähteenä viitteitä arvioidessaan?

KERRYTETTÄVISSÄ OLEVA RAHAMÄÄRÄ

17. Määrittääkö konserni rahavirtaa tuottavien yksiköiden kerrytettävissä olevan rahamäärän käyvän arvon vai sitä korkeamman käyttöarvon perusteella? Miksi?
18. Mitä menetelmää konserni soveltaa käyttöarvon määrittämisessä?
19. Soveltaako konserni perinteistä vai rahavirtojen odotusarvoon perustuvaa laskeutapaa nykyarvon määrittämisessä?

VASTAISTEN RAHAVIRTOJEN MÄÄRITTÄMINEN

20. Miten vastaiset rahavirrat määritellään?
21. Mitkä tekijät otetaan huomioon rahavirtoja määrittäessä?
22. Ennakoitujen rahavirtojen perustuessa johdon budjetteihin, niin oikaistaanko arvonalentumistestausta varten varsinaisia johdon hyväksymiä budjetteja/ ennusteita vai määritetäänkö arvonalentumistestausta varten omat ennusteet? Jos oikaistaan, niin millä tekijöillä ja miten ne otetaan huomioon määrittäessä rahavirtoja?
23. Mitä menetelmää konserni käyttää budjetin jälkeisen ajanjakson rahavirtojen diskonttaamiseen? Mitä kasvutekijää konserni käyttää ja mihin sen käyttö perustuu?

DISKONTTAUSKORKO JA SEN MÄÄRITTÄMINEN

24. Miten diskonttaus korkokannat määritellään? Saadaanko ne markkinoilta vai määritetäänkö markkinakorolle korvike?
25. Mitä menetelmää käytetään diskonttauskoron määrittämiseksi?
26. Miten konserni määrittää diskonttauskoron ennen veroja?
27. Määritetäänkö korko erikseen jokaiselle rahavirtaa tuottavalle yksikölle vai keskimäärin koko konsernille, jota oikaistaan rahavirtaa tuottavan yksikön riskeillä?
28. Millä riskitekijöillä käytettyä korkokantaa oikaistaan arvoalentumistestauksen suorittamiseksi eri rahavirtaa tuottavissa yksiköissä?

LIITE 2: INTERVIEW QUESTIONS

GENERAL

1. Who is responsible for impairment testing of goodwill? And where the impairment test is approved?
2. Please explain shortly about the process of goodwill impairment.
3. How is the goodwill impairment test documented?

THE CASH-GENERATING UNITS

4. How are the cash-generating units defined?
5. What are the principles of allocating goodwill to cash-generating units?
6. What is the most problematic thing in allocating goodwill to cash-generating units?
7. Has the group reallocated goodwill?

INDICATIONS OF POSSIBLE IMPAIRMENT

General

8. How often the group estimates if there is an indication of possible impairment of goodwill?
9. Who is responsible for estimating indications?
10. How the indications of possible impairment are followed in the group?
11. How does the group identify impairment indicators?

External sources

12. What external sources the group uses in estimating of impairment?
13. How does the group analyse the risks related to operational environment? The changes in technological, market, economic or legal environment?

Internal sources

14. What internal sources the group use in estimating of impairment?
15. How does the group ensure that the information from the internal reporting system versus budgeting is taking into account when estimating indicators of impairment?

DETERMINING RECOVERABLE AMOUNT

16. Is the group defining recoverable amount of cash-generating units by using fair value less costs or value in use? Why?
17. What method is applied by the group when determining value in use?
18. Is the group using the traditional approach or the expected cash flows approach when determining present value?

DETERMINING FUTURE CASH FLOWS

19. How are the future cash flows defined?
20. What factors have taken into account when determining future cash flows?
21. Does the group make new budgets and forecasts for the impairment test or are the management's budgets and forecasts adjusted for the impairment test? If the budgets are adjusted, what factors and how those factors are taking into account determining cash flows?
22. What method the group uses to discount the cash flows for periods after five years (after budgets and forecasts)? What is the growth factor?

THE DISCOUNT RATE

23. How is the discount rate determined? Is it a market-determined asset-specific rate or a surrogate for it?
24. What method is applied by the group when determining the discount rate?
25. How is the group determining the pre-tax discount rate?
26. Is the discount rate determined separately to all cash-generating units or to the group which is afterwards adjusted by specific risks for cash-generating units?
27. What are the risk factors that are used to adjust the discount rate?